

A MAGYAR NÉP HŐSEI

**JELLEMZŐ TÖRTÉNETEK
A VILÁGHÁBORUBÓL**

**IRTA
HUSZÁR KÁROLY
SÁRVÁRI ORSZÁGGYÜLÉSI KÉPVISELŐ**

**BUDAPEST
A SZENT-ISTVÁN-TÁRSULAT PÁRTOLÓTAGJAINAK
1915. ÉVI ILLETMÉNYE**

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 3.0 Unported (CC BY-SA 3.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest : Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2014
Készült az Internet Szolgáltatók Tanácsa támogatásával.
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-615-5406-82-9 (online)
MEK-12558

TARTALOM

Hadbaszálláskor.

A magyar nép és a világháború.

Száz magyar hős.

József főherceg, a hős vezér.
A magyar katona jó szive.
Emberszeretet a harcmezőn.
A magyar törvényhozás hős halottja.
A magyar katona tanulékonyága és ügyessége.
A hős, aki nem párbajozott.
Aki önként jelentkezett.
A limanovai csata hőse.
A hős tanítók.
Mikor a haldokló telefonál.
Az uzsoki szoros védője.
Alföldi menyecske a kárpáti csatamezőn.
Nincs párja a Mollináry bakának!...
Gróf Eszterházy Pál hősi halála.
A rutén parasztasszony hőstette.
A cigányok hőse.
Aki már 66 évvel ezelőtt is harcolt az oroszok ellen.
Mikor hetven honvéd kilenc ágyút zsákmányolt.
Mikor a huszárokat leszállítják a lóról.
Egy a híres somogyi huszárok közül.
A tűzérek.
A hős gépfegyver-parancsnok.
Az aranykoszorus debreceni ezred.
A hős bakterné.
Ötvenen háromezer ellen.
A zalaegerszegi tanár hősi halála.
A gyermekek és a háború.
A medikus őrmester rohamra viszi a legénységet.
Akik egy millió korona értékű municiót mentettek meg.
A hadsereg legjobb célzóőve.
Megmentette a hadosztály pénzét.
A tizenötéves hős.
Honvédek, csak előre!
A világháború Petőfije.
A csángó menyecskék és lányok.
Megszökött az orosz fogságból.
Egy magyar apa levele a táborból...
A visszafoglalt gépfegyverek.
Hogyan gondolkoztak a falusi asszonyok a háborúról?
A tábori csendőr.
Pongrácz honvédőrmester.
Kemény Pista, a hős diák.
Ha nincs fegyver, jó a kapa is.
A hős menyasszonya.
Öreg honvéd kilenc fia.
A magyar, mint tengerész is hős.
A kézitusa.
A hős ercsii legény.
A páncélvonat hősei.

Aki önmagának csinált múltát.
A pozsonyi hős őrnagy.
Fináncok hőstette.
Aki a harctéren a felesége szemeláttára esett el.
Két nagy ujságíró hősi halála.
A trombitás halála.
A repülőgépeink.
Ha a magyar közlegény megsebesül...
Aki még a harctéren is tanítványaira gondol.
Tizennégy éves fiú katonának jelentkezett.
Se fogság, se seb nem riasztja vissza a bakát.
A nagyszebeni tüérek.
A székely katona utolsó levele.
A fia sírján...
Kitüntetett káplárkisasszony.
Huszárvirtus.
Száz zentai honleány katonának jelentkezett.
Zsoltár a harctérről.
A huszárattak.
Öt honvéd negyven szerb ellen.
Aki bajtársait el nem hagyta.
Egyedül százhusz foglyot ejtett.
Tábori levél a szülőkhöz.
A hős nyiregyházi huszárhadnagy.
A vöröskeresztes ápolónők.
A lugosi tüérek.
A csendőrség hősei.
Mikor a kapitány municiót szállít.
Honvédroham az ágyúk ellen.
A hős dragonyos-kapitány.
A vasból való tüzérfőhadnagy.
Két hétig az ellenséges front háta mögött.
Aki hétmillió koronát mentett meg.
A tábori lelkeszek.
Papp Dávid őrnagy derék népfelkelői.
Az érszöllősi árva fiú, aki mellől ellőtték az apját.
A 16-os honvédek hősei.
Táborilevél az édesanyának.
Majd a háború után...
Ha majd visszatérnek...

Hadbaszálláskor.

1914.

Gyönyörűség látni téged
Ilyen nagynak, ilyen szépnek,
Édes magyar nemzetem.

Megszeretnek, megcsodálnak,
Nincs a kerek nagyvilágnak
Lelkesebb, hűbb népe nálad,
Én daliás nemzetem.

Szabolcska Mihály.

A magyar nép és a világháború.

Ezer esztendő alatt nem küzdöttünk, áldoztunk, szenvedtünk annyit, mint most egy év alatt. A magyarnak e szép honba való bejövetele óta nem volt soha olyan izgalmas és sorsdöntő, életbevágó korszaka, mint 1914-ben és 1915-ben. Sokszor környékeztek nagy veszélyek e nemzetet. Oly hatalmas és gonosz ellenségek azonban sohasem törtek reá, mint most. Míg egy magyar szív dobog e földtekén, míg egy magyar honfilélek lesz a világon, mindenkor megilletődéssel, büszkeséggel, kegyelettel és hálával fognak visszagondolni ezeknek *a nagy időknek nagy embereire*, akik egy lángbaborult világgal szemben megvédték országunk határait és ezáltal az emberi dicsőség legmagasabb fokára emelték a magyarok hirnevét. Hadvezérek és uralkodók, letiport ellenségek, semleges nemzetek államférfiai és a világ valamennyi ujságja ma úgy beszélnek és írnak a magyar nép fiairól, mint *a világ legelső katonáiról*. A háromszínű nemzeti zászló ott leng Ausztria és Németország középületein. A dinasztia és a hadvezetőség tisztában van azzal, hogy a trón és a haza legbiztosabb támasza *a fegyverbe szólított magyar nép*. Ott künn a harcmezőkön, a halál szántóföldjén bebizonyította az egész magyar nemzet csodás katonai erényeit és az egyes polgárok szinte emberfeletti lelki és testi erejét. A magyar megbízhatóság, a magyar virtus, a magyar bátorság, a magyar erő, a magyar hűség, a magyar kitartás, a magyar összetartás bámulatba ejtette az egész világot. Már Petőfi megénekelte Csatadalában: «Mindjárt vitéz, mihelyt magyar.»

A hősök nemzete vagyunk mi magyarok. Álnok szomszédaink: az orgyilkos szerbek, az elbizakodott oroszok, a hitszegő olaszok és az ő cinkostársaik most akartak kiírtani. De az Isten nem engedi. Rettenetes véráldozatokkal hű szövetségeseinkkel együtt kivívtuk Magyarország számára *egy új ezerévnél létjogát*. Áldott legyen mindenki, aki saját testével és vérével áldozott a haza oltárán! Áldott legyen mindenki, aki atyját, férjét, fiát odaadta a hazának. Áldott legyen minden család, amelynek hős tagjai a végveszélyt elhárították a nemzet feje felől. *Áldottak legyenek, akik meghaltak azért, hogy éljen a nemzet, éljen a hon.* A haza java és üdve a földi javak közt azt első.

Szomorú a könnyek hullatása, borzasztó a vér patakzása, rémséges a megriadt polgárság menekülése, siralmas az elpusztított vidékek képe, rettenetes a háború insége, kegyetlen a járványok pusztítása, kétségbeejtő a legszebb férfiakkal tömeges korai halála, nagy csapás a sok rokkant, özvegy és árva, de mindezeknél *nem százszor, ezerszer nagyobb csapás lett volna-e az, ha letiporták volna hadseregünket, ha feldúlták volna falvainkat, városainkat és olyan romhalmaz volna Magyarország is, mint Galicia, Belgium és Lengyelország és az ellenség örökös szolgágra vetette volna az egész magyarságot*. Így is elpusztult vagy 35-40 község a Felvidéken Sáros, Zemplén, Ung és Máramaros megyékben. Csak épületekben 80 millió korona a kár. De a szántóföldek, a rétek, erdők is mind tönkre vannak téve. Magában Zemplénmegyében 4000 családi tűzhely pusztult el. Arról még nem is lehet beszélni, hogy mekkora a kár elhajtott állatokban és hogy a mezőgazdasági üzemek egy évre való megakasztása milyen koldussá tette az ottani népet.

Adjunk hálát a Seregek Urának Istenének, hogy irgalmas volt hozzánk! Apáról fiura, nagyapáról unokáról szálljon a hire annak, hogy olyan vitéz, olyan erős, olyan összetartó, olyan dicső sohasem volt még a magyar nemzet, mint 1914-ben és 1915-ben. A ma élő nemzedék fényesen megállotta helyét a népek nagy csatájában. A bátor *osztrákokkal*, a dicső *németekkel* és a vitéz *törökökkel* és *bolgárokkal* együtt egy egész világ ellen kellett küzdenünk. *Még saját szövetségeseink: az aljas olasz is orvul hátra támadott*. Bizony nagy áldozatokba került ennyi ellenség leverése! Bármily nagy gyásza van azonban valakinek egyénileg, megvigasztalhatja az a boldogító tudat, hogy minden kicsordult vércsepp, minden átlótt csont, minden elhomá-

lyosodott szem, minden elveszett végtag és minden hősi halott *a nemzet szebb jövőjének szent célját szolgálta.*

A nemzetélet nagy szempontjából kell tekinteni a háború minden eseményét. Ha ilyen emelkedett lélekkel nézzük a körülöttünk lezajlott világháborút, csak akkor értjük meg igazán a mai történelmi idők nagy szellemét és *büszkék leszünk attól a boldog tudattól, hogy oly időben éltünk a földön, amikor a magyar dicsőség fénye beragyogta az egész világot.*

A magyar nemzet élete ezer év óta szakadatlan küzdelem volt létéért.

A magyarok története a világhistória legcsodásabb fejezetei közé tartozik. Kevés olyan nemzet van, amely annyit szenvedett és vérzett volna, mint mi magyarok.

A magyar mult tele van bűvös, bájos történetekkel, mint a fényes égbolt ragyogó csillagokkal. A vitézi históriákból regék teremtek a nép ajakán. A tejutat elkeresztelte a néphit *a hadak útjának*. A pásztortüzek mellett, a fonókákon, a regélő estéken még most is a régi dicsőségről csevegnek. A búboskemence, vagy kandalló mellett a családi körben ajkról-ajkra szálló mese szerint viszontagságos időkben felrobognak az égre táltos paripáikon a honszerző Árpád daliás leventéi, hogy a szorongatott magyarság oltalmára siessenek. A csaták hevében szent László szelleme jár a magyar seregek előtt és még a Kárpátok szikláiban eltemetett Árpád is feltámadna és segítségünkre sietne, ha végveszély fenyegetné nemzetét. Most is azt írja a legkitünőbb és legnépszerűbb katona-költő, *Gyóni Géza*:

«Szent László óta aludt a legenda
És csodás fénnel ime újra támadt:
*Szent dördüléssel ajtaja kipattant
Az artstetteni szomorú kriptának.*

Szent dördüléssel ajtaja kipattant
S lovára pattant a legendás herceg.
Ferenc Ferdinánd jár a hadak élén
S orgyilkos-ország rettegéssel reszket.

Szent László óta aludt a legenda
S most egész világ újra ámul fényén.
Szent dördüléssel, mikor dörg az ágyú,
Ferenc Ferdinánd jár a hadak élén»...

Az egyszerű nép képzelődése hősrégékkel éleszti a hazaszeretet lángját és a legborzalmasabb embermészárlások emlékeit is a költészet aranyzálaival szövö át. A rege, a népmonda, a legenda szivárványszínekkel ékesíti fel az ezeresztendő krónikát. Mint harmatcseppek a friss réten, úgy ragyognak ezek a bájos történetek a magyarok históriájában. A kópjás, kelevészes, buzogányos ősök felvonultatása a népmondában és a költők énekeiben a különböző időkben élt magyar nemzedékek összetartozandóságának a jelképezései. A néplélek szinte ösztönszerűleg szerves egésznek tekinti az egész nemzeti történelmet. A nemzet legjobbainak patakzó vére vörösfonálként huzódik végig a letűnt századokon. A vér, a szív, a lélek, a szellem, a cél mindig ugyanaz, csak az áldozatok nagysága és a harcok forgandó szerencséje változik. Nem kell nekünk, magyaroknak a képzelődés álomvilágába kalandoznunk. Az eleven élet is csodás hőstetteket és az emberi erőt szinte meghaladó vitézi cselekedeteket mutat fel. Minden századnak megvan a mi ezeréves multunkban a maga hőstörténete, amely a dicsőség fényével aranyozta be a magyar fajnak a nevét. *A magyar nép minden században külön-külön véráldozattal váltotta meg hazáját.* Nemcsak a felsőbb tíezreknek, nemcsak a történelmi nemeseknek, hanem az egész magyar nemzetnek érdeme az első ezer évnek minden munkája és küzdelme. Ez a nagy igazság ma is fényesen ragyog előttünk. Szent István koronájának minden rendű és rangú népe faj és valláskülönbség nélkül kivette részét a nagy küzdelemből. *A legna-*

gyobb áldozatkésztséggel és utólérhetetlen lelkesedéssel tett eleget a ma élő nemzedék is az ősök szelleme és a jövő nemzedékek iránti kötelességének. Boldog lehet az a király, akinek ilyen népe van! Büszke lehet az az ifjú, aki egy ilyen hős és erős nemzetnek reményteljes virága!

Kossuth Lajos szavát újból elmondhatjuk: *«Leborulok a nemzet nagysága előtt!»*

Jó magyar nép, ne keseregjünk a hozott áldozatok nagysága fölött. Naggyá a hont csak fiainak szent akarata és áldozata teheti. Ez az *áldozatkész honszerelem* a magyar faj legszebb jellemvonása. Az a szent gondolat, hogy *a haza minden előtt*, képesítette elődeinket azokra a bámulatos erőfeszítésekre, amelyeknek ezeréves fennmaradásunkat köszönhetjük.

Gondoljunk csak végig a magyar nemzet dicsőséges históriáján!

A honfoglalás, az államalkotás, a pogányság levetkőzése, a tatárjárás, a török rabság, a kuruc fölkelés, a szabadságharc mindmegannyi véres áldozatokat követeltek. Nincs egy kapavágásnyi hely e hazában, amelyet ne vérrel szereztünk és tartottunk volna meg. Drága véráldozatokkal foglalták el a Kárpátok koszorúját, a Duna-Tisza közét, a délibábos rónát párducos őseink. Tengernyi vérbe került, míg a pogány magyarság saját kárán okulva belátta, hogy a népvándorlások ezen országútján csak úgy tud tartósan megmaradni, ha letelepszik, családi tűzhelyeket épít, ledönti az Ázsiából hozott régi bálványokat és a keresztény hitre térve belép a nyugati művelt népek sorába. Mikor a kutyafejű tatárok végigpusztították az országot, már-már úgy látszott, hogy elsüllyedünk a zajgó népözönben. A magyar népnek őseréje azonban Isten kegyelméből kiheverte ezt a sorscsapást is. Később századokig török iga zsarnoksága alatt nyögött a magyar nép. Már Budán is idegen pogány uralom volt. Egész vidékek kipusztultak. Rettenetes hadisarcot fizettünk a szultánoknak és basáknak. Fiainkat ezerszámra vitték rabszírja fűzve napkeletre. Nemzeti mivoltunkból azonban mégsem tudtak kiforgatni. Türt, szenvedett, vérezett és pusztult a magyar a törökuralom alatt, de még leverve sem adta fel soha a reményt a jobb jövő iránt. És jöttek azután a kurucidők véres napjai, amikor a magyarságot nyugatról fenyegette az elnyelés veszedelme. Amilyen önfeláldozással védtük a nyugati keresztény népet a török uralom hódító és pusztító törekvései ellen, épenolyan halálmegvető bátorsággal lobogtattuk meg a szabadságharcok zászlóit azokon a csatamezőkön, amelyeken az ősi alkotmányért ömlött a honfivér. Elhulltak legjobbjaink a hosszú harc alatt, de *a nemzet törzsét nem tudta megdönteni ezer év viharja sem*. Ezer esztendeig csak is úgy tudott e nemzet itt megmaradni, hogy mindenkor kész volt a magyarság életével is megvédelmezni Árpád örökségét.

Persze a béke, a nyugalom éveiben felnevelkedett nemzedékeink nem tudták kellőképen méltányolni a háborús korszakban élt elődeik szörnyű véráldozatait.

A mai gyári munkásnak, a mai gazdának, a mai kishivatalnoknak, a mai iparosmesternek csak igen elmosódott és halvány fogalmi voltak és vannak a honfoglalásról, a külföldi portyázásokról, a tatárok ellen való védekezésről, a török hódoltságról és a német beolvasztó törekvésekről. A modern élet minden ideges nyugtalansága mellett elpuhultunk. A gazdasági élet nehéz küzdelmei izgattak csak állandóan. A jövő jólét vágya ridegen háttérbe szorította a multnak szenvedéseit, az elmúlt harcok emlékét.

A mának az embere az évszázados és évezredes nemzetvérvésekből immár csak a végső eredményeket látja. Mohi, Mohács, Majtény és Világos dacára él magyar és áll Buda még!... De ki tudja azt, hogy a honfoglalás hány magyar életébe került? Ki tudná azt a nagy szomorúságot és fájdalmat leírni, amely a magyar asszonyok és leányok sziveit eltöltötte, mikor a messze nyugatra portyázó magyar csapatokból hirmondó is csak alig jött haza? Gondoltunk-e valaha a tatár, a török és a német háborúk magyar asszonynevének és az akkor élő magyar gyermekeseregnek nélkülözéseire, inségére, nyomorúságára és gyászára? Akkor is ezerszámra pusztultak el a családi tűzhelyek, akkor is ezerszámra lettek az özvegyek és százezrek kerültek korai árvaságra. A nyilas honfoglalók, a buzogányos törökverők, az elöltöltő puskás kurucok és a vörössipkás 48-as honvédek épenúgy rohantak a tűzbe, vészbe, halálba, mint a

mai katonák. Azok épen úgy éheztek a csatatereken, épenúgy összeszedték a halálos betegségek csiráit a harcmezőkön, azok épenúgy bénákká lettek, épen úgy rendre hullottak a tömegsirokba, mint azok, akik ma ragadtak fegyvert az ország oltalmára. Csak az uniformis divatja változik, csak az öldöklőszerszámokat tökéletesítette a technika, a szellem, a lélek, maga a küzdő nemzet az a régi maradt. A galíciai rajvonalba és a szerbiai lövészárókban, a kárpáti és alpesi sziklákon, a balkáni csatateren ugyanaz a fizikai és erkölcsi erő küzd, amely ezer évig fenntartotta a magyarságot. Úgy tekintsetek a csukaszürkeruhás bakákra, a délceg huszárokra és a vitéz honvédtüzérekre, mint a honfoglaló, a tatárölő, a törökverő és német ellen védekező ősi magyarokra. Ezek a nemzeti zászlók alatt, háromszínű pántlikás sipkákkal, nótaszóval hadbavonuló mai katonák *az ország igazi megmentői és fenntartói*.

A háborús időknél egy kiváló költője, *Hangay Sándor* találta meg a legszebb és legtalálóbb szavakat erre *a magyar háborúra*:

«Duna-Tisza közén trombitát fuvatnak,
Dobokat üttetnek, lovakat kapatnak.
Világ négy kapuján döngenek hunöklök.
Fringiánk kiröppent - Hadúrtól öröklött -
S tündöklök, miként még sohase tündöklött.

Sújt *az Isten kardja* keletre, nyugatra,
Északi népekre, déli gaz latrokra.
Kék Adria habján újra megint látom,
Mi usztatunk tömlős, karcsu paripákon...
Magyar ló tipor át az egész világon!

*Minket küldött Hadúr torlani a rosszat,
Sújtólója lenni hitványnak, gonosznak».*

Hasonló szépen énekelte meg *az ősmagyar erő feltámadását Szalay Mátyás* jeles poétánk is következő ragyogó soraiban:

«Vihar van erős; lobogót ver a szél;
A Hold a komor temetőben ragyog.
Zúgó buzogány iszonyú zaja kél:
Az új ezerév első viharára
Elődübörögnek a régi napok.

Világ meginog, düledeznek a sorsok,
Hegyek megomolnak, tenger zavarog.
Megnyílnak az ős vészverte koporsók
Mozgó temetőben a kőkapunál
Sorban gyülekeznek az ősmagyarok.

Megnyílik a sír, megnyílik a domb,
Árpád hada zúgva hagyja a dohos ürt el,
Északra vasöklét rázza *Botond*.
S évezredes álmú komor katonáit
Ébreszti csatára *Lehel* a kürttel.

Őstárogatók zavaros szava zúg...
Kaparnak erős, nyihogó paripáik...
Szikrázik a kard, szikrázik az út,
Vészes rohanással ügetnek előre,
Nincsen nyugovásuk Uzsok szorosáig».

Volt idő, amikor azt hittük, hogy a békés polgári munka elegendő a nemzet jövőjének a biztosítására. Azt hittük, hogy a tudomány, az ipar, a kereskedelem, a földművelés naggyá teheti az országot. Tudósaink buvárkodtak, a technika az ember rabszolgájává tette az elemeket, az ipar nagyüzemű folytatása megváltoztatta az élet rendjét, a kereskedelem ügyessége világrészeket és oceánokat hidalt át, a gazdálkodási tudomány szinte csodákat művelt. Nagyot haladt a magyarság tekintélyében, lélekszámban, vagyonban, hatalomban, de boldogabbak lettünk-e? Sem lombik, sem gőzgép, sem a villamosmotor, sem a világforgalom, sem a műtrágya, sem az aratógép nem tudták az embereket jobbakká, nemesebbé és megelégedettebbé tenni. Minden anyagi haladás csak úgy ér valamit, ha párosul az erkölcsi tökéletesedéssel. Mivel pedig a modern szellemi élet az erkölcsi téren a szabadosság zsilipjeit nyitotta fel az egész világon és az egyének és népek életében az önzés lett a legfőbb vezérelv, ebből csak irtózatot katasztrófa, szerencsétlenség következhetett az emberiségre. *Mint a nyári zivatarfelhő, úgy sötétlett a nemzetek feje fölött egy évtized óta a világháború réme.* A levegő tele volt villamos feszültséggel és az egész európai társadalom recsegett, ropogott minden eresztékében. Csak egy gonosz orgyilkos bandára és egy buta golyóra volt szükség, hogy az emberiség szinte önkívületi állapotba essék és néhány hónap alatt lerombolja legjavát annak, mit századokon át épített. Elnémultak a gyárak, megállottak a gőzmalmok, becsukták az iskolákat, ugarnak hagyták a szántóföldek nagyrészét, beszüntették a vonatforgalmat, lezárták a pénzügyintézetek készleteit, abba hagyták sok helyen a tanítást... Megfújták a trombitákat!... Megverték a dobot!... Ropognak a gépfegyverek!... Dörögnek az ágyúk!... Husz millió férfi vonult a csataterekre... A tenger alatt, a levegőben és a szárazföldön sohasem álmodott arányokban és kegyetlenséggel *folylak a fajok harca.*

Világverseny a világhatalomért.

A gazdasági érdekharc folytán kitört a népemészítő fegyveres versengés.

Igen szépen írja Sipos Ágoston: «Mindazt, mit emberi tudás a béke idején alkotott, azt szolgáltatába fogta a háború. Amiről azt véltük, hogy az emberiség boldogságának útját fogja egyengetni, az emberirtás, a nyomor és szenvedés szaporító eszközévé lett.»

Európa, Ázsia, Afrika és Ausztrália népei küzdenek a hatalomért és ebben a világhatalomban mi, a kis magyar nemzet vagyunk a tengely.

A szántóvető békés magyarság, a szomszédjait mindenkor megbecsülő magyar nemzet lett, úgyszólván, a magva ennek a nagy világháborúnak.

Hiába fáradtunk bányák mélyén, műhelyben, a mezőn és a tudomány csarnokaiban. Gonosz szomszédjaink megirigyelték fejlődésünket, gyarapodásunkat és erősödésünket. Békés munkálkodásunkat megzavarták ellenünk való acsarkodásukkal. Nemcsak lázítani és uszítani kezdték ellenünk idegenajkú polgártársainkat, hanem még orgyilkosokat is toboroztak trónörökösünk meggyilkolására. *És 1914-ben június 28-án Szerajevóban a szerbek bérencei meg is gyilkolták Ferenc Ferdinándot és áldott lelkű nejét, Hohenberg Zsófiát.* Mikor leleplezték a gyilkosokat, megtagadták a szerb hatóságok a bűnösök kiszolgáltatását és megbüntetését. Sőt a délvidéken valóságos lázadást szerveztek. Az oroszok több milliós hadsereget küldtek határaink ellen és biztatták a szerbeket, hogy ne engedjenek. Ezt már nem nézhettük tovább tétlenül. Hiszen a fejünkre gyujtották a házat. A talpunk alól ki akarták húzni a hazai földet.

Az aggastyán király, a békefejedelem, *I. Ferenc József*, akinek keze, úgyszólván, már a mennyország kilincsén van, életének utolsó napjaiban *kénytelen volt fegyverbe szólítani hűséges népeit* s közöttük a lovagias, a hős, a bátor és erős magyar nemzetet. A trón biztonsága, a nemzet nyugalma, a magyarság szabadsága, a népjólét egyedüli forrása, a békés munka volt veszélyeztetve az orgyilkos szerbek és az őket pártfogoló oroszok által. A királygyilkos rációk és a zsarnokság alatt nyögő muszkák már úgy bántak velünk, mintha mi már kihalásra és

végpusztulásra lettünk volna ítélve. Idebenn és a külföldön elvesztettük volna tekintélyünket és becsületünket, ha ezt a packázást eltűrtük volna. *Igy állott elő a háború szükségessége!* Nem maradt hátra más választás, mint vagy eltűrni a délvidéki szlávjaink forradalmosítását és meglapulni az orosz fenyegetés előtt, avagy *fegyverrel szembeszállni az ellenséggel és kényszeríteni őket arra, hogy hagyjanak békét Magyarországnak és Ausztriának.*

Gyönyörűen írja *Prohászka Ottokár*, a tudós székesfehérvári püspök egyik remek cikkében: «A magyar nép nem támadott meg senkit, nem irigyelte senkijét, a háborút nem kívánta, a harcot nem kereste, hanem a háború rászakadt és a harc reá lett kényszerítve. Elég a magyarnak a maga szép hazája, az Istennek ez a kárpáti kőfallal bekerített virágos kertje. Nem kell hozzá több föld, de több áldás a már birtokolt földre, több boldogság és jólét rajta. Az kell neki! A magyar nem szolganép, melyet kancsukával kergetnek a hadba; a magyar nem kalmár nép, melyet a több arany vágya üz ki tengerekre és más népek nyakára; a magyar nem Egiptom, nem Kanada s az Indiák piócája; ha tehát harcol, harcol szabadságáért, melyet korlátozni; harcol hazájáért, melyet darabokra szeldelni akarnak.»

Voltaképen pedig nemcsak ezért harcol a magyarság, hanem küzd és vérzik egy nagy, közös jóért, *egész Európa békéjéért.*

Ez volt régtől fogva Magyarország eszményi hivatása, ez volt a nemzetnek istenadta küldetése! *Isten erős bástyának, a nyugati műveltség védőfalának, az egész kereszténység határőrének rendelte a magyart.* S így állta meg helyét ezer év óta s így kell megállnia most, mikor a világháborúban épen azt a régi nemzeti hivatást kell teljesítenie, melyet Isten bizott reá, hogy ércfala legyen a műveltségnek s hogy áldozatos hősiességgel hozza a világra s mindnyájunkra a béke áldását.

Elkerülhetetlen lett tehát a nagy leszámolás! Bebizonyosodott, hogy a mai modern időkben is csak a hazafiaknak áldozatkészsége, a honvédeknek bátorsága, hadseregünknek vitézsége biztosíthatja a nemzetélet biztonságát. Soha nép még nagyobb lelkesedéssel nem vonult hadba, mint a magyarok 1914-ben. Aki látta azokat a virágbokrétás, nemzeti szalagokkal diszített katonavonásokat; aki hallotta énekelni a csatába menőket, az azt soha el nem felejtheti. Olyan volt az egész mozgósítás, mint egy nagy lakodalmas ünnepség. Felcsendült a népének:

«Isten, áldd meg a magyart,
Jó kedvvel, bőséggel.
Nyujts feléje védőkart,
Ha küzd ellenséggel...

És utána a szabadságharc tüzes dala:

Mindnyájunknak el kell menni!

Azután megcsendült a mostani háború egyik legszebb népdala:

Ferencz József levelet irt ma reggel,
Masérozni szeretne a sereggel.
Ne maséroz, édes öreg királyunk,
Te csak nézzed, amit mi majd csinálunk!

Lélekemelő volt a következő dunántúli katonanóta is:

«Édesanyám, kedves anyám,
Csak az a kérésem:
Ne busuljon, ne sajnáljon,
Ne sirasson engem!
Hazámért harcolni
Büszkén küldjön engem!

Ez illik, illik, illik,
Ez illik, illik, illik
A magyar bakának.»

Igy csak a magyar nép tud lelkesedni az igaz ügyért.

Sokszor zugolódtunk a katonai terhek súlya miatt. Sokalottuk az e célra fordított pénz és személyi adót. És ma belátjuk, hogy tökéletesen felszerelt, kitűnően képzett, hősiességű hadsereg nélkül céltalan minden más iparkodásunk. *Be kell látnunk, hogy a véderőre fordított költségek nem gyümölcsözetlen befektetések, hanem nélkülözhetetlenül hasznos biztósítási kiadások.*

Most, amikor országunkat dulta az ellenség; most, amikor csaknem minden családnak hadbavonult a kenyérkeresője; most amikor üresek a munkatermek és megtelnek a kórházak; most, amikor messze idegenben, északon és délen, a Száva, a Drina, a Szan, a Dnyeszter, a Visztula, a Bug, az Iszonzó folyók partjain olyan gyorsan szaporodnak azok a tömegsirok, amelyek nemzetünk virágjait, büszkeségét, ifjúságát rejtik magukba, most *kezdjük igazán megérteni a magyar históriát.* Amint a háború elkerülhetetlennek látszott, mintegy varázscsapásra megszűnt a pártoskodás. Ujra kitűnt a magyar nemzet érett politikai bölcsessége. Ez a maroknyi magyarság most kezdi érteni, hogy *csak egy összetartó magyarság számára biztos itt a jövő.* Érzik ezt ma az országnak minden más anyanyelvű polgárai is.

A magyar állam fennmaradása, a magyar nemzeti élet gyönyörű kivirágzása, a magyar faj folytonos fejlődése csak azáltal vált lehetségessé, hogy *e hazának fiai minden időkben magasztosan fogták föl történelmi hivatásukat.* Most is csak így történt. A hazában élő mindegyik nemzetiség példás odaadással küzdött. A tótok, a svábok, a szászok, az oláhok, a horvátok, a vendek, a rutének, a bunyevácok mind hű fiainak bizonyultak a hazának. A nemzeti egység érzése és az állami összetartozandóság gondolata vezetett mindenkit. Lehullottak az osztálykülönbségek sorompói. A felekezeti surlódások is megszűntek.

A katonakórházban irom e sorokat.

Az egyik ágyban sír egy negyvenéves felvidéki tanító. Nem amiatt panaszkodik, hogy halálos végű lövés érte, hanem azért kesereg, mert a gyermekeiről nem tud semmit. A másik szobában egy rutén parasztleány vívja haláltusáját. Napokon át csókolgatta Máriás érmét. Emitt egy székelő góbé mondja, hogy csak az egyik lábát fűrészelték le az operációs teremben, holott ő el volt készülve már mindkét végtagjának elvesztésére. A sarokban egy tüdőgyuladós magyar nyög. Dombóvár felé szállnak a sóhajtásai. Az emeleten vagy húsz öregebb népfölkelő fekszik, akiknek kezét, lábát le kellett vágni, mert elfagytak. Az apáca egy betegágynál imádságot olvas fel a súlyos betegeknek, akik közül az orvos ma szedte ki a balszemét és a ballábszárcsontját az egyiknek. A maródiházból most jelentik, hogy örökre elszenderült egy tifuszbeteg tiszt. Itt nyugszanak, itt fekszenek ebben a katonakórházban «a honszerelem vértanui», akik saját testükkel védték a hazát az ellenség pusztítása elül. Kinek karja, kinek szemével, kinek hallása, kinek lába hiányzik és mégis *boldogok, mert a hazáért szenvedtek.* Rettenetes dolog hónapokon át éhezni. Esőben, fagyban, viharban, szabad ég alatt aludni. Örökös nyugtalanságban élni. Ágyútűz és golyózápor között járni. Halálos betegségek csiráját összeszedni. Csonkává lenni. Munkaképtelenné válni. Korai ifjúságban megrokkanni. Időelőtt elpusztulni. Itt hagyni szép feleséget és angyalarcú árvákat. Szédítő nagy áldozat. Roppant nagy erőpróba. Rettenetes teher. A háborúban napok alatt pusztulnak el olyan értékek, amelyekhez évtizedek és századok munkája kellett. És a magyar nép mégis meghozza ezt az áldozatot zugolódás nélkül, mert érzi, hogy ezt kívánja most tőlünk *a nemzet becsülete.* Lássátok a veszély mily nagyra teszi a magyart! Békeidőben még egy követválasztásra sem tudtak bemenni a polgárok fuvardíj és ellátás nélkül. Még a szavazatokért is pénzt kértek és restelték azt a kis fáradságot a közjóért, hogy a választás színhelyére elfárad-

janak. Most pedig vagyunkat, életünket is szívesen odaadjuk, mert a hazának szüksége van fiainak hősi áldozatkészségére. Bár maradna meg ez a jó szellem állandóan a magyar nép lelkében a békés időkben is.

Sok fényes név tündöklök a magyarok történelmében. Ismeretlenek maradtak azonban előttünk azoknak hős tettei és dicső nevei, akiknek e föld megszerzését és e hon megtartását köszönhetjük. Itt-ott fényesen ragyog ugyan a történelmi emlékezés egén egy-egy nagy királyunk, vagy egy-egy nagy vezérünk neve. A közlegények egyéni dicsősége azonban a századok ködébe van burkolva. Sejtjük, érezzük, hisszük és tudjuk mindazonáltal, hogy milliók szenvedtek vértanuhalált a magyar hazáért. Elfeledkeztek önmagukról és családjukról a nemzetért való nemes fölhevülésükben. Ezeknek a névtelen hősöknek, a nagy idők ismeretlen nagy embereinek az érdeme, hogy ezer esztendeje itt élhetünk. A magyarság hősei az elmúlt századokban nemcsak annyian voltak, ahányan a történelmi könyvekben szerepelnek. Száz- ezrekre és milliókra megy a hősök száma. Nincs talán egyetlen olyan család sem országunk polgárai között, amelynek ősei ne vértettek volna és haltak volna meg hősi módra a hazáért. És bár az ő egyéni dicsőségük fénye kialudt nemes lelkük kilehelésével, büszkeséggel emlékezünk rájuk, mert *az ősök közös munkájának és a hős elődök vitéz küzdelmeinek eredményeiből és áldásaiból élnek a késő unokák.*

Most újból élet-halálharcot vív a magyar nemzet, amelyet a balsors oly régen tép. Nemzeti mivoltunkat, szabadságunkat, vallásunkat, nyelvünket és földünket védjük azok ellen, akik le akarnak igazni, össze akarnak zúzni és ki akarnak túrni e hazából. A magyarságnak újból be kellett bizonyítania az életrevalóságát. A gácsországi csatateretek, a kárpáti szorosok, az alpesi sziklák a tanui, hogy a ma élő magyarság méltó arra, hogy a jó Isten egy boldogabb jövő kapuját nyissa meg előttünk, amelyben az erkölcs uralkodik, a szabadságot élvezzük és a békés jólétnek örvendezünk. Ezekben a viharos napokban fölséges dolgok történtek. Katona, honvéd lett mindenki. A hős lelkület, az egészséges életerő, a nyugodt önbizalom, a vallásos elmélyedés, az erkölcsi megújulás, a türelmes odaadás olyan fölemelő példáit tanúsították a fronton és idehaza a magyar nép tagjai, amelyre még alig volt példa a világon. *A história aranybetűkkel fog megemlékezni Frigyes főherceg hadseregparancsnok és Hötendorfi Conrád vezérkari főnök és Károly Ferencz József trónörökös halhatatlan érdemeiről.* Az egyes seregparancsnokok is szinte emberfölötti munkát végeztek. Nemcsak a standbeli katonaság, hanem a tartalékosok, az öreg népfelkelők és a legifjabb honvédek is pompásan beváltak. A vezérek, a tisztikar, az altisztek és a legénység vetekedtek egymással abban, hogy ki ragadjon el a dicsőség koszorújából több babért. Minden fegyvernem emberfölötti munkát végzett. A gyalogosok, a huszárok, a tüzérek, a szanitétszek, a vasutasok, a postások, a trének, a tengerészek és a repülők mind olyan pompásan viselkedtek, hogy nem is tudok méltó szavakat találni érdemeikre. Mint tavasz ébredésekor a rügyek, úgy teremtek a hősök; nem mutatkozott olyan vakmerő feladat, amelyre legalább kétszerannyi önkéntes vállalkozó ne jelentkezett volna a magyar fiúk közül, mint amennyire szükség volt. Nemcsak a gazdag emberek Wertheim-kasszái, de a tulipántos ládák és a falusi sifonérok is megnyiták a nemzeti hadikölcsön számára. A kisemberek százezer tételben 200 millió koronát jegyeztek a hadikölcsönre. Gyönyörűség volt látni azokat a magyar honleányokat, akik a hadikórházakban önként vállalták a betegápolás nehéz és veszélyes munkáját. Milyen örömmel dolgoztak künn a szántóföldeken az öreg szülők, a gyenge családanyák és a zsenge gyermekek a hadbavonult izmos férfiak helyett. Kinek magyar lelke ne örülne, mikor visszagondol arra, hogy milyen készséggel hozta be a falusi nép a párnáját, a lepedőjét a sebesülteknek a hadikórházakba. Milyen boldogan dobták oda aranyékszereiket a magyar nők az Augusztá- alapra és hordtak aranykarperecek helyett vasból való rabláncokat és vasgyűrűket «a hazáért», *Pro patria.* A vármegyék és városok a Kárpátokban elpusztult falvakat saját költségükön újjáépítették. A katonák is sok pénzt küldtek haza a háborús jótékonyság céljaira. Ezek a koronák voltak a

legértékesebb adományok. Ott, ahol mint zsoldot kapták, nem ért semmit, mert azt, amiért kapták, úgy sem lehet megfizetni, de százszor értékesebb ott, ahol könnyet lehet vele szárítani. A katona-adományok a karitászs legszebb virágai. Milyen szívesen szedték le a falusi harangokat ágyúknak! Milyen fölemelő volt látni a magyar orvosok és hatóságok küzdelmét a járványok ellen. *Valóban mindenki megtette a kötelességét!* Csak egy életerős nemzetnek fiai tudnak így szembenézni a halállal és így dacolni a háború minden kegyetlen megpróbáltatásával. A lövészárkokban, a rohamokban, a vársáncokon és a nélkülözésben mutatta be igazi lelkinagyságát a magyar nép. A fényképezőmasina, a távirda, a telefon, a rotációs nyomtatógép és a gyorsposta korszakában nem maradhat annyi örök titok a dicsőséges fegyvertényekből, mint a régi időkben. A véres csataterék apró eseményeit is papírra vetik a haditudósítók, a kórházakban elmesélik a sebesültek, elmondják a hazatérők és feljegyzik a parancsnokok. Azokon a kis papirosdarabokon, amelyeket mint napijelentéseket és *kiüntetési előterjesztéseket* nyújtanak be a parancsnokok a hadügyminiszteriumba, sokszor csak hányt-vetett ceruzairással, már *meg van írva ennek a háborúnak ragyogó históriája.*

Ebből a kincsesbányából csak ki kell keresni a legszebb eseteket és akkor egy új könyvet fűzhetünk a magyarok dicső történelméhez. A Botondok, Lehelek, szent Lászlók, törökverő Hunyadiak, a Kemény Simonok, a DugovicsTituszok, a Zrínyiek, a Dobó Katicák, a Rozgonyi Cecilek, a Rákócziak, a Bem apók, a Gábor Áronok dicső névsorát *ki kell egészíteni a mostani háború hőseinek névsorával.* Azok, akikről e krónika szól, akik most vértettek a honért, épenolyan dicsők, épenolyan nagyok, mint azok, akiknek érdemeit már az iskolás-könyvek is felsorolják.

A Szahara homokszemei befödhatték a szfinkszeket, a tenger hullámai sziklákat kimoshatnak, de a magyar nép sohasem felejtethi el azon hőseit, akik 1914-ben és 1915-ben nyári rekkenő hőségben és zordon téli fagyban nemes vérükkel és drága életükkel küzdöttek a hazáért. Addig is, míg a nagy világháború áldozatainak *nagy nemzeti szobra* elkészül, addig is, míg minden kis faluban kőbe vésik, vagy más alkalmas módon megörökítik a hősök dicső neveit és a világháborúról szóló történelmi mű elkészül, e kis krónikában akarok *emléket állítani a hősök hőseinek.* Nem kitalált meséket, hanem igaz történeteket fűztem csokorba. Ezek a kis gyorsfényképek a legjellemzőbb történelmi a nagy hadjáratnak. Ugy állítottam őket össze a hivatalos adatokból, a szemtanúk előadásából és a haditudósítók leírásából, hírlapi cikkekből, hogy azokból világos fogalmat tudjon alkotni magának a háborúról az itthonmaradt nép és a serdülő magyar ifjúság. Nem én találtam ki a történeteket, hanem csak összegyűjtöttem őket. A kortársaknak érdekes összefoglalás és az utódoknak tanulságos példaadás akar lenni ez a művecske.

Száznál több hős története ez az írás. Nemcsak az itt megnevezettek voltak ilyen bátrak, vitézek és hősök, hanem a többiek is mind így küzdöttek.

«A magyar nép
Ugy csatázik,
Minden magyar
Tíznek látszik.»

Ilyen volt a magyar a világháborúban! Olvassátok!

Száz magyar hős.

József főherceg, a hős vezér.

A legmagyarabb Habsburg, *József királyi herceg*, aki állandóan hazánkban tartózkodik, mint hadseregpáncsnok szintén részt vesz a háborúban. Nemcsak bogárhátú kunyhóknak, hanem a fényes palotáknak is szólt a mozgósítási parancs. *József főherceg a budapesti hadosztály vezérlőparancsnoka lett.*

A javakorbeli főherceg mintaképe a tökéletes parancsnoknak. Emberei rajongásig szeretik. Valósággal legendás alakja a tábornak. Egyszerű életet él. Közvetlenül érintkezik katonáival. Ha előre mennek, mindig elül jár, ha netalán vissza kell vonulni, akkor ő marad leghátul, hogy biztosítsa a rendet. Szeretetteljes modora, figyelmessége őt tette a legnépszerűbbé a magyar katonák között. Ő is végtelenül szereti a magyar vitézeket és nagyon sokat közölök a nevének szólít meg a csatateren, a lövészárokban. Legkedvesebb katonáinak sebesülésük után a kórházakba sajátkezűleg ír leveleket. Különösen a családos katonák sorsa iránt érdeklődik nagy melegséggel. Nem egy hős özvegye a fenséges úr által írott levélből tudta meg férje elhunytát. A bakák azt mesélik *Jóska apánkról* - ahogy ők hívják becéző szóval a vezérüket - hogy *nem fogja se a golyó, se a betegség. Nagycsertesznel* a csizmájában akadt meg, *Uzsoknál* a sapkáját vitte keresztül a golyó, *Klenáknál* egy komitácsi húsz lépésről kétszer egymásután lőtt rá revolveréből a főhercegre, kinek homloka mellett süvített el a golyó. A következő pillanatban azonban maga a főherceg lőtte le a merénylőt. *Sabác mellett* a főherceg kantáron vezette lovát, amikor mellé ütött le a földre egy szerb gránát. A borzasztó robbanás rettenetes légnyomása a földre vágta a főherceget. Szerencsére csak a köpenyét találta két szilánk. *Pricinovic-nál* a szerb tüzérség áruháza folytán megtudta, hogy hol van a főherceg szállása. Egy ellenséges ágyúgolyó épen akkor csapott le, mikor egy ulánus tiszt át akarta nyújtani a jelentést a főhercegnek. A lovat és a lovat megölte a golyó, az ulánus tiszt véres karja megakadt és csüngött az egyik faágon. A főherceg most is sértetlen maradt. Augusztus 23-án éjjel kellett Sabácot elhagyni. A szerbek állandóan tűz alatt tartották a Száva hídját és a Sabáctól odáig vivő országutat. *József főherceg személyesen vezette az átkelést és csoportonként küldötte csapatait a hidon át.* Különböző parancsokkal egymásután küldötte szét a törzséhez tartozó vezérkari és parancsörtszteketeit, úgy hogy *végül egészen egyedül maradt a ház előtt, ahonnan parancsait osztogatta.* Minthogy a szerb tüzérség folyton az utca közepére ontotta a tüzet, a főherceg a ház falához húzódott. Éjfél volt. Ekkor észreveszi, hogy a fal mellett a földön fekszik valaki.

- Ki az - kérdi a főherceg.

- Egy 44-es - hangzik a válasz.

- Az ezred már rég átkelt a Száván, mit keresel itt egymagad?

- Tizenhét maradtunk 44-esek itt a ház körül, hogy kéznél legyünk, ha kell, fenséges uram - szólt a somogyi baka.

- Ki parancsolta? - kérdi a főherceg.

- *Senki, de szívünk nem engedte, hogy egyedül hagyjuk, ezért lopóztunk ide parancs ellenére.*

A déli harctérről Galiciába került 1914. szeptemberében a József főherceg hadosztálya. A *második leMBERGI* csatában állandóan a szabad ég alatt hált a királyi herceg, csakúgy, mint az ő kedves bakái és huszárai. A *szcerzeci temetőben* szeptember 11-én órák hosszat állott a legnagyobb tűzben. *Rudki* községénél még a tüzérséget is előreküldte, mint hátvéd néhány

tisztjével utolsónak maradt legközelebb az ellenséghez. És azután jöttek a nehéz napok, *a kárpáti téli csata borzalmas*, de mégis diadalmas napjai. Homonna, Szinna, Takcsány, Kisberezna, Fenyvesvölgy minden talpalattnyi földjét nagy véráldozatokkal kellett védelmezni és megtartani. József főherceg prémgalléros csukaszürke kabátjában, szürke hőcsizmában a lelke volt annak a dicső hadseregnek, amely a Kárpátokban megállította azt az orosz gőzhangert, amely a magyar alföld szép vidékére akart betörni és amely elbizakodottságában már azt hitte, hogy néhány hét múlva Budapesten, az ország szívében lesz. *Az uzsoki és duklai szoros védelme a József főherceg és seregének érdemes munkája volt.*

A hadosztálynak csak a tüzérsége ment az uzsoki szoroson keresztül, maga a főherceg mindkét dandárával a szorostól nyugatra huzódó erdős hegységek gyalogösvényein kelt át a Kárpátokon. Olyan meredek volt az út, hogy az emberek, lovak lecsúsztak a lejtőkön. Nem hiába jó vadász, jó katona a főherceg, aki mint kitűnő vadász, megszokta a hegymászást, könnyen viselte el a fáradalmakat. Késő este, tíz óra lett, mire felértek a hegytetőre. Október harmadika volt. *A főherceg egész vezérkarával ott aludt a Kárpátok taraján a szabadég alatt.* Csillagos, holdvilágos éjszaka volt. Reggel két órakor hullni kezdett a hó és a friss hópihéek puha fehér köpenyeggel takarták be az alvó katonákat és az alvó vezért.

Rendkívüli heves harcai voltak a hadosztálynak Turka és Stary-Sambor mellett. *Turkánál* az orosz gránátok romhalmazzá lötték a főherceg szállását.

Az uzsoki szorosból a fővezér Orosz-Lengyelországba küldte József főherceget és seregét. Majd kinevezték a VII. hadtest parancsnokává. Sírva búcsúztak a pesti és somogyi fiúk kitűnő vezérüktől. Novemberben *Sztropkó* tájékára került József főherceg, mert a *Laborcvölgyét* kellett védelmezni az orosz betörés ellen. Rettenetes túlerővel állott szemben, de mégis megoldotta feladatát, mert olyan hős katonái voltak, mint a híres debreceni 39-es bakák, akiknek egy zászlóalja egy roham alkalmával megsemmisítette a legkitűnőbb orosz ezredek egyikét, a 16-ik orosz lövészezredet. Decemberben *az Ondavavölgyet* kellett az ellenségtől megtisztítani. December 11-én az ő csapatai foglalták el Duklát. Két napra rá volt az örökké emlékeztető *duklai csata*. Itt *állandóan a harc vonalban volt a főherceg* és személyes jelenlétével felvillanyozta a már-már csüggedő csapatokat. Rettenetes veszteségek árán sikerült az oroszokat visszanyomni. A csata után az *1. honvédezered*, a budapesti és pestmegyei fiúk saját jószántukból üldözőbe vették az oroszokat. Ezek a harcok 9000 orosz foglyot eredményeztek.

Az ütközetet az döntötte el, hogy a legváltóságosabb pillanatban előrontott József főherceg a rajvonalba. Égnek állt a katonák minden hajaszála.

Ugyanaznap egy gránát a főherceg és négy baka között csapott le. A fiúk, mihelyt észbekaptak, könnyes szemmel rohantak a fenséges úrhoz, nem történt-e valami baja?

*Horoza*n mellett történt szeptember tizedikére virradó éjjel. A főherceg a fedezékben pihent. Nem messze a poszt kiáltása hallatszik: «Halt!» Utána lövés. «Ne lőjjetek! Mi vagyunk!» A mi tüzeink voltak, akik az ütközet alatt egy ellenséges ágyút hódítottak el s késő éjjel elhozták a főhercegüknek, hogy megmutassák.

Később az oroszok 800.000 főnyi erősítést, friss ujoncokat kaptak a Kárpátokban és a mieinknek egy időre vissza kellett vonulniuk. Folytonos nehéz harcok között hátrált a magyar sereg. Meg kellett örölnünk a muszkák irtózatos túlerejét. A *jami* magaslatokon a szegedi ezred két százada háromnegyedórán keresztül folytatott szuronyharcot tíz orosz század ellen. Csaknem ezer orosz holttest borította a harcmezőt. A tavaszi offenzívában is kiváló része volt József főhercegnek. Az olaszokkal való háború óta József főherceg ott küzd dicsőségesen a magyar csapatokkal.

Mikor az uralkodócsalád tagjai is ilyen példával járnak a seregek előtt, akkor lehetetlen nem bízni a végső győzelemben.

Az *Alkotmány* kitünő haditudósítója, dr. Landauer Béla vendége volt egyszer a harctéren József főhercegnek. Búcsuzáskor megkérdezte, *hogy mit üzen haza?* A királyi herceg kissé elgondolkozott és azután a következő férfias választ küldte szép Magyarországba:

- Nemcsak otthon, de idegen földön is valamennyi eddigi parancsnokságomban a legnagyobb-fokú bámulatra ragadtak Magyarország fiai.

Hősök ezek egytől egyig, a szó legszorosabb és legnemesebb értelmében.

Ilyen hősekkel harcolva, megdönthetetlen a meggyőződése, hogy velük csak győzni lehet.

Tehát ne csüggedjenek otthon. Bizzanak saját fiaikban.

Isten nem hagy el!

A magyar katona jó szive.

A magyar katona, ha kell, nekimegy százszoros túlerőnek s fegyvere előtt nincs aki megálljon. Nem fél a haláltól, szembe néz vele, sőt még csak nem is nagyon igyekszik kikerülni. Ezért hull el annyi magyar, ezért marad gazdátlan annyi fehérhalu ház a Tisza-Duna között. Ellenségeink vadnak, kegyetlennek, kiméletlennek mondják a magyar katonát s nem tudják, hogy mellében a legszebb emberi érzések taktusára dobog a szive. Gyönyörű példával szolgálhatunk erre vonatkozóan. Odafönn az erődbundába burkolt Kárpát-hegyek között szólt az ágyúk torka. Csata volt, ütközet. Rohamra mentek a vitéz honvédek és szuronnyal piszkálták ki árkaikból a muszkákat. Roham után szálíngóznak vissza a kötözőhelyre a sebesültek. Véresen, sápadtan, fáradtan. Egyszerre csak két ember tűnik föl. Az egyik honvéd, a másik orosz. Mind a kettő sebesült, de az orosz súlyosabban. Meg se tud állni a lábán. A honvéd úgy vezeti, mint a gyereket. Közbe beszél hozzá a paraszti ember barátságával:

- No, komám, oda, oda... Hosszabbat lépj, cimborám... No, no el ne vágódj! Ne félj, komám, foglak... Csak szorítsd a nyakamat...

Már ott vannak a tábori kórház mellett. Odaszalad a sok szanitéz meg vöröskeresztes asszony. Át akarják venni az oroszot. De a magyar honvéd nem engedi.

- Mán én nem adom oda!

- Miért, hisz mi jobban kezeljük!

- Nem löhet a! Neköm kötelességöm!

- Már hogy vóna kötelessége!

- Az bizony! Mert hát én szúrtam mög. *Mögszúrtam, hát bekötözöm a komámat!*

Ilyen a magyar katona. A világ minden nációja odajöhetett volna megnézni a honvédgyereket, aki kötelességének tartja, hogy az ellenséget, akit ő terített le a porondra, maga kötözze be.

Nekünk is jól esik feljegyezni az általános embermészárlás között ezt a nemeslelkűséget, ahol úrrá lett a felebaráti szeretet.

Ez a honvéd az én szememben a világháború legnagyobb hőse volt, mert legyőzött ellenfelével szemben keresztényi módon viselkedett.

Emberszeretet a harcmezőn.

A háborúban akaratlanul is a szenvedélyek lesznek úrrá a lelkek fölött. A magyar katonák azonban sehol sem vétettek az emberszeretet ellen. A polgári lakosságot nem bántották, ha csak az merényleteket nem követett el ellenünk, mint például *a komitácsik Szerbiában*. A nőket tiszteletben tartották, mint a saját feleségeiket és anyáikat. Az inséges, éhes polgársággal még ellenséges területen is emberségesen bántak, sőt a legtöbb helyen még étellel is ellátták.

Barits László zászlós írja le a következő esetet: Szerbiában egy házban a bevonuló bakák egy elhagyott pólyásbabát találtak. Egy derék altisztnek első gondja volt, hogy a kicsikét olyan helyre juttassák, ahol élete, táplálása biztosítva lesz. Sokan felelték:

- Hisz ez szerb!

De bakáink így feleltek:

- *Ebben a korban az ember még nem szerb!*

És ezután gondos őrizetbe adták a kis szerb porontyot.

Igy fest a magyar katona lelke és szive, melynek gyönyörű tulajdonságait, ime, a háború megmutatta. Ez a magyar baka s aki másként ír róla, nem ismeri őt.

Harcol azzal, aki fegyverrel áll vele szemben és emberségesen bánik azokkal, akik védtelenek. Erre a nemzeti jellemvonásunkra is büszkék lehetünk, mert ez a valódi fokmérője a háborút viselő népek kulturájának.

A magyar törvényhozás hős halottja.

Híres erdélyi nemes család sarja volt *Désy Zoltán* országgyűlési képviselő. Mint alispán Maros-Tordában köztiszteletnek örvendett, mert mint közigazgatási tisztviselő is nagy népszerűségnek örvendett. Mint politikus mindig a nemzeti irányt képviselte. Államtitkár korában az ország pénzügyeit vezette mintaszerűen. Bár mindig az ország első emberei közé tartozott, neve mégis akkor lett általánosan ismertté, mikor a háború előtti szomorú emlékü nagy politikai perben harcba szállt a közéleti tisztaságért és a magyar nemzet becsületéért.

Désy Zoltán országgyűlési képviselő az eszmék lovagja volt. Bántotta az a gondolat, hogy a magyar nép erkölcsét megmételtyezik a választásokon judáspénzekkel. Uri izlése felháborodott afölött, hogy a nép politikai meggyőződése árucikké vált lelkiismeretlen politikai kalandorok kezében. Egyenesen, nyíltan, kiméltlenül szembeszállt a politikai erkölcstelenség kufáraival és az igazságszolgáltatás fórumán le is győzte őket.

Jött a nagy háború. «Vérben fordult meg a világ tengelye.» És *Désy Zoltán* a politikai becsület rajongó bajnoka *ötvenhét éves korában*, törődött testtel és ősz fejjel önként kiment a Kárpátokba védeni az ország határait, egyszerű székely és oláh népfelkelőkkel együtt. Nem volt már katonaköteles. Idehaza is szolgálhatta volna az országot, de ő elment a csatamezőre, hogy mint *igazi magyar úr*, példát mutasson a szegény népnek az áldozatkész hazaszeretetről. Az orvos többször haza akarta küldeni, mert gyenge szervezetét megtámadta a kárpáti tél zordonsága. Ő azonban helyén maradt. Csak akkor jött néhány napra Budapestre, mikor az országgyűlés haditanácskozása volt. Innen is sietett vissza *a Dnyeszter partjára* hű honvédekhez, akik rajongásig szerették «*a jó méltóságos urat*». Minden katonáját nevével szólította és úgy bánt velük, mintha mind a fiai lettek volna.

Utolsó útján egy egész éjszaka együtt utaztunk. Elmesélte egész életének történetét és politikai pályafutásának tanulságait. A győzelemben bizott, de egyénileg tele volt halálsejtelmekkel. Mégis mosolyogva, szinte lelkendezve mondotta:

- Elmegek öcsém, bebizonyítani, hogy férfi vagyok! Akarom, hogy lássa az egész nemzet, hogy engem nem izgágaság, hanem a legszentebb hazafiság vezet mindenkor. A magyar urisoztálynak kell kiállani a porondra, mert nekünk van legtöbb veszíteni valónk. A nép csak akkor fogja megtenni a kötelességét, ha látja, hogy a vezetői elől járnak a bajban is. *Most pedig a magyar nemzet életéről van szó!* Hiába küzdött a magyar ezer esztendeig, ha most letörnek. Nem hiszem, hogy élve kerülök haza, de tudom, hogy a magyarság kibírja ezt a vihart is! *Az egyén most semmi, a nemzet minden!* Életemet és vagyonomat a haza oltárára tettem! Szervusz, öcsém, áldjon meg a jó Isten! Folytassátok ti fiatalok ott, ahol mi, öregek elhagytuk!

Mintha csak a felejthetetlen *Kaas Ivor* bárót hallottam volna szónokolni halálos ágyán. Utolsó napjaiban ő is épen így beszélt. Éreztem, hogy Désy Zoltánt sem fogom többé látni. Egyre ritkul ezeknek a régi szabású nagy magyaroknak a száma.

Melegen megszorította a kezemet. És könnyben uszott mindkettőnk szeme. Azóta kihült a Désy Zoltán tiszta keze is és kialudt szemevilágainak fiatalos fénye. Ugy történt a dolog, hogy a hadosztály március 24-én parancsot kapott Zalescikynél a Dnyeszteren való átkelésre. Désy volt a válogatott honvéd századparancsnoka. Dragonyosoknak, huszároknak, és erdélyi honvédeknek kellett hátulról megtámadniuk az orosz sáncárkokat. Désy százada élén volt állandóan. Legalább harminc muszkát küldött a másvilágra maga előtt. A küzdelem igen nehéz volt. A harctér tele volt mesterséges akadályokkal: árkokkal, farkasvermekkel és drótsövényekkel. Nyolcszáz lépést törtek így előre Désy hős honvédei. Tízszeres túlerő ellen küzdöttek. Folytonos ágyú-, gépfegyver- és puskatűzben kellett előre vonulni. Egész ezredek törtek Désy csapata ellen, de azok nem hátráltak. A legnagyobb golyózápokban is nyugodtan cigarettázott az ősz hadnagy. Mikor egy kedves honvédje megsebesült, saját maga kötözte be a legveszedelmesebb tűzben s azután újra serkentette, biztatta vitézeit:

- *Fiaim, fiaim ne törődjete a halállal. A hazáért harcolunk! Csak neki bátran, fiaim! «Sehonnai bitang ember, ki most ha kell halni nem mer, kinek drágább rongy élete, mint a haza becsülete!»*

És amíg ő vezényelt - hét óráig tartott a rettenetes küzdelem - három nagy orosz ellentámadást vertek vissza a 29-es honvédek. Nekünk is nagy veszteségeink voltak, de az oroszok sokkal többet vesztek.

Éjfél után két óra tájban tetőfokára hágott az izgalom. Az oroszok újabb erősítéseket kaptak. Tizenkétszer annyian voltak a muszkák, mint a mieink. Az utolsó rohamnál Désy tíz lépéssel saját csapata előtt, kezében a revolverrel, rohant az orosz fedezék felé. Valami kifeszített drótban megbotlott. E percben valószínűleg lövés érte. Ujra feltápáskodott és megint biztatni kezdte vitézeit. Arca egyre sápadtabb lett a nagy vérveszteségtől, de ő csak tovább törtetett az orosz sáncok ellen. Egy pillanat alatt körülfojták a kozákok. Élve akarták elfogni. Ő azonban nem adta meg magát, hanem revolverének minden töltését kilötte támadói ellen. Hires céllövő volt világleletében, minden lövése biztos halál volt az ellenség számára. Végre is győzött a túlerő. A kozák lándzsák kioltották nemes életét és bosszúból a felismerhetetlenségig összekaszabolták. Szolgája, tisztársai csak ruházatáról ismertek reá, mikor *a piecarnai* temetőben hónapok múlva kiásták egy katonasírból, ahol közösen nyugodott négy székely közlegénnyel.

Az egész honvédség sírt, mikor meghallották a nagy államférfiú halálát. Nagy veszteség az országra nézve ennek a kiváló jellemű hazafiúnak pusztulása, de leírhatatlan nagy az az erkölcsi példaadás, amelyet becsületes életével és hősi halálával a nemzetnek mutatott. *A becsület*

és a kötelességtudás vértanúja lett Désy Zoltán. Vajha a jövőben az *a tiszta erkölcs* honolna minden politikusunk szívében, amely Désy Zoltán jellemét olyan ragyogóvá tette és amely nélkül a magyarság boldogulni nem fog sohasem. Holttestét hazaszállítják a hazai földre és országos emléket állítanak nevének és dicsőségének.

A magyar katona tanulékonyága és ügyessége.

Régi közmondás: többet ésszel, mint erővel. A háború első napjaiban a baka mindjárt és mindenáron rohamra akart menni. A tiszteknek szinte revolverrel kellett a tüzes standbeli legénységet visszatartaniok. Az ásó kellemetlen és nevetséges teher volt a bakának. Pár nap múlva megértette, hogy örülség a muszkának egyszerűen bajonettel nekiszaladni. Az oroszok a japánoktól eltanulták a lövészárokharcot. A földre temetkezett muszkákhoz derék katonáink alig tudtak hozzáférni. Erre az *orosz harcmodorra* nem tanították ki legénységünket. És csak egyetlenegy orosz lövészárkot kellett belülről is látnia és már ő is tudta az egész tudományt. A baka nemcsak megbecsüli most már az ásóját, hanem hacsak lehet, szerez még néhány parasztsót és parasztkapát. Ha most rajvonalba fekszenek valahol, negyedóra alatt úgy beárkolják magukat a földre, hogy muszka legyen, aki a sapkájuk csücskét észreveszi. A fedezékek elkészítésében most már ügyesebbek és praktikusabbak a mi katonáink, mint az oroszok. A tisztek részére pedig olyan földalatti lakásokat építenek a bakák, hogy gyönyörűség benne lenni.

Ha a háború elején mindjárt csináltak volna lövészárkokat és tetejes fedezékeket, akkor feleannyi áldozata sem volna a háborúnak, mint így. Saját kárán tanult a magyar katonaság s most már úgy elbújnak a fedezékekben, mint az ürgék. De azután, ha rohamra kerül a sor, akkor megint *magyarmódra harcolnak*.

A hős, aki nem párbajozott.

A háború egyik legérdekesebb hőse és egyik legértékesebb áldozata *Hauschka Márton dr.* pancsovai gymnáziumi tanár, régebben a néppárt központi irodájának a titkára.

Ez a hőslelkű katona már a civiléletben is valódi hős vala. Hithű katolikus férfiú volt, a hitvallók bátor gárdájából. A kereszténység ellenségei éveken át üldözték elvei miatt. Párbajra akarták kényszeríteni. A botor társadalmi előítéletek rabjai gyávának minősítették. Pedig az volt a legnagyobb hőstette, hogy katolikus meggyőződésére való hivatkozással megtagadta a párbajra való kihívást, mert azt isteni és állami törvények tiltják. Így szembeszállni a társadalom félszeg felfogásaival nagy személyes áldozatot követel. Azért, mert hitbeli meggyőződésére hivatkozva nem párbajozott - sajnos - *le kellett mondania a tisztí rangjáról*. Jött a háború! A kitűnő tanár mint népfelkelő őrmester állott a hazavédők sorába. Lelkesebb vitéz nem volt a táborban, mint ő. Századával hat ágyút foglalt vissza a szerbektől szeptember 28-án. Oly vitézül harcolt, hogy az ezredparancsban névszerint is megnevezték és *vitézségi érmét kapott*. E kitüntetés már nem érte életben, de a vitézségi érem tiszta ragyogása azért fénnel övezi nevét s megdicsőíti emlékét. *Hét csatában küzdött* úgy, hogy mindenki csodálta bátorságát s őrnagyának kedvence lett. Végre november 9-én a *sabáci harctéren* fején találva rögtön meghalt. Mint jó katolikus tisztí rangját áldozta föl hitéért, egyházáért s mint bátor katona életét adta királyáért, hazájáért és így vérrel mosta le a rákent rágalmat, nem léha párbajban, hanem a becsület mezején. Amily lelkesedéssel magyarázta tanítványainak mint a történelem

s a latin nyelv tanára: *édes és hasznos a hazáért meghalni*, oly hősi halálmegvetéssel járt elől mint őrmester reábizott vitézeinek a harcban és rohamban.

A Szávaparti sírban nyugvó hős tanár ragyogó példája bemutatta, hogy nem a párbajozó fenegyerekek az igazi hősök, hanem azok, akiknek a szivük a helyükön van és akik a meggyőződésükből akkor sem tágítanak, ha egy világ fordul is velük szembe.

Aki önként jelentkezett.

A szatmármegyei katolikus népnek politikai vezére volt *dr. nemestóthi Szabó Albert* ügyvéd. Ebben a kistermetű emberben nagy lélek lakozott. Törékeny teste egy acélos léleknek hajléka volt. A magyar középosztály azon ritka tagjai közé tartozott, akik példás katolikus életet éltek. A Mária-kongregációknak egyik kiváló tagja volt. Hivatása gyakorlásában nagy népbaráta. Városa és megyéje közéletében fiatal kora dacára vezérszerepet vitt. Élő hite, demokratikus gondolkozása, gyakorlati érzéke és fáradhatatlan szorgalma, tiszta hazafisága alapján a nagykárolyvidéki polgárság vezére volt. Egész közszereplése élő tiltakozás volt minden korrupció és kizsákmányolás ellen. Ő a vallásos eszmét egy szociális emelvénynek tekintette, amellyel a népet boldogítani és fölemelni lehet. Az egyház szabadságáért és a népért dolgozott és küzdött állandóan. A hit és honszerelmek voltak vezérlőcsillagai. *A keresztény Magyarország* volt minden gondolata. Politikai készsége, nemes gondolkozása, vasakarata és ideális jelleme a magyar intelligencia egyik legértékesebb tagjává avatta.

Mikor a háború kitört - noha már 37 éves volt és az orvosok véleménye szerint frontszolgálatra alkalmatlan - azonnal önként jelentkezett. A 7. huszárezredhez vonult be, mint közhuszár. A menetszázadba is bestréberkedte magát egy gyengébb testalkatú bajtársa helyébe. Előbb Bukovinában harcolt. Példájával és tüzes szónoklataival szinte magával ragadta az egész legénységet. Már decemberben megkapta az arany vitézségi érmét, mert a Szanok körüli csatákban *életveszedelmek közt megkerülte az egész orosz frontot*. Nemsokára kinevezték zászlósnak. A kárpáti harcokban úgy kitüntette magát, hogy *a német vaskeresztet is megkapta*. Fel is terjesztették már hadnagyi kinevezésre.

Május 7-én azonban Mezőlaborcz és Boró között *a polenai csatában* épen akkor találta szíven egy golyó, mikor katonáit rohamra vezette. A borói istenháza mellett helyezték el ideiglenesen. Durva fakesztjére durva betűkkel égették rá katonái: «Zászlós Ur Szabó Bertalan». Innen a család hazahozatta szülőföldjére a családi kriptába. A temetés alkalmával nemcsak az édesanyja siratta *hithű, hős fiát*, hanem az egész katolikus Magyarország. Ott a koporsónál mondotta a gyászbaborult anya, hogy csak az a gondolat ad vigaszt neki, hogy a fia *istenfélő, jámbor életet élt*. Ó mily édes vigasztalás ez egy hívő anyai szívnek!

A katolikus mozgalmak, a néppárt és a népszövetség egyik eljövendő vezérüket gyászolják benne. Értékét talán akkor jellemezzük, ha Szabó Albert egyik politikai ellenfelének, *Jászi Oszkár*nak búcsuztatócikkéből idézzük a következő sorokat:

«Joggal tölt el a közérdek szempontjából is mély fájdalom, mikor a hős sírjára gondolunk. Az új nemzedék ama kisszámú tagjaihoz tartozott, akikre komolyan számítani lehetett az Új Magyarország megalkotásának munkájában. Mert végeredményben nem a politikai dogmák a fontosak, hanem a küzdők érületének komolysága, akaratereje, erkölcsi tisztasága, fejlődni akaró lendülete az, ami *a jövőt eldönti*. Ezek a tulajdonságok pedig kevés barátomban voltak olyan biztosak és szilárdak, mint ebben a valóban a szent sírért, nem zsákmányért harcoló keresztiesvitézben».

Valóban megérdemli, hogy nevét nemzetünk nagyjai között emlegessük!

A limanovai csata hőse.

Decemberben nagyon válságos volt a helyzet. Ugy látszott, hogy az orosz túlerő időlegesen győzedelmeskedik felettünk és mélyen behatol az országba. Ekkor a főhadiszálláson új csata-tervet eszeltek ki. *Limanovánál* tizenkét napos ádáz küzdelemben megtörték az oroszokat. December 14-én volt a legvéresebb csata. A 9., a 10., a 13. és 3. huszárezred, honvédek és landsturmok vettek részt a rettenetes tusában. Volt olyan hely, ahol nyolcszor egymásután mindig kölcsönösen kiverték egymást a hadállásból az ellenségek. Puskatussal, sőt ököllel harcoltak itt. Kitűntek különösen a *soproni Nádasdy-huszárok*, akiknek ottmaradt a csatatéren győztes vezérük, *Muhr Ottomár ezredes is*.

A legkritikusabb pillanatban, mikor az ellenség óriási erővel át akart törni a mi frontunkon, Muhr ezredes revolverrel a kezében elsőnek rohant az ellenség elé és hős példájával mindenkiket magával ragadott. A hős ezredes végre is több golyótól találva *éljen a haza* kiáltással összeroskadt, de még a földön fekvő is egyre támadásra tüzelte legényeit. Mikor az ezredes halálát érezte közeledni, könyörgött a körülállóknak, hogy vigyék ki a tűzvonalból és ne engedjék, hogy az ellenség fogságába kerüljön.

- *Ne hagyjatok cserben, fiaim!* - mondotta a hős ezredes erejének utolsó megfeszítésével és két derék huszárnak sikerült is a haldokló ezredest a legsűrűbb golyózáporból kimenteni, úgy hogy a hős katona azzal a tudattal halhatott meg, hogy *nem került az ellenség kezébe*.

A csatatér egy nagy temető. A sírok telehintve fenyőgallyakkal. Az egyik bekerített sírban nagy kereszt alatt pihen a hős ezredes, akinek a király a magyar nemességet adományozta *limanovai* előnévvel. Gyönyörűen írja erről *Az Ujság*:

«A hazának egy nagy diadalt, a huszárságnak fényes babérokot hozott az ő hősiessége és éles elméje, neki magának a halált. Az uralkodó és legfőbb Hadúr mély bölcsessége, hogy az ilyen örök időre szóló érdemre megtalálta az örökidőkre szóló kitüntetést. És látni öröm, nézni büszkeség, egy nemesség, amely úgy született meg, mint minden ősi történelmi, mint minden igaz nemesség. Nem taksák fizetése, nem pártkasszák támogatása, nem közgazdasági tevékenység, hanem *hősi önfeláldozás*. A hazáért való halál nemessége. Valaha régen, valamikor hajdan csak ilyen nemesség volt a világon. A modern élet eltemette, a háború föltámasztotta, a hazáért kiontott vér megdicsőítette».

A hős tanítók.

A mozgósításkor a magyar tanítóság is nagy lelkesedéssel állott a kibontott zászlók alá. Ez csak természetes, hisz az egész magyar nép tanítóitól tanulta a hazafias érzelmeket. A hősi szellemet az iskolák nevelték nagyra a magyar ifjúságban. Most is, mikor már nemcsak szóval, hanem tettekkel kellett bizonyítani a hazafiságot, legelül járt a tanítóság. A magyar hadsereg legkiválóbb altisztjei lettek a tanítók, akik nemcsak intelligenciájukkal, hanem vitéz példaadásukkal is kitűntek. Sok száz hősi halottja van a tanítói karnak és még több ezer sebesültje. Ezernél többen kaptak kitüntetéseket.

Álljon itt két kiválóan bátor és nemeslelkű tanítónak az esete. A toronyai ütközetben legbátrabban viselkedett *Popemájer* János vállaji tanító. Két golyó is érte egyszerre. Egyik a vállát, másik a bokáját érte. Alig tudott tovább vánszorogni. Egy meredek hegyről csuszkaálva ereszkedett a völgybe. Meglátta őt tanítókollégája, *Ludescher* György kétegyházi tanító, vállára kapta a sebesültet és futva vitte három kilométer távolságra. *Ludescher* odaadta a köpenyét a sérültnek s miután kocsira helyezte barátját, azonnal visszatért a harcvonalba.

Parancsnoka rögtön kinevezte a hű bajtársat őrmesternek, aki ezzel az embertársi szolgálattal, amelyben önmagát túlerőltette, súlyos tüdőbetegséget szerzett magának.

Igy küzdöttek a honért a derék magyar tanítók mind!

Mikor a haldokló telefonál.

A háborúban a legfontosabb dolgok közé tartozik a felderítés, vagyis az ellenség hadállásainak, erejének és készülődésének a kikutatása. Biztos szemmel kikutatott, kifürkészett ellenséges mozdulatok ismerete alapját képezi a saját csapatok mozgásának és cselekvésének. A 28. számú vadászászlóaljnál Szerbiában Tóth kapitány végezte személyesen ezt a kényes és veszélyes harctéri munkát.

Onnét, ahol a kapitány állott, nem igen lehetett átlátni a szerbek állására. Sűrű erdőnek bár megkoppasztott, de erős szálfái állták el a kilátást s az ellenség ágyúit az erdőn túl egy katlanban feküdtek. Az erdőn innen egyetlenegy magános ház állott. Tóth kapitány elrejtette kis csapatát a ház mögött, maga pedig a dűledező ház résein föl kuszott a tetőre a kémény mellé. Innen nézegette a legnagyobb lelki nyugalommal a szerbek felállítását, noteszébe jegyezte az ütegek számát, a tartalékok elhelyezését stb. Közben a füle mellett sivítottak el a szerbek golyói. Mire följegyzései végére ért, a noteszét zsebrevágta, megérkezett a végzet is, amelyet daliásan, büszkén kihivott. *A gyomra közepén érte az utolsó golyó s legurult a tetőről hű katonái lába elé kapitányuk véres teste.*

Még élt, sőt néhány perc múlva már beszélt is. Intézkedett, parancsokat osztott. Azonnal tegyék a hordágyra és rohanást vigyék az útkeresztezéshez, a tábori telefonhoz. Mire ideért, már ott voltak körülötte bajtársai, a legénység, egész százada. Körben állták körül, megrendülten, sápadtan, sírva hallgatták elhaló szavát.

El-elcsukló, de azért érthető hangon beolvasta a telefon kagylójába először összes följegyzéseit bőven, részletesen. Besóhajtotta azután utolsó rendelkezését, utolsó üzenetét. Eldicsérte a monitorok kiváló segítségét, megnevezte katonái közül mindenkit, aki kitett magáért. Akkor azután kiesett kezéből a kagyló... és kilehelte nemes lelkét...

Tóth kapitánynak nemcsak az volt a jutalma, hogy fölterjesztették igen magas kitüntetésre, hanem az is, hogy másnap a mi csapataink az ő útbaigazítása szerint fényes diadalt arattak.

(Dr. Landauer Béla: «A nagy esztendő» című kitünő harctéri tudósításokat tartalmazó könyvéből.)

Az uzsoki szoros védője.

Tizenegyszer próbálták meg az oroszok, hogy az uzsoki szoroson át betörjenek Magyarországra. És mindannyiszor véres fejjel verték őket vissza derék honvédeink.

A határvédő csapatok dandárparancsnoka Csermák ezredes volt, az uzsoki győző. Havasköz, Ligetes, Hajasd és Fenyvesvölgy vidékén mindenki tudta, hogy elsősorban neki köszönhetjük, hogy az orosz betörés ott nem sikerült. Ez a szikár, őszbeborult, kékszemű katona állotta el vitézeivel a százszor nagyobb orosz túlerő elől az utat. Megtévesztette, lekötötte, megbénította a hatalmas orosz haderőt. Tudta, hogy kevés az embere. Féltő gonddal kimélte legénységét. Nemcsak ügyes vezér, hanem tökéletes ember is volt.

Az év utolsó napján az oroszok be akarták keríteni Csermák seregét. A hős ezredes lórapapott és úgy osztogatta parancsait. Épen a magaslatok felé mutatott, amikor a lövés érte. Megingott a nyeregben.

- *Eltaláltak!* - mondotta és hirtelen megszédült.

Sietve leemelték és egy közeli házba vitték, ahol kötéssel látták el. Aztán elkezdődött a szilveszteri ütközet. A csata végét nem érte meg az uzsoki hős. Három honvéd temette el, akik jegyzőkönyvet vettek föl elhantolásáról. Később orosz foglyok jöttek arrafelé. Ezek a fogságba jutott egyszerű muzsikok mesélték, hogy az ő tisztjeik ráakadtak egy gyengén hantolt sírra:

- Valami nagy tiszt úr feküdt ott, arany volt a gallérja. Aztán az orosz tiszturak mind összejöttek. Letérdeltek. A pópa is imádkozott, nekünk pedig dísztüzet kellett adnunk.

...Csermák ezredes sírjánál térdrehullt tehát az ellenség is. Ráismertek és imádkoztak érte a pópával. Olyan tökéletes volt ő, hogy még az ellenség is megbecsülte. Örök időkre áldott legyen az emléke *az uzsoki határőrnek!*

(*Pilisi Lajos tudósítása nyomán.*)

Alföldi menyecske a kárpáti csatamezőn.

A sötét kárpáti éjszakában lámpással kezében botorkál egy fehérnép. Az őrszem megállítja és kihallgatja. Azonnal a tisztek elé vezetik. Az egyik feltűzött szuronyú népfelkelő jelenti:

- Ez az asszony a hegyek közt kóborolt!

Nézünk rá. A szeme, a haja szőkés, az állán gödör, az arcán szomorúság.

- Honnan jön, mit akar itt?

Máris könnybe borult a szeme.

- Az Alföldről jöttem... Kerekes Istvánné vagyok, Kistelekről. Egy hete vagyok uton, az uram keresem. Vasárnap éjjel, álmodtam róla, előttem állott úgy, virágosan és jókedvűen, mint ahogy elbúcsuzott tőlem. Azt mondja: Nézd, Mária, itt e kristályos pohár, belecsordult a szívem, igyál belőle sokat és jóízűen. És oly kedvesen nevetett. A pohár után nyultam, ekkor mintha harmónika szólt volna kertünk alatt, nagyot ittam, de hogy leveszem a számról, a pohár elcsattan a kezemben. Igen szomorúan nézett rám, úgy mint a halódó bárány. Mária, Mária - mondta - miért tetted ezt a pohárral, a szívem volt az. - Én nem tettem - sírtam vissza szegénynek. Ráborolni akartam, de eltűnt. Hogy felébredtem, kivert a verejték. Tudtam, hogy rosszra válik sorsa. Tudtam, hogy meghal. Tudtam, hogy elveszítem s én fölkerekedtem, hogy utolsó búcsút vegyek tőle. Őt kerestem, napok óta járom a táborokat. Túl a hegyen, mondták, hogy itt találom az ezred harmadik századát.

A legények sóhajtottak, néztek egymásra hallgatón.

A főhadnagy keze homlokát simítja.

- Nem, jó asszony... Annak az ezrednek harmadik százada nem ez. Az már messzi jár és nyugodt lehet, az urának semmi baja.

Lehajolt, hogy kezet csókoljon. A szava úgy muzsikált, mintha fülemile szólna a télben.

- Hát ismerni tetszik? Beszélte is vele? Nincs baja neki?

- *Ismerem, semmi baja és vidám. És mindig magára gondol.*

Az asszony sírt, boldogan zokogott. Folyton azt dadogta:

- Ó, Istenem! Ó, Istenem!

A főhadnagy tovább beszélt.

- Ebben meg kell nyugodnia. Őrség kísérvétek ki a táborból.

A katonák elindultak vele, mi néztünk utána, a főhadnagy lefeküdt a szalmára.

- Nem volt erőm megmondani neki. Szegény asszony. Szegény Kerekes István. Te már nem kapálsz szőlőt a kistelki homokbuckákon.

(Nagy Endre: Csataképek.)

Nincs párja a Mollináry bakának!...

A 38-ik Mollináry-ezred egyik zászlósa a következő érdekes leírást közli levelében egy falu éjjeli elfoglalásáról:

«Tegnapelőtt felváltottunk egy tűzben álló másik csapatot és támadásra indultunk egy falu ellen, mely igen fontos hadműveleti pont és nagyon meg volt erősítve. Ugyanezen falu ellen több balsikerű támadást kíséreltek meg már előttünk különböző más csapatok. Tegnap hajnalban kezdtük meg mi a támadást. A tüzérség előbb egy óra hosszáig puhította a muszkát, a mi lelkes ezredünk pedig 9 órakor kezdte meg a gyalogsági támadást. Igen jól elhelyezve, nagy támadási kedvvel kezdtük meg munkánkat és kimerültségünk dacára a legnagyobb gyalogsági és ágyútűzben nyomultunk előre. Körülbelül 300 lépésnyire megközelítettük az ellenséges állásokat. Jobbról-balról hullottak el mellettünk bajtársaink, de nem tágítottunk. Este 7 órakor folytonos tűzben, kisebb előnyomulások után abban hagytuk a tüzelést és bevártuk az éjszakát, hogy rohamozhassunk. Már délután észrevettük ugyanis, hogy az ellenséges trén és a tüzérség egyrésze visszavonult. A tőlünk jobbra és balra levő csapatok szintén parancsot kaptak az előnyomulásra és így az ellenség igen nagy területen a teljes körülrítés veszélyének volt kitéve. Miután az ellenséges parancsnok ennek teljes tudatába jutott, az éj folyamán csakugyan megkezdte a teljes visszavonulást. Így az éjjeli roham feleslegessé vált és hajnalban bevonultunk a faluba, amelyet a muszkák olyan makacsul védelmeztek. Két nap és két éjjel vitézül állta meg helyét lelkes magyar ezredünk és méltóvá tette magát arra a dicséretre, hogy: *Nincs párja a Mollináry bakának.*»

Gróf Eszterházy Pál hősi halála.

Eszterházy Pál gróf, Pápa és Ugod örökös ura, a magyar főrendiház tagja, az ország egyik legelső mágnása a Dziedietniki mellett vívott csatában szintén hősi halált halt. Nemcsak patkós csizmájú magyarok, nemcsak kérges tenyerű munkások, hanem a gentryk és a mágnások is kiállottak az ország védelmére. A Vilmos-huszároknál szolgált a daliás Pál gróf. Bár többször be akarták osztani a front mögött lévő parancsnoksághoz, ő kivágott a lövészárókba, *a szegény emberek közé*, ahogy ő mondta. Huszárfőhadnagy létére egy gyalogos magyar századot vezényelt a Linsingen-hadseregben. Mikor fölebbvalói látták, hogy milyen túlvakmerő, bekommandírozták a törzshöz. Ekkor kihallgatásra jelentkezett parancsnokánál

és azt kérdezte, hogy talán valami hibát követett-e el, amiért megfosztják a századparancsnokságától és visszakommandirozzák az ezredtörzshöz?

- *Ha nem kívánnak megbüntetni - úgymond - akkor kérem visszahelyezésemet a gyalogszázad élére.*

Kérését teljesítették és ő továbbra is résztvett a legelső frontharcban.

Duraticnál őseitől örökölt buzogányával a kezében, egy ezer méteres hegyre vezette rohamra a századát és ő ugrott be elsőnek a hegytetőn az orosz lövészárókba.

Sokszor lovagolt az oroszok sorai közé. Mindig élén lovagolt huszárainak, ötven, száz méterrel is maga mögött hagyván őket. Minden nap, amelynek estéjét megélhette, egy csodát jelentett az ő életében.

Barátai aggódva kérlelték. Ám ő nem tágított. Ujra és újra hivatkozott a mágnások hazafias és harcias küldetésére, amelyben úgy hitt, mint egy hitvallásban. Nap-nap után ragyogó példát akart szolgáltatni azoknak, akik kisebb sorban születtek, mint ő és akik katonai rangban a harctéren nála csekélyebbek voltak. A legénységet kimélte, magamagával nem törődött, csak pusztítani akarta az ellenséget.

Gróf Eszterházy Pál huszárcapitány június 26-án délután három és négy óra között a 7-ik huszárezred gyalogosztagját a dziedietniki templom irányában támadásra vezette az orosz sáncok ellen. A rohamban előrenyomuló osztag balszárnya már elérte az ellenséges állást anélkül, hogy az ellenség tüzelt volna. Gróf Eszterházy szomszédjaihoz fordult és azt mondta, hogy úgy látszik, az ellenség megfutamodott. *Ebben a pillanatban az oroszok negyven lépésnyi közelségből sortüzet adtak.* Gróf Eszterházy holtan bukott a földre. Így halt meg a pápai vár ura és lett a harctéren elesett Csáky, Széchenyi, Zichy, Niczky grófokkal együtt ő is a magyar nemzet vértanúja. Mágnásvilágunk büszke lehet *buzogányos hőisére*, kinek neve a Zrinyi Miklóssé mellé kerül a magyar történelemben. Az elhunyt gróf nemeslelkű özvegye, *Andrássy Iлона* grófnő elment a temetés után a harctérre sebesülteket ápolni. Az olasz harctéren Oberdrauburgban ápolja a ragályos betegeket Apor Gizella bárónővel és Hunyady Teréz grófnővel együtt.

A rutén parasztság hőstette.

Nemcsak a tisztek, a katonák a hősök, hanem igen gyakran a harctér polgári lakosai is fényes tanujelét adják emberfeletti hősiességüknek és hazaszeretetüknek. Ilyen nagy hős volt például a beregmegyei *Holucsek Mária*, aki mint földhözragadt szegény asszony élt Kanova községben. A sors csak sziklás földecskét és rosszfedelű faviskót juttatott neki a hazából, de ő ezt a kis darabját a hazának épen úgy szerette, mint a békési magyar a maga zsiros földjét, mint a túladunaiak a maguk csinos portáját, mint a városi urak a maguk fényes palotáit.

Akkor történt, mikor az orosz betört Magyarországra is. Mint a szélvész az országutat, úgy felkavarta a rémhír a határmenti vidéket. Ismervén a muszkák kegyetlenségét és erőszakosságát, mindenki menekült a veszélyeztetett községekből. Mindenki biztosabb helyre költözött. Csak *Holucsek Mária*, a hős rutén asszony nem mozdult ki otthonából. Az oroszok csakhamar megjöttek. Mikor megtalálták a rutén asszonyt, halálos fenyegetéssel és nagy pénzigérettel azt követelték tőle, hogy *vezesse az orosz csapatokat álutakon a magyar sereg háta mögé.* *Holucsek Mária* felvette a nagy kötött kendőjét, jól körülcsavarta vele a derekát, odaállt az orosz szuronyok közé és elindult. Hegyeken, völgyeken át, úttalan úton elvezette az ellenség katonáit közvetlenül *a magyar hadállás elé*, a drótsövények elé. Pusztító golyózápór csapott a

muszkák közé, akik rémulten, futva menekültek. Csak épen annyi idejük volt, hogy összekaszabolhatták a bátor rutén asszonyt. Holucsek Mária véresen, holtan maradt a földön. Jöttek a magyar katonák és megértették a hős, rutén ruhájú magyar lélek önfeláldozását. Felszedték és megindultan, könnyezve eltemették. Mintha egy halott bajtársat tennének sírba, ropogtak a díszlövések, peregetek a dobok s magyar pap mondta a búcsuztatót... Lehet-e valakinek a szívében szentebb, hazafias kötelességtudás, mint ennek a jámbor rutén asszonynak szívében, aki *vértanuhalált* szenvedett inkább, semhogy árulója legyen hazájának?

A cigányok hőse.

A magyar cigány is kivette a részét a világháborúból. Ez a kóbor népség, amelynek sohasem izlik a polgári munka, a háborúban szintén példásan teljesítette polgári kötelességeit. Bár a mozgósítás alkalmával éktelen sivalkodást vittek véghez a kaszárnyák előtt összeverődött rajkók egy-egy bevonuló cigány láttára, künn a harctéren különösen a járőr- és kémszolgálatban nagyszerűen beváltak a füstös legények. *Ha valamelyik cigány jó katona, akkor felér husz másikkal!* - mondotta egy igen előkelő parancsnok. A cigánynak pompás tájékozódási képessége van és ez nagyon fontos a háborúban. Persze a járőrbe kiküldött cigányok közül igen sokan oda is vesztek. Így az 5-ik közös gyalogezred egyik hős halottja a vitéz *Tejfel* Ignác cigány volt, aki a toronyai szorosban teljesített őrszolgálatot.

Különösen kitűnt azonban egy *Balog* nevű cigány a 12. honvédgyalogezredben. Október 14-én Jaroslauban pihentek a tizenkettes honvédek a kaszárnyában. Hosszú, nehéz küzdelmek után először kerültek száraz helyre és ágyba az agyoncsigázott vitézek. Este hét órakor megjött a parancs, hogy fel kell kutatni a San partját. Önkéntes vállalkozókat kerestek. Balog cigány, aki azon a napon lett káplár, önként jelentkezett. Azért léptették már elő, mert egy erdőben egyedül három kozákot fogott el. A cigánykáplár tíz embert kapott maga mellé. Ő neki kellett tájékoztatni az egész ezredet a szemben álló ellenség erejéről, az ő felderítésétől függött esetleg százaknak az élete. A cigány nagy örömmel vállalkozott a nehéz feladatra és útravalóul egy szivart kapott az ezredestől. Az ezred többi katonái lepihentek. Egyszer csak éjfél után nagy lódobogás veri fel a kaszárnyát. Megjött Balog, a hős cigánykáplár. Kitűnő tudósítást hozott az ellenséges hadállásokról és azután elmondotta, hogy mind a tíz emberével nyakig belebujt egy mocsárba és így *tíz lépésnyire* bevárt egy közeledő kozákcsapatot. Többszöri ösztűzre 27 kozák és 13 ló pusztult el s így magával hozott 3 kozákot és 17 lovat. A cigány által oly ügyesen vezetett patrulnak semmi bántódása nem esett. Ki is nevezték mindjárt őrmesternek és már azóta biztosan kitüntetés is kapott.

(Schlagetter Nándor orvosnövendék tudósítása.)

Aki már 66 évvel ezelőtt is harcolt az oroszok ellen.

Tizenhatesztendő volt 1849-ben *Kerekes Márton* máramarosmegyei gazda, mikor részt vett szabadságharcunkban a dicső ágyúöntő Gábor Áron hires hadseregében. Azóta nagy idő telt el, de Kerekes Márton uram mindig büszkén emlegette, hogy ő már 48-ban is honvéd volt. Kegyeletesen őrizte az öreg apó piros-zöldsinóros attiláját és vérrózsás ősi kardját. Hej, mint ifjú legény milyen vitézül forgatta ökelme ezt a fringiát. Szinte kipirult az arca az öregnek, mikor elmesélte, hogy aprította ő annak idején azt a muszka csordát, amely csirájában taposta

el a magyar szabadság virágos kertjét... Az idő nagyon eljárt, de *a nagy idők tanuja* fehér hajjal is katonás legény maradt.

1914-ben október havában a muszkák betörték Máramaros vármegyébe. Egy pásztor, aki a hegyekről rémülten menekült, lihegve jelentette: *Jönnek az oroszok!* Mikor ezt meghallotta Kerekes Márton gazduram, nagy haragra lobbant. Félreverette a falu harangját. Magára öltötte a 48-as honvédatillát. Leakasztotta a szegről rozsdamarta fringiáját. Maga köré gyűjtötte falubelijeit. Tüzes beszédével úgy fellelkesítette őket, hogy 185 férfi és asszony kaszát és villát ragadott és a falujok felé vonuló oroszok elé vetették magukat. Három és félóra hosszáig folyt az egyenlőtlen harc. Ötszörannyi fegyveres orosz gázolt át a patakon, mint amennyi magyar fegyver nélkül védte faluja határát. Kerekes Márton az ádáz csatában súlyosan megsebesült. Máramarosszigeten temették el nagy katonai pompával. Koporsója mellett egy osztrák alezredes mondott gyönyörű beszédet a magyar népnek királyhűségéről.

«Máramarosban, a Kárpáton, a Végen
Ragyog a nap, a magyar nap, a szabadság az égen.
Nincs már orosz! Minden csupa kikelet!
Fönn az égből, tüzérének Gábor Áron integet...»

Mikor hetven honvéd kilenc ágyút zsákmányolt.

A galíciai harctéren küzdő vitéz seregünk egyik hős katonáját, *Vagyovszky István* földművest az arany vitézségi éremmel tüntette ki Ő Felsége. *Vagyovszky* a magyar katona bátorságának szinte példátlan tanujelét adta, mert *kis csapatával kétszáznál több orosz katonát fogott el, kilenc ágyút és egy gépfegyvert zsákmányolt.* A vitéz katona a harctéren megsebesült és hazatérve, ezeket mondotta el kalandjairól:

- Seregünk *Sambor* körül táborozott. Egy reggel azt a parancsot kaptam, hogy mintegy hetven emberemmel igyekezzem kipuhatolni az oroszok erőviszonyait, mert úgy értesültünk, hogy az ellenség nagy csapatot vont össze és támadásra készül. Katonáimmal lassan haladtunk előre. *Mindegyikünkben élt az érzés, hogy fontos szolgálatot kell tennünk a hazának.* Menetelésünk közben eljutottunk *Porozsánna Viclko* nevű galíciai faluig, ahol már tisztán láttuk, hogy az oroszok az általános támadásra nagy előkészületeket tesznek. A hegyekre ágyúkat vontatnak föl és tréningeket ugyancsak rendezgetik. Elülálló csapataik pedig előnyomulásra állanak készen. Mi alkalmas helyen voltunk, ahonnét mindent jól láttunk. Tisztában voltam a teendővel. A hegyoldalon lassan, óvatosan előrekúsztunk és jól fedett állásban helyezkedtünk el. Katonáimnak kiadtam a parancsot, hogy négy-négy lövést tegyenek az oroszokra s főleg a lovakra célozzanak, hogy az ágyúikat ne tudják továbbvinni. Alig dördültek el katonáink fegyverei, már válaszolt is az egyik muszka ágyú. A srappel közénk vágott és csapatomból többen el-estek és megsebesültek. Azt láttam, hogy a mi golyóink is nagyszerű pusztítást vittek véghez az ellenséges csapatban. De attól tartottam, hogyha még egy ágyúgolyó csap le közénk, nem marad ember mellettem. *Szuronyrohamot vezényeltem.*

Mint a vihar, úgy száguldottunk előre. A meglepett oroszok azt sem tudták, mihez kezdjenek. Már nem tüzeltek, hanem jeleket adtak, hogy megadják magukat. Azt hitték, hogy sokan vagyunk. Mikor már egészen közelükben voltunk, kijelenttem, hogy a rohamot csak az esetben hagyom abba, ha puskájukat gulába rakják. Az oroszok parancsomat teljesítették, katonáim az orosz puskákat és kardokat összetörték. Megolvastam a bekerített muszkákat, *kétszázkilencen voltak.* A megmaradt orosz lovakkal és a foglyok segítségével *kilenc ágyút és egy géppuskát szállítottunk be a mi táborunkba.*

Mikor a huszárokat leszállítják a lóról.

Az orosz kozáklovasság nem igen akarta fölvenni a nyílt ütközetet a magyar *vörös ördögökkel*. A temérdek huszárlegényt a hadvezetőségnek tehát be kellett osztania a gyalogkülönítményekbe. A nyeregből a lövészárokba kerültek a huszárok. Ezek a derék magyar emberek itt is fényesen beváltak. A magyar huszárság *harcias szelleme* egyik főereje volt hadseregünknek akkor is, *mikor a huszárokat leszállították a lóról*. Különösen a kárpáti téli csatákban tüntették ki magukat a huszárok a haza határainak védelmében.

A kolozsvári csapatkórházban sebesülten feküdt a 13-ik jászkún huszárezred egyik közlegénye, aki a magyar lovasság gyalogharcairól a következőket mondotta el:

Hét hónap óta vagyunk a háborúban és fenn harcoltunk az oroszok ellen. Együtt voltunk a lövészárokban huszárok, dragonyosok és bakák. Nem lehet ott tudni, hogy mikor győz az ember. Ott vagy roham van, vagy marsolás. A roham után akkor tudjuk, hogy győztünk, ha elfogjuk az oroszokat. Az oroszok sohasem jönnek rohamra. Haj, kérem, fél az orosz a mi rohamunktól. Tetszik tudni, egyszer ki tudták puhatolni, hogy a mi lövészárkainkban huszárok vannak és hogy nekünk nincs szuronyunk, csak karabélyunk és megsturmoltak bennünket. Látjuk, hogy jönnek vagy száz lépésről szuronnal futva felénk, de valami borzasztó sokan. Mi lőttük őket, hullottak is, mint a hidegvette legyek, de azért csak sokan voltak még a gonoszok.

- No, fiúk - mondja a főhadnagy úr, mikor már úgy ötven méternyire voltak tőlünk - mutassátok meg, hogy huszárok vagytok, menjünk rájuk!

Azzal kiugrott a fedezékből, mi meg utána és rohantunk az oroszok felé. Az oroszok futottak minekünk, mink futottunk önekik, azután egyszerre csak találkoztunk. *Olyat még panorámában sem lehet látni, ami ott volt.*

Tetszik tudni, a karabélynak jól meg lehet fogni a csöves végít és az akkor olyan svunggal vág, mint a malomkő. Így ütöttük az oroszokat. Nem lehet azt elbeszélni, hogy mi volt ott, de meg azután nem is emlékszem rá tisztán, mert el voltam bódorogva, hanem csak azt tudom, hogy sok orosz maradt a havon, a többi meg elszaladt, vagy megadta magát. Többet aztán nem sturmoltak, mert tetszik tudni, észrevették, hogy *nem a bajonet a fő, hanem az ember*. Ott pedig, ahol emberről van szó, minden magyar huszár legalább huszat számít.

Míg egy huszár lóra kaphat,
Duna-Tisza bátran folyhat.
Nem delel itt más ló soha
Csak a magyar csikós lova.

Egy a híres somogyi huszárok közül.

Imre György közhuszár a konyhakocsi mellett indult a háborúba, mint kukta, de amikor komoly harcokra került a sor, maga kérte a kapitányt, ne hagyja őt a konyha mellett, mert ő muszkát akar ölni, nem baromfit. A kapitány teljesítette a kérését. Ha valamire önként kellett vállalkozni, *Imre György* mindig ott volt a jelentkezők között. *Limanovánál*, amikor húsz lépésre feküdtek a tízszeres ellenséggel szemben, a huszár föltérdelt és addig lőtte a muszkát, amíg arcát keresztbe nem járta az ellenséges golyó. Először fölfordult, de ismét talpraugrott s haragjában öklével fenyegette a muszkát és átkiabált, hogy *gyávaság dekungból lövöldözni* s bár ő megsebesült, álljon ki vele ököltre akármelyik muszka. Persze a muszka egyetlen szavát sem értette s ha értette volna is, akkor sem megyi birokra vele, amikor olyan jó célpontul

szolgál. Isten csodája, hogy mindössze két golyó járta át a karját s hogy el tudott jutni a kötözőhelyre. A huszárt a trencsénmegyei *Kocsóczra* vitték, ahová a kapitány elküldte neki a vitézségi érmet. Imre György erre levelet írt a kapitánynak. Azt írta, hogy a karja sohasem lesz egészséges, pedig csak most szeretne igazán háborúba menni. Arra kéri a kapitányt, kérje őt vissza a csapathoz, mert ha a balkeze rossz is, ott van még mindig a másik, amelyikbe tud revolvert fogni.

Ilyen a somogyi huszár.

A tüzérek.

Az oroszok első győzelmeiket nagy tüzérségi fölényüknek köszönhatték. Még egyes emberekre is srappellel és gránáttal lőttek. Sokszor úgy hullott a golyó, mint a kopogó jégeső.

Csakhamar kipótolta azonban a hiányt a mi hadvezetőségünk is. Amennyivel kevesebb volt eleinte az ágyúnk, annyival hősebbek voltak a katonáink. Eleinte messzebb vivő ágyúik voltak a muszkáknak és legalább ötszörannyi ütégük is volt, mint nekünk. A több ágyút elszedtük lassanként és jobb ágyúkat csináltattunk belőlük százszámra.

Megvoltak már a 30 és feles motorágyúink. Ezek hatása egyenesen szédítő volt. Ahol egy ilyen löveg lecsapott, hat-hétméteres mély és széles gödör tátongott. A gödörben orosz holttestek és sebesültek százai egymás hegyén-hátán, közben lovak, fegyverek, géppuskák és az egész pokolbeli üregből kétségbeesett, siró jajgatás, nyöszörgés, ordítás süvöltött katonáink felé, akik megdermedve nézték a tulajdon kezük okozta pusztítás rettenetes képét.

Egy helyen harminc és feles lövedék csapott le az oroszok sorai közé és az orosz csapat eltűnt, megsemmisült, mintha borzalmas mesevárnak a pincéje nyelte volna el örökre. Egy másik alkalommal egy ilyen 30 és feles bombalövedék egy orosz tömegsírba csapott bele. A robbanás száznál több orosz holttestet röpített a sírból a levegőbe. Azóta babonás félelem fogja el a muszkákat, ha 30 és feles mozsár dörgését hallják.

Ennél azonban még hatásosabban szólottak és dolgoztak az új 42 centiméteres ágyúk, amelyek január 14-én szólaltak meg legelőször *Tarnovnál*. Minden ágyúnak valóságos házat kell építeni alapul. Az ágyú nyílásba befér egy felnőtt ember. A lövedékekből egy vasuti kocsira legfeljebb tíz ha elfér és minden lövés ára 26.000 korona, nem számítva az ágyúkopás értékét. A szörnyeteg bomba két percig repül a levegőben. Ezalatt az idő alatt állandóan hallani a bűgását. Ahol ez pusztít, ott még a közelében sem lehet megmaradni, mert megőrjíti az embert. A tarackot nagy értéke miatt csak ritkán használják, de ahol megszólal, ott reng a világ és biztos a győzelem.

Gyönyörű eredményeket ért el a csatatéren a magyar honvédtüzérség is.

A hős gépfegyver-parancsnok.

A 63. besztercei gyalogezred 1914. évi november 7-én szorongatott helyzetbe került. Ötszörös túlerővel rohanták meg az oroszok. *Rimbás* György főhadnagy, a géppuskás-osztag kiváló parancsnoka egy pillanat alatt áttekintette a szorultságban lévő csapat helyzetét. Idejekorán sikerült még gépfegyvereit egy vízmosásban elhelyezni, ahonnan oldaltűz alá lehetett venni az oroszokat. *Rimbás* főhadnagy maga kezelte egy gépfegyvert és ezer és ezer lövést adott le, amelyek nagy pusztítást vittek véghez az oroszok között. A mieink visszaverték a támadást,

sőt egy nagyszerű új hadállást foglaltak el a magaslaton. Első dolguk volt beásni magukat. Az óvatosság helyén való volt, mert az oroszok új erőkkel megkísérelték a hegy visszafoglalását. Csakis a mi derék géppuskásainknak volt köszönhető, hogy az orosz roham húsz lépéssel árkaink előtt tüzelésünkben összeomlott. Harmadszor is megkísérelték a támadást az oroszok, de újból visszaverte őket a gépfegyverosztag. Öt óra hosszáig tartott az emberölő viadal. A *hősi beszerceiek* győztek. Egész idő alatt térdig fagyos pataokban állott *Rimbás* főhadnagy és sajátkezüleg 11.000 patront lőtt ki.

A derék gépfegyver-parancsnok már három kitüntetést is kapott a harctéren. Vitézei is büszkén viselik a királyi elismerés gyönyörű jelvényeit.

Az aranykoszorus debreceni ezred.

A magyar hadsereg gyöngye és szemefénye a *debreceni 39-es gyalogezred, amely Hötzen-dorfi Conrád vezérkari főnök nevét viseli*. Ez az ezred olyan hőstetteket vitt véghez, amelyek a világhistóriában is páratlanok. Bárhova küldötte őket a hadvezetőség, mindenütt pompásan megoldották feladatukat. Védelemben, ostromban, üldözésben és céllövésben, kézitusában és felderítésben mindenhol kitüntették magukat. Az orosz vadászokat is csuffá tették. A hajduk nemes katonai erényei most is büszkeségét képezik a legfőbb Hadurnak. Az a rettenthetetlen bátorság és szívós kitartás, amely ezt az ezredet jellemzi, fényes helyet követel magának a hadtörténelem lapjain. Őfelsége aranykoszorút küldött a derék hajdu ezred zászlajára.

Ennek az ezrednek hősei közül is kimagaslik *Szill* Ede főhadnagy, aki az összes tiszték hősi halála és súlyos megsebesülése után, összegyűjtötte kilenc század roncsait és így húsz napig tartotta a veszélyeztetett hadállást tízszeres túlerő ellen. Nyolc napig 200 méternyire voltak egymástól az ellenséges lövészárkok és a derékhajdusági fiúk minden orosz támadást csirájában elfojtottak.

Szill főhadnagy hősi vitézei százszor többet tettek, mint amennyi kötelességük lett volna. A parancsnok a vaskoronarendet kapta hadiékítménnyel és a közvitézek is sok kitüntetést kaptak, aranynál, gyémántnál fényesebben ragyog azonban «*a debreceni bakák*» neve és ha a háború után mérlegre teszik az egyes népek és fajok érdemeit, akkor a Hortobágy fiainak kell a pálmaágat legelőször nyújtani. A nemzet örök hálája kísérelje ennek a mintaezrednek hősi halottjait és életben maradt dicsőséges bajnokait, akikről a fővezér *Frigyes főherceg* is könnyes szemmel mondotta a leendő magyar királynak:

- *Ezek a hős debreceni legények!*

A hős bakterné.

Mészáros Istvánnénak hívják és bakterné volt a Kárpátokban. Az ő neve is odakerült a Dobó Katicák és Zrinyi Ilonák neve mellé.

Mikor az oroszok már három magyar vármegyében garázdálkodtak, akkor történt ez a gyönyörű eset. A rombolva, pusztítva előretörő orosz ármádia egymásután gyújtotta fel a magyar haza határfalvait. A szorosokban megszállták az oroszok az utakat, postahivatalokat, táviróállomásokat és vasuti épületeket. Ugy rendezkedtek be a cár katonái, mintha sohasem akartak volna többé hazamenni. A Sz. községmelletti vasuti bakterházban *Mészáros István* ör teljesített szolgálatot. Mikor az oroszok behatoltak az őrházba, a derék magyar vasutas

kijelentette, hogy ő nem hagyja el addig a helyét, míg erre magyar hatóságtól engedélyt nem kap. Az orosz tiszt ezen úgy felbőszült, hogy menten előrántotta revolverét és *a felesége szemeláttára agyonlőtte a kötelességtudó vasutast*. Az oroszok az asszonynak keserves sirásán elérzékenyülve, megengedték neki, hogy hajlékában megmaradhasson továbbra is. A távirót azonban az oroszok lefoglalták maguknak. Egyszer egy zimankós téli éjszakában megszólal a telefon. Az ott szolgálatot teljesítő három muszka elaludt volt és nem hallotta a csilingelést. Mészárosné óvatosan kiment az őrházból és a közelben levő harmadik póznához felmászott egy létrával. Lekapcsolta a táviróhuzalt és gyorsan felszerelte a magával hozott felfogógépre. Az időközben felébredt oroszok így nem kapták meg azt a fontos táviratot, amelyet el kellett volna vinniök tizenöt kilométernyire az orosz generálisnak és amely az orosz haditerv egy fontos részletét tartalmazta. Az elfogott orosz táviratot Mészárosné valahogy a mi katonáink kezére akarta játszani.

A bátor bakternének ötórás viszontagságos út után sikerült az elfogott orosz táviratot átadni a magyar táborban. A vezérőrnagy örömeben 2000 korona jutalmat adott a derék asszonynak és visszaküldte, hogy máskor is kísérelje meg elfogni az orosz parancsokat. Másnap az asszony újból jelentkezett. Ugyancsak fontos távirattal. De harmadnapra hiába várták. Nem jött többé vissza. Az oroszok rajtakapták, amikor a táviratot megkísérelte elfogni és ezért golyó általi halálra ítélték, amelyet azonnal végre is hajtottak.

Magyar honleányok száz és ezer éven át büszkén fogják emlegetni Mészáros Istvánné halhatatlan nevét, aki ott a kárpáti völgyben levő bakterházban dicsőséges martirja lett a magyar honszerelemnek.

Ötvenen háromezer ellen.

Kosch Hugó, az 51. kolozsvári gyalogezred századosa azt a parancsot kapta, hogy századával Brzuhovictól délre a 295. háromszögelési pontnál tartsa magát s fedezze a hosszú védelmi frontnak ezt a nagyon fontos pontját *a legvégsőkig*. Jobbra és balra századától egyéb csapatok állottak. Reggeltől estig folyt a harc; a sötétség beálltával épen Kosch százada közvetlen-közelében ötszörös erejű támadás érte a mieink harcvonalát, aminek következtében Kosch százada kivételével azt a parancsot kapták a küzdő csapatok, hogy vonuljanak hátrább, *Kosch ellenben fedezze csapatával a visszavonulást*. A sötétben azonban megtörtént, hogy a visszavonulókkal együtt ennek a századnak tekintélyes része is elhagyta helyét, úgy hogy Kosch egyszerre csak azon vette észre magát, hogy egyetlenegy szakasza maradt s a nagy sötétségben és kritikus pillanatban a beállott hézagnak pótlására semmi lehetőség sincs.

Itt állott tehát egyetlenegy szakaszával azon a ponton, amelyet semmi szín alatt feladnia nem szabadott. Néhány katonájával az éj sötétjében állotta az ellenséges gyilkos tüzet és időközönként megújuló szuronyos támadásait, de helyét el nem hagyta estétől reggeli hat óráig.

Hat órakor az ellenfél értesítést kapott s immár három zászlóalj támadta Kosch szakaszát, tehát háromezer ember harcolt ötven ellen. A helyzet tarthatatlanná vált s a százados végtére is kénytelen volt kimerült maroknyi csapatát hátrább vonni össze, még pedig valamivel délebbre Brzuhovictól, ahol néhány, csapatától eltévedt könnyebben sebesülttel körülbelül száz főre tudta kiegészíteni szakaszát. Ezzel a kis csoporttal állott fel új pozíciójában és itt teljesítette folytatólag a reá bízott feladatot: *feltartani az előnyomuló ellenséget*.

Ez néhány órán át az emberfelettel határos önfeláldozással sikerült is és közben letelt az a határidő, amelyet a parancs az okvetlen ellenállásra kitűzött.

Kosch százados most már átengedte volna a teret, elvihette volna küzdő hőseit, a reá bízott feladatot fényesen megoldotta, a jól fedezett csapatok beérkeztek az új frontba, ámde ekkor már *négy orosz zászlóalj kerítette körül néhány emberét*. Nem volt más menekülés, mint keresztülvágnia magát és csapatát a félelmetes gyűrűn.

És keresztül is vágta magát.

A gyűrűnek egyetlenegy pontjára támadt a száz halálra elszánt harcos, támadásának erejével megtörte az ellenállást, halált osztogatva jobbra-balra törte át a vonalat s olyan csapást tudott mérni az ellenfélre, hogy még csak üldözőbe sem vehette. Ötven ember menekült meg közülök.

Kosch katonái megkapták jutalmukat. Ő maga pedig katonai érdemkeresztet a hadi ékítménnyel.

(*Dr. Landauer Béla tudósítása.*)

A zalaegerszegi tanár hősi halála.

A vas megyei keményszabású magyarokból való volt *Kulcsár Gyula* tanár Zalaegerszegen. Születés szerint sárvári fiú. Kitűnő tanár, népszerű ember, pompás katona. Egész életének az volt a célja, hogy azt a jó zalai népet, hogyan lehetne boldogítani. A háború előtt néhány héttel voltam hajlékában, meleg, barátságos családi otthonában. Ott tanácskoztunk arról, hogy miként lehet politikailag, gazdaságilag, erkölcsileg és szellemileg fölemelni és megsegíteni a keresztény magyar népet. Gyönyörű tervei voltak. Azon vidék népe sokat is várt tőle. A Széchenyi Istvánok szelleme töltötte el a lelkét. A falusi népjólét emelését tűzte ki életcélul.

De jött a háború és őt is kisodorta a Kárpátok csillogó havas hegygerincére védeni a hazát a király hívó szózata és a saját hazafisága. Kétméteres hóban, sátorlapokon ott feküdt a fagyos hóárokban a vas megyei és a zalai népfölkelőezred. Ledöntött fenyőtörzsek mögé bujtak a vitézek. A sáncárokban, mint az ősi barlanglakók, földalatti vackaikban leselkedtek a velük szemben álló transzbajkai lövésvezérekre a zalai öreg népfölkelők. Pokrócába becsavarodva virrasztott éjszakánként a fedezékrésnél *Kulcsár* hadnagy, nehogy az ellenség váratlan rohammal megtámadhassa csapatainkat és ezáltal közelebb jusson templomainkhoz és iskoláinkhoz. *A nemzet baktere volt az ország határánál Kulcsár Gyula tanár, a népfölkelőhadnagy.*

Február elsején nagy ütközet volt a *bukovieci* rutén fatemplom körül. Este hattól kezdve reggelig tartott a viaskodás a kanyargós kárpáti völgytorokban. Az oroszoknak nem sikerült áttörniök a frontot. De sok öreg népfelkelővel együtt ottmaradt a véres havon *Kulcsár Gyula*, akit fején talált a muszka golyó. Isten nevével az ajkán halt meg. Vitéz katonái és hű tanítványai örökké siratják *a jó embert*, akinek elvesztése a magyar keresztény nevelési ügy egyik pótolhatatlan vesztesége. Zalavármegye népe eljövendő nagy vezérét vesztette el öbenne.

(*Dr. Sebők Imre tudósítása után.*)

A gyermekek és a háború.

A gyermekszem többet lát, mint amennyit a felnőttek gondolnak. Sokan azt hiszik, hogy a kis fiúk és kis leányok a legnagyobb gondtalanságban élnek. Ez bizony tévedés. A városi gyermekek a háborús években megtanultak nélkülözni, a falusi gyermekek zsengekorukban beállottak a legnehezebb munkába és mindannyian átérték azokat a nagy lelki megrázkódtatásokat,

amelyeket a háború okozott. Uram Istenem, mennyi gyermekimádság szállt mostanában a te magas trónusod elé a harcok apákért! Ó, azok a drága gyöngyszemek, amelyek az ártatlan gyermekszemekből peregtek, a hős apáknak talán több fájdalmat okoztak, mint a saját hulló vérük kicsordulása. Összeszorul a szívem, ha a hadiárványokra gondolok. Árvaságuk kezdő idején az a legnagyobb árvaság, hogy még nem is tudják, hogy mit veszítettek. Ha az isteni Üdvözítő ma a földön járna, akkor bizonyosan ezeket a kisdedeket keresné fel csodatételeivel. A magyar nemzet jövőjét a gyermekvilágot ezentúl kettőzött gonddal kell óvni minden bajtól és százszoros figyelmet fordítani nevelésükre.

Ne higgye senki, hogy a kicsinyek a háború alatt csak sírtak és háborúsdit játszottak. Az iskolákban szorgalmasan gyűjtöttek a hadijótékonyság céljaira. A leányok hősapkákat és kézmelegítőket kötöttek a katonáknak. A tehetősebb gyermekek saját maguk felesleges kenyerét, ruháját elhozták szegényebb tanulótársaik részére. Mint egyik legszebb eset álljon itt egy leányiskola levele:

«*Kedves Szerkesztő Bácsi!* Mellékelten küldünk 10 koronát, legyen szives a szegény vak katonáknak juttatni. A tisztelt tanítónéni azt mondta, ne hozzunk az idén vizsgára virágot, hanem gyűjtsük össze a virágok árát s küldjük el a szegény vak katonáknak. Ugy is tettünk és nagy örömmel hoztuk el fillérjeinket és így mi összegyűjtöttünk 5 koronát és az 5-ik osztályosok szintén 5 koronát. *Bizony szegény katonák mennyit szenvedtek már mi értünk és ők sohasem fognak már virágot látni.*

Kezét csókolja a kedves szerkesztő bácsinak, Temesvár-Józsefváros, 1915 június 20. A r. kath. leányiskola III. A) és V. osztályú tanulói».

A falusi gyermekek végezték el a háború alatt a mezőgazdasági munka jelentékeny részét.

A hadművelleti területen sokszor bizony a gyermekek is megsebesültek. A katonakórházak betegágyain nem egy ilyen gyerek feküdt. Mély szomorúság fog el, ha a háború által elpusztított vidékek gyermekeire és a menekülő családok inségére gondolok. Aki látta azokat a szívrepesztő jeleneteket, az soha el nem felejtí.

Ez a nemzedék, amely most nőtt fel ezekben a viharos napokban, bizonyára komolyabb, takarékosabb és törekvőbb lesz.

Pártoljuk a hadiárványokat!

A medikus őrmester rohamra viszi a legénységet.

Alexander Béla egyéves önkéntes orvosnövendék, a 12-ik gyalogezred címzetes őrmestere páratlan haditettet vitt véghez. Oroszlengyelországban, a Zbura folyó közelében történt, hogy Alexander tiszt hiányában a 12-ik gyalogezred egyik századát felsőbb parancs nélkül rohamra vezette. Tüdejének egész erejéből kiabált németül, magyarul és tótul, a legénység pedig rohant utána, az ellenség azt hívén, hogy nagyobbszámú ellenféllel van szemben, megadta magát. A roham sikeres volt, kezükbe került egy alezredes, két hadnagy és százhetven főnyi legénység és olyan fontos ellenséges haditerv, hogy másnap annak segélyével több ezer orosz jutott kezeink közé. A divizionárus személyesen megdicsérte, a hadsereg főparancsnokság pedig az arany vitézségi éremmel, a német császár ő felsége meg a II. oszt. vaskereszttel tüntette ki a bátor és vitéz Alexander őrmestert. A magyar zsidóság egyik legnagyobb hőstisztelt az elhunytban.

Akik egy millió korona értékű municiót mentettek meg.

Ezt a hőstettet meg a kolozsvári honvédek vitték véghez. Ófelsége dr. *Abrudbányai* Ede tartalékos hadnagynak I. oszt. vitézségi érmet, *Horvát* Ferenc káplárnak, *Hajdu* Ferenc és *Makkay* János közvétezeknek a II. oszt. vitézségi érmet adományozta. Ezt a szép kitüntetést azért kapták, mert *életük kockáztatásával több mint egy millió korona értékű municiót mentettek meg a hadseregnek*. Az érdekes eset története a következő:

Hadseregünk igen fontos taktikai okokból kiürített egy határszéli várost. A legnagyobb rendben vonultak vissza csapataink, amikor az ellenséges tüzérség akcióba kezdett és a nehéz tarackütegek eltalálták a pályaudvaron veszteglő municiós vonatunkat. A húsz-huszonöt vagonból álló municiós vonat robbanóanyagokkal, bombákkal és srappal volt tele s amikor az ellenséges ágyúgolyó az egyik vaggont érte, az irtózatossal dörrenéssel robbant fel. A vasuti kocsiban elhelyezett ládák egymásután felrobbantak s a rettenetes tűzhullámok gyorsan csaptak át abból a vagonból a másikba is. Közben az ellenséges ütegek pokoli muzsikája rémesen hangzott bele a munició ládák dörgésébe és robbanásába.

A vasuti állomás személyzete fejvesztetten menekült. A munició vonat mozdonyvezetőjét eltalálta egy ellenséges golyó. A fűtő pedig, hogy életét megmentse elfutott a borzalmak e tanyájáról. Közben *kigyuladt a pályaudvar* fedele is. A munició vonat, miután félő volt, hogy a két vasuti kocsi után a tűz átcsap a többi vagonokra is és felrobban az egész vonat, mindenki futva hagyta el, mentésre gondolni sem mert senki. Erre *Abrudbányai* jelentkezett kapitányánál, hogy mentse őt fel szakaszának vezetésétől s engedje meg neki, hogy megkísérelje a lehetetlent és mentse meg a municiót. A hadnagy elfogta a fűtőt, rávette, hogy jöjjön vele az égő munició vonatához. Legényei közül három magyar fiú önként jelentkezett s a hadnaggal és a fűtővel együtt óvatosan kúsztak a vonat felé.

Az ütegek golyózaporában lekapcsolták az égő vagonokat, a fűtőt felkényszerítették a mozdonyra, melyen ők is helyet foglaltak és a még ép vonatot kivezették az égő pályaudvarról. Ha még csak pár percet késedelmeskednek, az egész vonat fölrobban, a pályaudvarral együtt odavész a munició és elpusztulnak a vonat hős mentői is. Ilyen lélekjelenlétet csak a világhistoria legnagyobb hősei tanúsítottak.

A hadsereg legjobb czéllövője.

A *kraszniki* győzelmes napok egyik hőse *Lajkó* József. A nagyszerű katona rangja: tartalékos szakaszvezető. Egész katonasora alatt gépfegyveres altiszt volt s a brucki katonai lövöldében versenyen *annak idején ő nyerte meg a monarchia első díját, négyszáz lövésből 364 trefferrel*. *Lajkó* Józsefet, az immár öreg rezervistát a mostani hadjáratban is a gépfegyver mellé állították. Elért ő is *Krasznik* alá. Golyószórójával egy maga választotta pontról, egy háztetőről működött. A ház teteje volt a főhadiszállása s oda hordták fel neki nemcsak a municiót, de az ennivalót is. Az élesszemű szakaszvezető nem tárgított ettől a helytől, mert jól látta, hogy ennél pompásabb kilövési hely nincs az egész környéken. Hat napig tanyázott a háztetőn a kémény mögött s ez alatt *kilőtt vagy tizenhatezer patront*. Maga jelentette később, hogy *gépfegyvere több ezer orosz lekaszált*.

Végre észrevette az ellenség a gyilkos állást. Egy jól irányzott orosz srappal leszedte a háztetőről *Lajkó*t is, a gépfegyverét is. Hátán, lábszárán és a bal lábfejen sebesült meg. Negyvenfokos láza volt, Budapesten megoperálták és félévi szabadságot adtak a *kraszniki* hősnak, akitől generálisa így búcsuzott:

- Köszönöm, fiam, amit tettél! A kitüntetés utólér a kórházban is.

Már utólérte. Lajkó József az arany vitézségi érmet vitte haza szabadságra. Ha minden katonánk így tudott volna löni, már nem volna muszka a világon.

Megmentette a hadosztály pénzét.

Az élelmezési és számtisztek ügyessége és becsületessége nélkül szinte lehetetlenség győzni. Örülünk, hogy ebből a karból is egy kiváló egyént sorozhatunk hőseink közé.

Ő Felsége, a király *Haslinger* Dezső cs. és kir. katonai számellenőrző főtisztet az ellenség előtt tanusított vitéz és önfeláldozó magatartása elismeréséül a koronás arany érdemkereszttel tüntette ki a vitézségi érem szalagján. A kitüntetett mint egyszerű köztüzér kezdte katonai pályáját a komáromi 15-ik tábori ágyusezrednél. Az altiszti rendfokozatokat igen hamar megfutva, mint az ezrednek legkitünőbbben minősített elsőosztályú számvivő altisztjét bevezényelte őt fölöttes parancsnoksága a számellenőrzői tiszti tanfolyamra. A tiszti vizsga letétele után előbb a hadügyminiszteriumban, majd a 3-ik lovastüzérosztálynál végzett számellenőrzői teendőket, állandóan számokkal bibelődve, bizalmi állásában a hadosztály alá rendelt csapat-testek elszámolását ellenőrizvén. A mozgósítás első napján a hadosztály harcbanvonulván, a számokkal bajlódó főszámtiszt azonnal *felcserélte a tollat a karddal*. Mint a hadosztály élelmezési tisztje kivonult a harctérre. Kötelességének a legnehezebb helyzetekben is megfelelt, úgy hogy több ízben nyert szóbeli és írásbeli dicséretet. Egy oroszországi ütközet alkalmából azután, midőn a hadosztálynak helyet kellett változtatni, a túlnyomó ellenség már-már elfoglalta a hadosztály vonatosztagát. *Haslinger* főszámtiszt pár emberével *rohamot intézett az oroszok ellen* és sikerült is őket egyidőre visszaszorítani. Azonban az ellenség erősítést kapott, úgy hogy a harc folytatása teljesen kilátástalan volt. *Haslinger* ekkor magához vette a hadosztálynak rengeteg összegű pénztárát és a papírpénzt teste körül kötvén, az ércpénzt zsebébe, nyeregtáskába elhelyezve, két napig - sokszor derékig érő vízben - mocsarakban gázolva, étlen-szomjan igyekezett csapattestét elérni. Eközben az ellenség által szétvert emberek közül harmincat összeszedett és egy támadó orosz osztagot az összeszedettekkel visszaverve, harmadnapra bevonult a hadosztályhoz, hol a megmentett pénzt hiány nélkül átadta. Vitéz cselekedete méltó elismerésben részesült még a király részéről is.

(Az *Egyenlőség*ből.)

A tizenöt éves hős.

A debreceni megfigyelőállomásnak, ahová a harctéren megsebesült, vagy megbetegedett katonákat szállítják, érdekes vendége volt. *Kádár István* szolnoki közlegény ez, aki azzal keltett nagy feltűnést, hogy mindössze *tizenöt éves* és már másodszor került vissza a harctérről megsebesülve. A 69-ik gyalogezredben szolgált, négy ütközetben vett részt és az egyikben meg is sebesült. Fölépülve visszatért a harctérre, ahol nemrégiben ismét megsebesült és így került a debreceni kórházba. Vitéz magatartásáért az ifjú hőst fölebbvalói kitüntetésre ajánlották.

Honvédek, csak előre!

Egy *székely honvédbaka*, aki részt vett a kárpáti harcokban, a következő eredeti levelet írta:

«Tudatom, hogy hála a jó Istennek, kivetjük az oroszokat. Én, *Szabó Imre* honvéd az első rohamba benne voltam. Századom lemaradt és én meg a két komám találtunk egy rajvonalat, amelyikben egy 19-es honvéd őrmester, *Wimmer János* küzdött és aztán három magaslaton verte vissza a muszkát. Mink mentünk ő utána, de az őrmester urat meglőtték. Akkor hátraszólt, hogy:

- Fiúk, meg vagyok löve, de csak előre! - És danolt is hozzá: *Honvéd, csak előre!*

Akkor jött a II-ik századtól egy másik őrmester. *Simonyi Győző* és a mienk, a *Wimmer* mondta neki: *Komám, meg vagyok sebesülve*. Aztán átvett minket az új őrmester és előrementünk. Lőttünk folyton.

- *Meghalni, vagy győzni!* - mondta az őrmester úr és akkor mentünk. Homonna előtt megszaladt a muszka, úgy hogy alig győztünk utána menni. Minekutána mi: *Peti, Kardos, Fekete, Szabó honvéd* és *Kóródi huszár*, meg *Simonyi őrmester* megsebesültünk, most Miskolczon várjuk a pesti vonatot, hogy oda kórházba vigyen bennünket. Isten velök: *Szabó honvéd*».

Hát így küzdenek a székely honvédek! Nemhiába *Petőfi Sándor* megírta már:

«Drága vér a székely vér,
Minden cseppje drága gyöngyöt ér».

A világháború *Petőfije*.

Mikor a magyar szabadságharcot virágjában tiporták el a muszka csordák 1849-ben, akkor áldozatul esett a barbár tömegeknek a *világszabadság költője* *Petőfi Sándor* is. *Petőfi* volt az ébredő nemzet tetteserkentő lantosa, az ő tüzes költeménye a *Talpra magyar* ihlette meg az 1848-iki márciusi ifjakat, akik vér nélkül vívták ki a magyar alkotmányt. A hazánkba betört orosz hordák felkoncolták, vagy magukkal hurcolták *Petőfit*, aki a segesvári csata után nyomtalanul eltűnt. A nagy poéta legendás alakja lett a magyar népnek...

A mostani háborúnak is megvannak a maga poétái. A költők a nemzet dalos csalogányai. Amit a nép érez, azt a poéták gyönyörű formába öntve megörökítik. Az igazi költő nemzetének tolmácsa és nemcsak önkieservének panaszos muzsikusa. Az igazi poéta prófétája, lelkesítője, valóságos papja fajának, aki honfitársait a szépre, a jóra és igazra tanítja. Isteni adomány a költői ihlet, az írói tehetség és aki ezt az áldott tehetséget nemesen használja, az nagy jótévője embertársainak. *Gyóni Géza* és *Szepessy László* lettek ennek a világháborúnak legnépszerűbb magyar költői.

Gyóni Géza az ostromlott *Przemysl* várából is repülőkkal küldte ki a kitünő háborús verskötetét a következő sorokkal:

«Reménykedő magyaroknak
Küldöm át a légen.
Reménykedő magyarokkal
A jó Isten légyen».

A kötet ajánlása így hangzik: «*Őrangyalomnak ajánlom*, aki a gránátok földjén, orosz nyavalyák közt, észak vészes és hajszás éjszakáin, füstölgő falvakban, fagyban, sárban,

ostromlott várban, hősök avatásán, árulók ítéletén és az életért vívott szent háborúnak ezer halálos szépségében és veszett nyomorúságában előttem és fölöttem járt s nem engedte, hogy e versek elvesszenek, hanem az ítélet Istenét kegyelemre siró akarattal kérte, hogy hazaérjenek és új életet hirdessenek».

Szepessy László a fiatal magyaróvári tanár a magyar költők legjavából való volt. Nem a bűnös gerjedelmek, a lélekölő szenvedélyek megéneklője, írója volt, hanem a legnagyobb eszmények ihletett lantosa. *A hit, a haza és a nép* volt minden írásainak a tárgya. A magyar nemzet dicső multjából, a keresztény hitéletből és a felfelé törekvő néposztályok nagy küzdelmeiből vette jeles költeményeinek tárgyát. Szent Imre, szent László, szent Erzsébet, szent Margit voltak kedvenc témái. Isten anyjáról, a *Liliomok Lilioma* című gyönyörű kötetét írta, amely örökre kedves terméke marad a Mária-kultusznak. Erős demokratikus érzése volt és szép versekben örökítette meg a munkásvilág küzdelmését a társadalmi és politikai egyenjogúsításért és a jobb sorsért. Az új Magyarország Petőfije volt ő. A mozgósításkor ő is bevonult népfelkelő hadnagynak. A szerbiai küzdelmeiből hősiesen kivette a maga részét. Nemcsak mint tiszt volt kiváló, hanem mint népszónok is lelke lett csapatjának. Köréje gyűltek katonái és ő lelkesen olvasta fel nekik *katona verseit*, amelyek külön kötetben is megjelentek «*A virágos vonattól a vörös keresztig*» cím alatt. Még a mult tél folyamán megsebesült Szepessy, de felgyógyulva önként sietett vissza a csatamezőre.

Másodszor az olasz harctérre került. Költői lelke új ihletet kapott az alpesi tájék szépségeitől. Ott künn a lövészárokból szebbnél-szebb hazafias és katonaverseket írt. A katonák leírták maguknak a költeményeket és kézzől-kézre terjesztették a táborban. Sok szép egyházi ének, népdal és bakanóta szerzője volt Szepessy. Százakra megy azoknak az énekeknek a száma, amelyeket országszerte énekelnek tőle. Július utolsó napján, ott az olasz harctéren még felolvasta bajtársainak «*A doberdói halálmezőn*» című magasztos költeményét és másnap már ő is a halott hősök közé került. Emberi erőt meghaladó harcokat vívna ott csapataink. Ezekről a csapatokról mondotta *Boroevics* hadvezér, hogy «*a háború után az lesz a legnagyobb dicsőség, ha valaki azt mondhatja magáról, közvitéz voltam az Izoncónál*». És Szepessy hadnagy csapata a legkiválóbbak közül való volt. Az ő lánglelkét bele tudta önteni a legénység szívébe is. Mikor az olasz gránátok jégesőnél sűrűbben hullottak állásainkba és mikor a talián gyalogság kétségbeesett rohamra indult, hogy a mieinket kiverje állásaiból, Szepessy László nem elégedett meg azzal, hogy puskatüzzel szorította vissza az ellenséget, hanem *ellentámadást vezényelt*. A bátor és vakmerő poéta-hadnagy a rajvonat élére ugrott és onnan biztatta a magyarokat:

- *Utánam, fiúk! Előre, magyarok! Ha Isten velünk, ki ellenünk!*

És a derék magyar katonák rohantak utána tűzbe, vészbe, veszedelembé... és szerencsésen vissza is verték az olasz támadást. A véres sziklákon azonban ott maradt a merész századparancsnok, Szepessy László. A hős költőt homlokán találta egy ellenséges golyó. A győztes század zokogva temette el rajongásig szeretett tisztjét, aki az emberszeretet és istenfélelem mintaképe volt ott a halálmezőkön is. Szép hitvese a legjobb férjet, kis árvái a legjobb apát, egyszerű édesanyja a legjobb fiút veszítették el benne. Szűkebb hazája Tolna megye népe úgy gyászolta, mintha minden háznál egy kiterített halott lett volna.

A magyar hazafias irodalom, a katolikus társadalom, a tanárság nagy halottat gyászol. Harmincötéves volt még csak. Mennyi sok szépet tervezett még. Mennyi sok szép magyar dal és költemény fakadt volna még gyönyörű lelkében!... És mindent megsemmisített egy buta olasz golyó. Nem igaz! Szepessy László a költő halhatatlan! Ő nem semmisülhet meg soha. Gondolatai, érzései, eszméi tovább élnek szép verseiben, mert aki életét eszmék szolgálatának szentelte és azt, amiért hevült, hősi halálával megpecsételé, az csak azt veszti, ami mulandó: a földi port; eszméit, érdemét áldják a jövő századok. A mezőkön, a templomokban, a

bölcsőknél és a kaszárnyákban, ahol éneklük dalaidat, az iskolákban, ahol szavalják verseidet - örökké élni fogsz, mint a «világháború Petőfije».

Aludj nyugodtan ott az alpesi sziklasírban korán elköltözött költőbarátom: *Szepessy László!* A te szép lelked már felszállt oda, ahol nincs többé szükség a költők ábrándos képzelődésére. Elmentél oda, ahol minden szép, minden igaz és minden jó. Ennek az égi honvágynak a *lantosa* voltál itt e siralom-völgyben. Nagyon szerethetett az Uristen, hogy olyan hamar fel-emelt magához.

A csángó menyecskék és lányok.

A hős egri nőknek méltó utódaik vannak. *Bukovinában*, a monarchia keleti csücskében is volt oroszjárás. A derék rutének, románok és csángók, akik ott laknak minden tekintetben támogatták a hadsereget. Különösen kitettek magukért az *andrásfalvi* és *hadikfalvi csángó asszonyok*. Mikor az oroszok fel akarták gyujtani az egyik hidat és már le is öntötték volt petróleummal, előrerohantak az andrásfalvi és hadikfalvi asszonyok és seprővel, bottal, kővel és forró vízzel nekiestek az oroszoknak és elkergették őket. Ezek a szegény csángók ott a külföldön is megőrizték szép nemzeti nyelvünket és a magyar szívet is.

(Biró Lajos tudósítása.)

Megszökött az orosz fogságból.

A harctéren a nagy zűrzavarban sokszor olyan a helyzet, hogy *a legbátrabb emberek is váratlanul fogságba jutnak*. Több ezer magyar katona szökött azonban meg a muszka rabságból. Mindenféle cselt kieszelték katonáink, csakhogy újra visszatérhessenek a küzdők soraiba. A szökéshez nagy vakmerőség kell, mert minden szökevény az életével játszik. A szökéshez nagy hazaszeretet kell, mert a szabadulás után elülről kezdődik a nélkülözés és szenvedés. Ezzel azonban nem törődnek vitézeink, hanem úttalan útakon barangolva, rejtek helyeken elbujva igyekeznek kimenekülni a fogságból. Különösen Lembergben bujdosott sok magyar. Egy érdekes példa erre egy vas megyei bátor fiú következő levele:

Opornál Gyula felsőpatyi (Vas m.) születésű katona szüleihez öt hónappal ezelőtt hivatalos értesítés érkezett, mely szerint fiúk hősi halált halt. A szülők tehát már halottnak hitték gyermeküket és lelkiüdvéért több szentmisét is mondattak. Most aztán fiúktól egy tábori lapot kaptak július 11-ről kelteztve. A levél így szól:

«*Kedves szüleim!* Tudatom, hogy öthónapi bujdosás után megszabadultam az orosz fogságból. Január 1-én elfogtak az oroszok és Lembergben kiszöktem a fogságból és eddig itt tartózkodtam. Most a mi csapataink kiverték őket innen és most én is kiszabadultam. Most újra jelentkeztem. Hogy mi lesz velem, majd meg fogom írni, hogy hova helyeznek.

Csókolom mindnyájukat. Maradok szerető fiúk, *Gyula*».

Egy magyar apa levele a táborból...

A harctéren levő egyik *állami tisztviselő* a következő megható levelet írta nyolcéves fiának:

«Édes, Kis Fiam!

Elég nagy vagy már ahhoz, hogy megértsd azt a veszedelmet, amely imádott hazánkat fenyegeti. Apádnak is a harcmezőre kellett menni s most itt a csatasíkon, egy mély árokban írom hozzád ezt a levelet. Lehet, hogy egy óra múlva már az én szívem véréből is piroslik ez az árok, ahonnan naplementéig mi ontottunk gyilkos tüzet az ellenségre. *De te ne essél kétségbe, ha azt mondják is majd egyszer neked, hogy én elesettem a harcmezőn.* Légy büszke apádra s ha megnősz és megint ellenség tör hazánkra, *te is teljesítsd becsülettel kötelességedet a harc mezején.*

De nem mindenkinek juthat osztályrészül a dicsőséges halál, amely a csatatéren éri a jó hazafit. Lehet, hogy e háború után hosszú és áldásos béke következik be, amely alatt neked, mint *jó polgárnak* az a kötelességed lesz, hogy minden erődből édes hazád javára dolgozzál. Míg megnősz, tanuljál szorgalmasan; ha pályára lépsz, fiatal, izmos erőddel többet munkálkodjál, mint más idősebb ember; életed derekán s a hajlott korban már a példás élet tanulságaiból leszűrt bölcsességeddel *igyekezzél hasznára válni a hazának.* Nem akar ez búcsuzólevél lenni. Hiszem, hogy fegyvereink, zászlóink győzelmesen térnek vissza a háború után, de a *győzelem ára a harcosok egy részének életébe kerül.* Ha én ott maradnék a csatasíkon egy jeltelen sírban, ott ne keress engemet, én a győzőkkel térek vissza, a lelkem velük száll hajlékunkba s ott boldogan öllelek át, kis fiam.

Ne félj, nem maradsz egész árva, *édesanyánk, a haza, forró szeretettel öleli magához az elesett hősök gyermekeit* s gyámolítani fogja őket, amíg arra szükségük van. Legyél jó gyermek, bátor ifjú és munkás polgára a hazának, amelyért apád most harcol. Imádkozzál mindennap atyáért, kérj áldást az Urtól fegyverére és én visszatérek. De ha hiába vársz, mert nem térek vissza, te derült arccal, büszkén menj az iskolába s így szólj pajtásaidhoz:

- *Apám hős volt, apám a hazáért halt meg!*

Atyai áldásomat küldöm innét a harcterről. Kis acetilénlámpám kialvófélben van. Be kell fejeznem leveletemet.

Csókol, ölel *Édesapád*».

Igy éreztek, gondolkoztak a csatatéren 1914-1915-ben a *magyar családapák.*

(Nagy Endre: *Tábori Leveleiből.*)

A visszafoglalt gépfegyverek.

A kilenceseknél történt, hogy egy gépfegyverosztagot ott kellett hagyni az erdőben, mert nemcsak az egész legénysége megsebesült, hanem mert a lovak is elpusztultak. A gépfegyvereket ott kellett hagyni. Erre előlépett *Nagy őrmester* és húsz embert kért, hogy a fegyvereket visszahozhassa.

- Sajnálom, *Nagy* - felelte a zászlóaljparancsnok - nem lehet. Nézze, az oroszok milyen eszeveszetten tüzelnek oda az erdőre!

Nagy őrmester azonban addig könyörgött, amíg a zászlóaljparancsnok megengedte, hogy ha van húsz önkéntes jelentkező, hát jó, menjen Isten nevében és próbálja meg. Önkéntes jelentkező nem húsz volt, hanem száz. Nagy őrmester huszat kiválasztott és elment velük. Az oroszok úgy tüzeltek, mint az örültek. Az erdőben csörgött a gránát és sziszegett a golyó, de félóra múlva Nagy izzadtan és fáradtan visszaérkezett. Négy embere maradt sebesületlen. De az a négy vonszolta visszafelé a gépfegyvereket.

(Biró Lajos tudósítása.)

Hogyan gondolkoztak a falusi asszonyok a háborúról?

Bizony nehéz volt a búcsu. Nagy volt a gond, amely a mozgósítás által a magyar családanyák és hitvesek nyakába szakadt. Sokat sírtak, sokat imádkoztak asszonyaink a háború alatt, de a legnagyobb megpróbáltatások idején is úgy viselkedtek, mint ahogy magyar asszonyokhoz illik. Hallottam, amint a debreceni állomáson egy öreg anyóka könnybeborult szemmel, de mégis emelkedett hangon kiáltotta a harctérre induló fia után:

- Aztán ember legyél ám!

Ennél azonban még sokkal érdekesebbek azok a falusi levelek, amelyeket a Népszövetség központjába írnak az asszonyok. Ezekből az egyszerű ákombákamos írásokból szintén hősi lelkület árad az olvasó felé. Lássunk csak néhány szemelvényt a *hős asszonyok férjeik után tudakozódó leveleiből*:

Egy szegény uradalmi cselédasszony, *Horváth Józsefné* (Fánimajor, Somogytarnócza) ezt írja: «Ő pedig írna nekem, ha élne, mert ő az én uram. A gróf úr tanácsolta, hogy forduljak önökhöz. Kérem szépen, hogy hát írják meg, akármi van vele. Hiszen ha meghalt is, azért halt meg, mert ő is magyar, ha szegény is».

Czikhart Lajosné (Nagyborsa, Pozsony m.) a többek között ezeket írja: «Szeretett jó férjemről már öt hónapja nem hallottam hírt. Azt hallottam, hogy Lublinnál meglőtték őt. De én nem hiszem, mert hivatalos tudósítást nem kaptam. Legyenek hát szivesek és tudósítsanak kedves uram sorsa felől. Tudom, hogy a hazaszeretet minden előtt van, de mégis örülne szívem, ha csak él még valahol. És ha hősi halált halt volna is, akkor is büszke volnék rá, hogy életével pecsételte meg az igazságot és áldott legyen akkor is az Ur Jézus szent neve mindörökké».

Gyarmati János felesége, *Turai Mária*, a heves megyei Tarnabodról, így tudakozódik ura felől: «Nagyon kérem a tekintetes urakat, ha tudnak valamit férjemről. Már régen nem hallottam róla, pedig oly fájós szívvel várom levelét. Él-e vagy tán meghalt szeretett hazánkért».

Tóth Lajosné Dabronyból, Veszprém megyéből így ír: «Szívem fájdalmára, lelkem nyughatatlanságára, az uram életének 40-ik, házasesetünk 12-ik évében édes hazánk siralmas sorsa szakította meg a legszebb, a legboldogabb, szegényes, de megelégedett életünket. Legyen meg Isten szent akarata».

Pusztai Jánosné, szül. *Dávid Verona*, Hort (Heves m.) így ír: «Szerető férjem vajjon él-e még? Igaz, én nem vagyok még tagja a Népszövetségnek, mert igen szegény sorban élünk, de eltökéltem magam és én is be fogok iratkozni, mert sok fájós és kétséges szívnek adott a háború alatt biztos tudást vagy hírt a Katholikus Népszövetség».

Kállay Andrásné Nagykökényes (Nógrád megye) levelében ez áll: «Testvérem férjét keressük. Siratjuk mindketten. Ugyan, mi lehet vele? Él-e, hal-e, fogoly-e? Kérem, ha lehet, tudósítsanak felőle. Mert ha meg is halt, drága hazánk megvédéseért áldozta fel életét és ha szívünk fáj is, Isten szent végzésében megnyugszunk».

Befejezésül *Német Jánosné*, Oláh Margit következő sorait adjuk (Linderfalva, Bács m.) «Legyenek szivesek utána nézni, hogy mi van vele. Nagyon szeretném tudni, él-e, hal-e, mert ha az utóbbi történt is vele, *akkor sem fogok kétségbeesni*, noha nagy fájdalmat okozna nekem is és szerető két gyermekének is. *De az a tudat vigasztal, hogy szeretett drága hazánkért halt meg és Isten útjai kifürkészhetetlenek. De ha él, bármennyire is el van nyomorodva, akkor is ő az enyém, ő a mienk, őt szeretni fogjuk és ápolni».*

Ilyen gyönyörű képeket mutat a magyar nők lelkülete. Ó, bár adna a jó Isten vigasztalást, erőt és támaszt minden magyar nőnek, hogy hasonló lelkierővel viseljék el azon áldozatokat, amelyeket a haza tőlük is megkíván.

A tábori csendőr.

Bacsics Vazul nagyszentmiklósi iparos, aki az északi harctéren mint őrmester szolgált, a király az ellenséggel szemben tanúsított bátor magatartásáért a vitézségi arany érdemkereszttel tüntette ki. A fiatal hős anyjának és fivérének ezt a levelet írta:

«Valahol Galiciában 25-én, 1914. *Kedves anyám és bátyám!* Ő felsége, Magyarország apostoli jó öreg királya, - az Isten áldja meg - feltűzette méltóságos tábornokával mellemre a nagy arany vitézségi érmet. Kérdezni fogják, hogy miért épen nekem jutott ki ebből a dicsőségből? Nos, hogy ne soká gondolkodjatok, elmondom, hogy én *mint tábori csendőr szedett-vetett tizenkét emberrel megsemmisítettem egy orosz századot*, amely arra készült, hogy oldalba támadja a mi rajvonalkunkat. Én tizenkét hőssémmel 30-40 lépésről az erdő sűrűjéből golyózáport zúdítottam az oroszokra. Egy sereg elesett, egy csomó megsebesült, a többit elfogtam. Számszerint hetvenegy közkatona, öt tiszt és egy alezredes került a kezembe. Aki vonakodott lekötni a kardját, azt szuronyommal súlyosan megsebesítettem. Embereim látva merész fellépésemet, hasonlóképen jártak el. Az arany vitézségi érdemre harminc koronát kapok havonként. Így fizeti meg jó öreg királyunk az ő vitéz fiait. Tudom, hogy évek múlva a hősök nevei közt leszek és hogy dicső ezredem történetében aranybetűkkel lesz beírva e két szó: *Bacsics Vazul».*

A magyar kisiparosoknak örök dicsősége az ő vitézsége. Mi is beírtuk nevét a dicsőség könyvébe.

(*A Magyar Hirlapból.*)

Pongrácz honvédőrmester.

A híres trencsényi 15-ik honvédezred egyik legvitézebb katonája *Pongrácz* őrmester, az első osztályú ezüst és arany vitézségi érem tulajdonosa.

Pongrácz József nagybiccei származású volt hadnagy mint közlegény vonult be augusztus elsején ezredéhez. Az ivangorodi offenzíva alkalmából már szakaszvezető. Ekkor szakaszával megrohant egy orosz zászlóalj, elvette annak géppuskáit és a zászlóalj saját géppuskáival megtámadva, makacs védelem dacára az egész zászlóalj részben tönkretette, részben tisztül együtt elfogta. Ezért a páratlan hőstettéért az I. oszt. vitézségi érmet kapta és őrmester lett. Januárban pedig megkapta az arany vitézségi érmet is.

Kemény Pista, a hős diák.

Kemény István miskolci 18 éves kereskedelmi iskolai tanuló a háború kezdetén önként lépett be a hadseregbe. Mint közhonvéd soroztatta be magát.

A magyar diákok közül is sokan küzdöttek a harctéren. Az iskolakönyvek helyett kardot ragadtak kezükbe. Sokan haltak közülök hősi halált. Gimnazisták, kereskedelmi tanulók, polgáriskolások, egyetemi polgárok, - mind hősök voltak. Kemény Pista legelől járt mindenütt, a legnagyobb golyózapor, a legvéresebb szuronyroham sem akadályozta meg abban, hogy a csapat élére furakodjék. Nem ismert fáradságot, pihenés nélkül, semmire sem gondolva rohant a legveszedelmesebb pontokra. Minden alkalmat felhasznált arra, hogy szolgálatot tehessen a hazának. Nehéz betegség után nagy örömmel újból másodszer elment a harctérre.

Most már gyorsabb tempóban követte el bravurjait *Kemény Pista*. Egy alkalommal az orosz tüzérség négy ágyúból lövetett katonáinkra. Bármennyire viszonzottuk a tüzelést, nem tudtuk elhallgattatni őket. Ekkor előállt a diákkáplár:

- Kapitány úr, alássan kérek 30 embert!
- Mi a csodának?
- *El akarom venni az oroszok kedvét az ágyuzástól.*

A kapitány furcsán nézett a fiúra:

- Aztán hogyan akarod azt megcsinálni, fiacskám?
- Bocsánat, kapitány úr, ha megengedi, azt majd utólag fogom elmondani.
- De hiszen belemész a biztos veszedelembe.

A tizedes keményen kihúzta magát:

- *Ne féltsen engem, kapitány úr! Magyar fiú vagyok, helyén a szívem, meg az eszem.*

A kapitány kezet szorított a diákkal és sok szerencsét kívánt neki.

Már sötétedett, amikor a tizedes harminc emberével - mind jóval idősebb volt, mint ő - elhagyta a táborot. Térden csúszva kell előre jutnunk - mondta suttogva a diák - vigyázzatok, hogy zajt ne üssetek. Az oroszok ágyúi folytatták a bömbölést, de ez nem zavarta meg a vitéz katonákat. Tudták, hogy ha *a kis tizedes* van velük, akkor érdemes előre menni. Szótlanul csúsztak előre, míg egy dombhoz értek. Itt már be kellett fogni füleiket, hogy meg ne siketüljenek az erős ágyúszótól. Megkerülték a dombot és egyenkint kuszak fölfelé. Kemény István ment legelől és már messziről látta, hogy mintegy száz orosz tüzér foglalatoskodik az ágyuk körül.

A harminc baka, a diákkal az élükön, szuronyt szegezve rohantak az oroszokra és egytől-egyig leölték őket.

Odalent nem tudták elképzelni az oroszok, hogy miért hallgattak el az ágyúk oly hirtelen, minden parancs nélkül. Annál jobban tudta a magyar honvédek századosa. Azonnal kiadta a parancsot:

- Szuronyt szegezz, előre! Irány az ellenséges domb!

Ép jókor érkezett, mert akkorra már az oroszok is ott voltak és a 30 katonát meg a tizedest igyekeztek elfogni.

Félórás harc után az ellenséges terep a négy ágyúval együtt a mi kezünkbe került.

Kemény Istvánt vakmerő hősiességéért kadettőrmesterré nevezték ki és vitézségi érmet is kapott.

Kemény István egy későbbi ütközetben golyót kapott a lábába.

(Az Egyenlőségből.)

Ha nincs fegyver, jó a kapa is.

A munkásosztatok rendeltetése eredetileg más volt, de a harctéri helyzet gyakran belesodorta őket is a legizzóbb harcokba.

A debreceni munkás népfelkelőosztatot felrendelték valamilyen hegyre. Egy csomó fát kellett kivágniok néhány blokkház építéséhez. A magyarok nagy lelkiyugalommal dolgoznak a hegyen, egyszerre csak lélekszakadva jön egy tót atyafi fölfelé és azt mondja, hogy arról alulról jönnek ám az oroszok. Jönnek egyenesen felfelé ide, a hegyen akarnak talán átjutni.

A magyarok összenéznek. Ez nagyon furcsa dolog. Mi itt a teendő? Tiszt nincs a közelben. Fegyver senkinél. Néhány fejsze, egypár ásó, egy-két kapa. A magyarok összenéznek azután az egész társaság gyorsan összegyűl és *kis konferenciára ül össze*. A haditanács nem tart sokáig. Kész a határozat.

A magyarok lassan levonulnak egy kicsit a hegyen, de az oroszok irányába. Elhelyezkednek. Az orosz vigan csörtet felfelé a hegyen. Egyszerre dühödt hurrázás hangzik fel és az erdőből a magyar népfelkelők rohamra mennek az oroszok ellen. Fejszével, ásóval és kapával. A dühödt hurrázást mennydörögve visszhangozza az erdő és a roham vége az, hogy a magyar népfelkelők fejszéstül, ásóstul, kapástul indulnak a hegy másik oldalán lefelé, de visznek már magukkal háromszáz orosz fegyvert is. És háromszáz orosz katonát is, akiket fejszével, ásóval és kapával ejtettek foglyul.

A hadvezetőség meggyőződött róla, hogy a veszély pillanatában kifogástalan és megbízható katonák, még a munkásosztatokba besorozott magyarok is.

A hős menyasszonya.

Megható jelenet játszódott le a ferencvárosi pályaudvaron. Az állomás előtt, amikor befutott egy katonavonat, autó állott meg és gyászruhás fiatal nő és egy főhadnagy szállott ki belőle. A rendőr beengedte a pályaudvarra a katonatisztet, de a kapott parancsra hivatkozva, a nőt nem bocsátotta be. A főhadnagy erre az állomásparancsnokhoz fordult, ez azonban szintén megtagadta az engedelmet. Ekkor a főhadnagy vigyázz állásba vágta magát és zokogástól elfojtott hangon jelentette az őrnagynak:

- Őrnagy úr! a Sabácnál hősi halált halt *Schmitz* főhadnagy, gépfegyverosztályparancsnok menyasszonya óhajtja megszorítani azoknak a közembereknek a kezét, akik a vőlegénye mellett harcoltak!

Az őrnagy kemény arca megrándult, hirtelen előre sietett, maga nyitotta ki az ajtót és ott állott merev vigyázz állásban mindaddig, míg a gyászruhás menyasszonyt elvezette a főhadnagy. Nemsokára éles sikoly vegyült bele a víg magyar nótába:

- *Tálas!* - kiáltotta szívszaggató hangon a főhadnagy menyasszonya - *miért nem vigyázott jobban a vőlegényemre!*

És az őrmester két kérges kezébe szorítva a menyasszony vékony, fehér kezét, meghatottan, de büszkeséggel csillogó szemekkel felelte:

- *Nem lehetett, nagyságám! A főhadnagy úr úgy harcolt, mint egy oroszlán, mint egy hős, mint egy igazi magyar katona!*

(*A Magyarország után.*)

Öreg honvéd kilenc fia.

Tóth János kisujszállási földbirtokosnak kilenc fia közül hét küzd egyszerre a harctéren. *János* a 29. népfelkelőezred szakaszvezetője; *Lajos* ugyanannak az ezrednek hadapródja; *Ferenc* ugyanott szakaszvezető, megsebesült az északi harctéren; *Dezső* a 68. gyalogezred szakaszvezetője, résztvett Belgrád ostromában; *Imre* 29-es őrvezető, a déli harctéren harcolt; *István* a 32. gyalogezred egyéves önkéntes tizedese; *József* 29-es honvéd, megsebesült Raguzánál. Egytől-egyig mind családos ember és mind sarzsi. Méltó fiai ősz apjuknak, aki a szabadságharcot, mint 16 éves ifjú küzdötte végig. Az édesapa hősi büszkeséggel dicsekedik vitéz fiaival. Vannak családok, akik igazán emberfeletti véráldozatot hoznak a haza oltárán.

(*Az Új Lapból.*)

A magyar, mint tengerész is hős.

Hatalmas bóra, vagyis szélvihar dühöngött az Adrián. A tornyos hullámok hegyén egy sötét tárgy himbálódzott, amelyről azt mondták a parton levő tengerészek, hogy uszó akna. A veszedelmes tárgyat egyenesen a moló, vagyis rakodópart felé kergette a hullámok sodra s a parton tartózkodó emberek kétségbeesve gondoltak az akna fölrobbanására, ami a molót is komoly kárral fenyegette, pedig az 20 millióba került az államnak. A legborzasztóbb az volt, hogy semmi mód sem kínálkozott az akna ártalmatlanná való tevésére. Csónakon nem lehetett megközelíteni az irtózatoss vihar miatt, ágyúval szintén nem lőhettek az aknára, mert oly közel volt a molóhoz, hogy fölrobbantása esetén a rakodópartot is elpusztíthatta volna. A kétségbeesett és tanácstalan tömeget ekkor újabb meglepetés érte. Meseszerű gyorsasággal egy izmos-testű, fiatal tengerész tört át az emberek sorain és ledobva kabátját, mielőtt megragadhatták volna, hosszú kötéllel a kezében a tengerbe vetette magát. S ettől fogva izgalmas, ideget gyötörő küzdelem tárult a parton maradottak szeme elé. *A fiatal tengerész irtózatoss erőfeszítéssel iparkodott az akna közelébe úszni, viszont az óriáss hullámok minduntalan eltérítették az akna irányából.* Ám végül sikerült a lehetetlen. A tengerész elérte az aknát, víz alá bukva meg is ragadta és reáköttözte a magával vitt kötelet, majd pedig vontatni kezdte egy bója felé. Újabb küzdelem és újabb izgalom támadt, de a vakmerő ember terve teljesen sikerült. Hosszas viaskodás után elérte a bóját és odakötözte hozzá a százkilogrammnyi dinamittal töltött aknát... Hátra volt még, hogy a páratlanul bátor és nagyszerű ember szerencsésen partot érjen, de ez is megtörtént. Egy óriáss hullám kivetette a partra. Az éles kövek megsebeztek félig meztelen testét, de egyéb baja nem történt. A tömeg óriási ünneplésben részesítette a fiatal tengerészt, *aki szerencsés megmenekülése után letérdelt és hálaímeit mondott...* Örömmel hozzuk nyilván-

nosságra, hogy a csodás hősiességű tengerész magyar ember, *Parragh Ferenc a neve. A magyar virtus még a tengeren sem tagadja meg magát.*

(*A Budapesti Hirlap után.*)

A kézitusa.

Egy magyar főhadnagy mesélte el az ujonnan meghódított Lembergben *Grodek visszafoglalását*. A közelharcról, a kézitusáról, a két szembetörő gyalogsági rohamról hívebb és érdekesebb leírást sehol sem olvastam. De hadd beszéljen maga a hős:

- Ott feküdtünk árkaikban *a grodeki vasuti töltés egyik oldalán*. A túlsó oldalon az oroszok sáncai voltak. E mögött pedig gomolygó füstfelhők mutatták az égő város helyét. A tüzéség rettenetesen dolgozott. Párolgó füst és portenger volt az egész vidék. Az égen időnkint felrobbanó srappellek füstfelhői gomolyogtak. A harc dühödten tombolt. Mellettem egy erdélyi fiatal legény hevert óriási fekete vértócsában fej nélkül. Kinyujtott kezében görcsösen szorongatta puskáját. Elvettem tőle és öntudatlanul elkezdtem lövöldözni az orosz fedezékek felé. Nem tudtam gondolkozni egy percig sem. A folytonos zugás, bőgés, csattogás, ropogás, fájdalomordítás, halálhörgés között egyszer csak lecsapott előttem egy gránát. Egy villanás és zuhanó földtömeg temet maga alá. Görcsös erőfeszítéssel küzdöm ki magam. Kinyujtott kezembe beleharap a szomszédom. Egy katonám vergődik előttem. Borzalmasan eltorzult arc. Lábai helyén vérben uszó hús- és ruhacafatok. Fájdalmában és örületében tör, zúz maga körül.

Az arcomon csurog a hideg verejték. Látom, amint a katonák feltüzik szuronyaikat. Nem is hallom a vezényszót... De tudom, hogy *roham lesz!*... Felemelkedik a trombitás, felharsan a rohamjel, egy őrjöngő «*Hurrá*» kiáltás és mint a fergeteg megindul az ellenség felé az egész sor. Fölragadtam a földről egy puskát és én is velük rohantam. Kiszáradt torkomból rekedten ordítottam. Mellettem, mögöttem ordító, lihegő, ziháló emberek. Éles jajszóval zuhannak végig egymásután a földön... Recsegés, robbanás, sziporkázó tűz fel nem tartóztatja *a magyarok rohamát!*... Megyünk előre, mindig csak előre!... Valami ellenállhatatlan erő megragad és földhöz vág. Gránát volt. A gránátnak légnyomása. Feltápászkodom és futok, mászok, rohannok előre a többiekkel. Felértünk a magaslatra. Meglátjuk Grodeket gőz- és füsttengerben. Gurulunk lefelé a lejtőn. Egy sebesült orosz görcsös keze ragad meg. Lerázom magamról és szaladok tovább csapatommal.

Egyszerre megtorlódik a tömeg. A város szélén lévő házakhoz értünk. Az oroszok ellentámadásba mentek át. Az eszeveszetten hullámozó emberforgatagban csak a felemelkedő és lesújtó puskatusok látszanak. Bőszült csataordítás. Rémes sikoltás és átkozódás!... Megérkezik a hátunk mögött az erősítő tartalék...

Most már nem emlékszem világosan, hogy ezután mi történt velem. A földön egy ujjatlan kéz hevert. Keresztül botlottam a földön hentergő egyik haldokló oroszra. Hátról megragad két kar és a földre akar teperni. Beléragadok én is. Állati hördüléssel facsarja kezemet... Ekkor jut eszembe, hogy a másik kezembe szorongatom revolveremet... Egy görcsös nyomás... Durranás... És mindketten lezuhanunk...

Az ujonnan érkezett erősítés rohama letörte az ellenállást. Lenyomtuk az oroszot a város mélyébe. Rettenetes volt a város képe. A házak rombadőlve. Az utca felszántva a lövegektől. Az út közepén szétrombolt tüskés drótkadály. A szélén, ahol még áll a drót, két-három holttest lóg rajta... Emitt egy felfordult gépfegyver... Holttestek itt is, ott is!...

Öntudatlanul vánszorogtam a piac felé, ahonnan még sűrű puskatűz és gépfegyverropogás hallatszott. Ott pusztított leghevesebben a tűz. Pernye és zsarátnok szállt a levegőben.

Az utcán gépfegyverosztály rohant végig, vágató lovasok, majd futólépésben újabb század gyalogság... Hátunk mögött még bömböltek az ágyúk. A gránátok pokoli, őrjítő zugással repültek át a házak fölött. Egyszerre óriási robbanás. A Weresyca hídjá repült a levegőbe. Szembe véres sebesültek vánszorogtak nyögve:

- Szanitéc, sanitéc! doktor!

Én századommal uszó holttestek és üszkös gerendák között átusztam a Weresycán, amelybe még egyre csapkodtak a süvöltő srappellek. A város tulsó végén huzódott vissza az ellenség recsegő gépfegyver-tűz közepette. *Grodek így lett a mienk!* A város végén nyolc méter magas fakereszt van egy nagy közös katonasír fölött ezzel a felirással: *Itt nyugszik az ezer grodeki hős!*

Igy küzdöttek hőseink mindenütt, minden csatatéren. Egy ilyen roham is, milyen borzasztó! És vannak hőseink, akik száz csatában harcoltak...

(Dr. ifju Radó Antal tudósítása nyomán.)

A hős ercsii legény.

A magyar katona leleményességének egyik szép példája a következő:

Seregünk a Száva innenső partján állott s fölötte záporként süvített a golyó, mert odaát a szerbek, úgy látszik, sejtették, hogy a magyarok most akarnak átkelni. Ezért a folyót, különösen a szerb partok mellett, telerakták aknákkal. A sereg jobbszárnyán feküdtek a 69-esek is. Tisztjeik azon tanakodtak, mint lehetne az aknák kikerülésével nagyobb veszteség nélkül a tulsó partra jutni. A tanakodás hallatára előállt *Kapronczai* Ferenc ercsii illetőségű közlegény, elmondta, hogy ő a Dunaparton nevelkedett s kérte a századosát, hogy bizza meg őt egy praktikus tervének keresztülvitelével. És elmondta tervét: «A szerb parthoz közel a Száván több vizimalom áll, ezeket el kell szabadítani kötelekeiktől s akkor ezek rámennek a lerakott aknákra, melyek ezáltal fölrobbannak. Megsemmisülnek a malmok, de tönkremennek, ártalmatlanok lesznek az aknák is». Nagyon megtetszett a terv a századosnak, megveregette a legény vállát s az önként jelentkező *Kapronczait* megbizta tervének a keresztülvitelével. Mikor beesteledett, *Kapronczai* egy fejszére madzagot kötött s azt fogai közé szorítva, átúsza a fejszével a Szávát. *Kapronczai* a tulsó partra érve, fejszéjével gyorsan elvágta a malmokat tartó köteleket, a víz alatt levő oszlopokat és láncokat. A malmok fölszabadultak és megindultak a vizen lefelé. Sikerült a terv: mind az öt malmot fölrobbantották az aknák. Mikor a szerbek azt észrevették, erősen tüzelni kezdtek a visszafelé uszó ercsii fiúra. Mint az eső hullottak a golyók a vízbe, de egy sem talált. Hidászaink a fölrobbantott aknák helyén most már bátran verhetek hidat. A hős közlegényt ezredese nyomban őrmesterré léptette elő s azóta már a király is kitüntette vitézségi érdemmel.

Igy mondták el ezt a hős ercsii fiú megsebesülten hazakerült bajtársai az örömtől zokogó anyának, aki boldog, hogy fia ily dicsőséget szerzett nevének és ilyen nagy szolgálatot tett a hazának.

A páncélvonat hősei.

Egy helységből, mely felé már nagy orosz erő áradt, sok hadianyagot és sebesültszállító vonatot kellett volna elszállítani. A közlő ellenség föltartóztatására *Csesznyák* Imre főhadnagy saját kezdeményezéséből tíz kilométernyire előre megy a *Schobert* főhadnagy által sinekkel, láncokkal készített *páncélos vonattal*, melyen hetven ember volt, jobbára magyarok. A falutól tíz kilométernyire találkozik a vonat egy orosz elővéddel, amely heves ágyú- és gépfegyvertűzzel fogadta. A mieink heves gépfegyvertüze föltartóztatja, kifejlődésre kényszeríti az orosz elővédet. A kozákokat, akik a sinek fölszedése miatt a vonat mögé akarnak kerülni, gépfegyverrel leszedik; az egész orosz erőt föltartják. Vad gránátosó zúdult a vonatra. Közben a faluból a löszert elszállítják. A vonat visszavonul a domboktól védett állásokba. Újból föltartja az orosz. A sebesültek elszállításáig a faluba törni akaró kozákokat leszedik. A falu pályaudvaránál a véletlenül a legrosszabb helyen leszállt saját repülőgépnél ellenséges tüzben benzint adnak és fedezik fölszállását. *Schuhmacher* Oszkár automobilistát, *Schobert* főhadnagyot, akik önként jelentkeztek a páncélvonat útra és *Csesznyák* Imrét kitüntetésre ajánlották.

(Dr. Landauer Béla tudósítása.)

Aki önmagának csinált mülábat.

A nagyváradai rendőrség egyik tagja, *Tölcsér Lajos*, mint vörös ördög pusztította a muszkát az északi harctéren. A hősi viselkedés következtében egyik lábát elveszítette. A nagyváradai kórházban megfelelő mülábat kapott a csonka huszár. A müláb azonban oly nehéz volt, hogy azzal egyáltalán nem tudott dolgozni. Tölcsér nem vesztette el bizalmát. Bezárkózott lakásába és heteken keresztül dolgozott visszavonultan. Végre ismét megjelent az utcán a rendőr-ellenőr. Ugy járt-kelt, mintha egyáltalán nem lett volna csonka. A biztos, könnyű járás feltűnt az orvosoknak is, akiknek bemutatta Tölcsér, hogy saját maga által készített mülábbal jár. Az orvosok megvizsgálták a mülábat és úgy találták, hogy az eddigi találmányokat jóval felülmúlja. Több orvos nyomban fel is ajánlotta teljesen díjtalan közbenjárását arra, hogy a nagy-szerű találmányt szabadalmaztatják. Tölcsér maga sem tudta, mit csinált és hogy találmánya valósággal megfizethetetlen. Ime bebizonyosodott újra, hogy *nincs veszve bármily sors alatt, ki el nem csügged*. A magyar találékonyság egyik pompás esete ez és némi vigasztalás azoknak, a kik egy végtagjukat elveszítették, hogy van még mód arra, hogy munkaképességüknek legalább egy részét visszanyerjék.

A pozsonyi hős őrnagy.

Dörnyey Béla, a pozsonyi honvédezrednek híres őrnagya is beírta nevét a magyar dicsőség történetébe. Híres ezredével valóságos csodákat művelt. A *gorapolankai* magaslatok elleni ostroma hadseregünk legragyogóbb fegyvertényei közé tartozik. Október 25-én azonban olyan tömegekben jöttek az ezred hadállásai ellen az ellenségek, hogy úgy a legénység, mint a tisztikar meg volt már győződve arról, hogy nem tudják tovább tartani a magaslatot. A veszély legnagyobb pillanatában így szólt az őrnagy vitézeihez:

- *És ha egyediül maradok itt, akkor sem tágitok!*

Ez a kemény szó olyan leírhatatlan hatással volt a honvédekre, hogy valamennyien felkiáltottak:

- *Mi sem megyünk hátra! Inkább mindnyájan meghalunk!*

«Hogyha el kell veszni nosza, mi vesszünk el, ne a haza!»

Hangos «Éljen a haza!» kiáltással rátörtek a muszkákra a honvédek. Az ellentámadás meglepte a tízszeres túlerőben lévő oroszokat. Visszavonultak. Csakhamar újabb magyar népfelkelő csapatok érkeztek, amelyek kimentették a pozsonyi honvédeket szorongatott helyzetükből.

Mit tesz az, ha egyetlenegy ember *rendületlenül* megáll a helyén!...

Fináncok hőstette.

Derék csendőreink és pénzügyőreink újmoldovai határőri kirendeltsége nagyértékű hadi dicsőséget vivott ki. Már napok óta lesbenálltak az Aldunán s az utolsó két napon saját életük veszélyeztetésével, ügyes cselvetéssel sikerült három szerb gőzöst föltartóztatniok és elfoglalniok. A három szerb gőzös egyike, a *Sumadia* személyszállítóhajó, amelyen ötvenegy szerb alattvaló tartózkodott. A másik hajó a *Delirad*, amelyen százötven férfiutas volt, a harmadik pedig a *Krajna* nevű vontatógőzös, amelyen huszonegy szerb alattvaló volt, amely *tizenegy uszályhajót vontatott*. Az uszályhajókon másfél uszályrakomány tűzifa és körülbelül ötven waggon búza volt; az uszályok nagyrésze üres volt.

Mínthogy Szerbia Dunán járó gőzhajóinak száma összesen kilenc, derék pénzügyőreink és csendőreink ezzel a szerb kereskedelmi dunai hajók egyharmadát kerítették hatalmukba. A bátor különítményt *Marschall* Kálmán csendőrfőhadnagy, az újmoldovai csendőrszakasz parancsnoka vezette és résztvett benne *Bába* Imre csendőrőrmester, *Szigeti* István, *Tandi* Péter, *Bógus* Mihály és *Papp* Mihály csendőr; *Szabó* Pál és *Orosz* Dénes pénzügyőri fővigyázók.

A foglyokat átadták a katonai parancsnokságoknak, a hajók pedig a magyar parton zár alatt vesztegelnek.

A határvidéki fináncok is mindenütt hősi módon működtek.

(Az *Estből*.)

Aki a harctéren a felesége szemeláttára esett el.

Ez is hihetetlen dolog, de megtörtént.

Tanódi János a nagyszebeni 23-ik honvédgyalozezred hadnagya a harctéren a felesége szemeláttára esett el. *Tanódi János* fiatal házas ember volt és január elsején ment a harctérre. Február végén a felesége megtudta, hogy férje a Kárpátokban harcol az uzsoki hágónál. Ezért rögtön elutazott Kassára és az ottani hadosztályállomáson engedélyt kért, hogy férjét a fronton meglátogathassa. Az asszony megkapta az engedélyt és a hadosztályállomáson a mellérendelt két katona kíséretében elutazott Fenyvesvölgyig, ahonnan csak gyalog mehettek tovább. A találkozás nagynehezen sikerült. A hadosztályparancsnok csak egynegyedórai időt engedélyezett a látogatásra, az mégis három óra hosszáig tartott. Végre el kellett válniok. Az út, ahol át kellett haladniok, kívül esett a veszélyeztetett zónán és nyugodtan mentek az asszonyra várakozó két katona felé. Amikor épen hozzájuk érkeztek és a kísérők tisztelegtek, a hadnagy szó nélkül végigzuhant a földön és meghalt. Egy eltévedt golyó szívéen találta a hadnagyot. A felesége sírva borult hős férje tetemére. Ez a jelenet olyan borzasztó volt, hogy valamennyi katona hangosan zokogott. Pedig milyen sok magyar asszony imádkozott azért, hogy legalább utolsó haláltusájában hitvese mellett lehetett volna a halálmezőn.

Két nagy ujságíró hősi halála.

A magyar irodalomnak is megvannak a maga hősi halottai. A két legkiválóbb közülök *dr. Sztrakoniczky Károly* és *dr. Bányai Elemér*. Az első velünk küzdött a katolikus zászlók alatt, a másik a radikális eszmék hive volt. Mindketten bokrétásan indultak el, mint a vőfélyek és már mindketten a föld alatt pihennek. Sztrakoniczky typusa volt az igazi úrnak, rátartó felvidéki gentryfiú; Bányai, aki *Zuboly* néven írta kitűnő cikkeit, alulról küzdötte fel magát az örmény köznép soraiból, a szamosujvári árvaházból. Sztrakoniczky a művészet embere volt, Bányai a társadalmi reformé. Mindketten köztiszteletnek örvendtek, mert tollukat sohasem lehetett kibérelni, ők csakis azt írták le, ami meggyőződésük volt. A magyar kulturát szolgálták nagy lelkesedéssel. A toll helyett karddal a kezükben haltak meg. Sztrakoniczky Moszkánál, Bányai Uzsoknál esett el. Mindketten akkor, mikor rohamra vezették századukat.

A magyar ujságírók több más hősi halottjukkal egyetemben kegyelettel őrzik emléküket.

A trombitás halála.

Egy sebesült tiszt mondta el ezt a kis történetet, egy leheletnyit a világ csatájának viharából, egy levélnyit babérfák sűrű erdejéből. Ezt mesélte a tiszt, aki az ágyon feküdt a fehér kötéssel a homlokán.

- Rohamra mentünk *a novoszelelicai csatában*. Az én századom tiszta szinmagyar volt. Úgy mentek a gyerekek, mintha csak valami tréfás versenyfutás lenne. Mellettem szaladt a trombitás. Szembe velünk meg úgy jöttek a golyók, mint a szunyogok, de annyit sem adtunk rá, mint a szunyogokra. Egyszer csak nem hallom a trombitát. A trombitás felé fordulok, ott fujta dagadt képpel a trombitát, de nem jött belőle a hang. Elkapja a szája elől, belenéz, rázza, lefordítja, megint a szájához kapja, fujja, erőlködik, nem hallani. Megyünk előre, a trombitás mellettem van:

- Főhadnagy úr, nem szól a trombitám!

Futunk, a trombitás elkezdti ütögetni öklével a trombitát, térdéhez csapkodja, megint megpróbálja, szinte sírva fordul hozzám:

- Nem szól a trombita. Nem akar szólani!

Visszateszi a szája elé, aztán megint hallom, ahogy rekedt hangon kesereg:

- *Nem szól ez sehogyse!...*

Odapillantok, megint fujja, a szeme mered, az arca fakó, a bluzán vérfolt. Hisz átlőtték a tüdődet, fiam - akartam mondani neki, de éppen akkor vágódott el a trombitás és ott maradt a földön.

(Az *Ujságból*.)

A repülőgépeink.

A békében nem tudtuk, de a háborúban örvendetesen tapasztaltuk, hogy száznál több *kitűnő repülőemberünk* van, akik a gépmadáron éppen olyan ügyesen lovagolnak, mint a vörös ördögök a paripákon. Husz hadiékítményes érdemkeresztet és ötven királyi elismerést, sok arany

és vitézségi érmet kaptak derék hadipilótáink. Ugy a déli, mint az északi harctéren igen hasznos tevékenységet fejtettek ki a repülők. Csak egyes eseteket említhetünk. A pilóták sokszor száz kilométert repülnek naponként. *Kupinovónál*, egy a szerbek által a Száván át vert hidat szétrombolt egy repülőnk. Ugyancsak ez a pilóta egy kötélén tartott megfigyelő szerb léggömböt kézigránáttal és világítópisztolylövéssel fölrobbantott, nem törődve azzal, hogy az ő gépét is tizenegy lövés érte. Egy tengerészethöz tartozó repülőnk lelőtte az olaszok legnagyobb repülőgépét, a *Citta di Ferrát*. Emlékezetes Przemysl első körülzárása alkalmából egy pilótánk bátor repülése. Amikor az orosz ostromgyűrű fölött a képzelhető legnagyobb tűzben repült be az ostromlott várba s átadván a főparancsnokságnak a postát és a főhadiszállás parancsait, ugyanazon az uton ismét visszarepült a főhadiszállásra. A második körülzárásnál pedig már *rendszeres postaösszeköttetést tartottak fenn repülőink* s úgyszólván napról-napra olvashatók voltak a lapokban azok a tábori postai levelek, amit az ostromlott várból repülőpostán küldöttek várvédő hőseink övéiknek.

Sok repülőgépes lezuhant, sok fogságba jutott és sokat megöltek az ellenséges golyók.

Egyik legvitézebb repülőnk *Haska* Antal szabadkai születésű tábori pilóta, aki négy háborús ország fölött repült. *Lányi* Andor főhadnagy mellé volt beosztva. Bécsujhelyről Ujvidékig repült legelőször. Péterváradról repültek ki minden második nap Sabácz fölé. Innen Krakkóba mentek s utána Berlinbe. Huszonkét német repülőgéppel együtt résztvett Antwerpen ostromában is. Ott volt az a feladatuk, hogy bombákat dobjanak a városra és kikémléjék a 42-es motorütegek lövéseinek hatását. Kevés pihenő után Páris fölé repültek a magyar pilóták és fölgyújtottak egy színházat. A német csapatok részére innen fontos fényképfelvételeket csináltak a francia hadállásokról. A francia főváros fölött tett utak után Tuzlára mentek *Lányi* és *Haska* pilóták és a levegőből tanúi voltak annak, hogy vertük ki a szerbeket Boszniából. Itt lelőtték őket. Nagy szerencsére a Drinába zuhantak és bár súlyosan megsebesültek mindkettőn, mégis életben maradtak.

Amigó József fényképész volt Nyiregyházán. Ő belőle is híres pilóta lett. 1000-1200 méter magasból fényképezte le a partjaink felé közeledő ellenséges hajórajokat.

Különösen az olasz határon tettek nagy szolgálatot a repülőgépesek.

Ki hitte volna ezelőtt csak 25 évvel is, hogy már a mostani világháborúban ilyen nagy szerepük lesz a repülőgépeknek és hogy magyar katonáink úgy fognak szállni a légtérben, mint a darvak és a golyák.

Ha a magyar közlegény megsebesül...

Szolgalegény volt valamelyik kis faluban és semmit sem tudott róla a világ, ő sem a világról. A szegény solgalegény maga sem gondolta, hogy valaha hogyan fog benne megnyilatkozni a magyar érzés, mely oly sok századon át vészben, viharban összetartotta és nem hagyta elpusztulni nemzetünket. A nagy események közé odajutott *Bodnár Pál* is, mint közlegény harcolt az oroszok ellen és megsebesülve szállították be az egyik *gráci* hadikórházba. Az egyik lábát átfúrta a golyó s a kórházban derült ki, hogy *megsebesülése után még napokig részt vett a harcban*. Nem szólt senkinek a sebére s gyalogolt tovább a csapatával, harcolt tovább vitézül, csodálatos önfegyelméssel, lelkierejével küzdve le nagy fájdalmait. A lelket azonban végre legyőzte a test: a súlyos seb elmérgesedett és *Bodnár Pál* összerogyott. Mikor az orvos megkérdezte tőle, hogy miért nem jelentkezett mindjárt a kötözőhelyen, amikor a golyó érte a lábát s *miért harcolt tovább nagy fájdalom ellenére is, csak azt mondotta egyszerű két szóval:*

- *Magyar vagyok!*

Ugy hangzik ez a két szó, mint a legszebb költemény s mindennél jobban jellemzi a magyar embert. Súlyos sebe miatt le kellett vágni a hős Bodnár Pál lábát.

Ezekről a derék közkatonákról, *A magyar közvitézekről* írta *Szepessy László*, a doberdói fensíkon hősi halált halt hadnagy a következő halhatatlan verset:

«A közlegény az, ki sárban,
Ködben, fagyban, hófúvásban,
Síri csendben, fergetegben,
Sivatagban, rengetegben
Áll a poszton rendületlen,
Támadja bár ezer ellen...
A közlegény az, ki harcban,
Legelső a rajvonalba;
Sortüzeknek céltáblája
Ki a sarat bátran állja
S ha meg eldől: legutolsó,
Kit eltakar hantkoporsó.
A közlegény vére ára,
Hogy itt ülsz a biztos házba
Sötét éji harcok vége,
Hogy rád süt a béke fénye.
Kalapot le hát előtte
És babért rá mindörökre,
Mert legszebb szó a földtekén,
Legnagyobb cím: *a közlegény.*»

Aki még a harctéren is tanítványaira gondol.

A nagyváradi-ujvárosi róm. kath. elemi iskola IV. osztályában ezidén *Szabados Pál* tanított, aki az első elemitől kezdve vezette ezt az osztályt és akinek időközben a harctéren kellett vonulnia. A csatateren megemlékezett Szabados az ő kis tanítványairól. Levelét írt nekik, ami épen az osztályvizsga napján érkezett meg. Levelét itt közöljük:

Kedves Fiaim! Most, amidőn iskolánkat elhagyjátok, innen a harctérről is különös szeretettel gondolok reátok s amire négy éven át oktattalak titeket: *vallásosságra, hazaszeretetre, szorgalomra és kitartásra buzdítalak benneteket*, mert csak így lehettek nélkülözhetetlen, derék polgárai édes hazánknak, melynek igazságos ügyéért ma is oly számosan küzdünk. Gondoljatok ti is mindig szeretettel rám s ha Isten segítségével haza kerülhetek, felnőttkorotokban is keressetek fel bizalommal, mint ahogy én is mindig szerető gonddal fogok sorsotok iránt érdeklődni. Isten segítsen titeket. Szerető, négy éven át volt tanítótok: *Szabados Pál*.

Ez a levél gyémántfényes tükre az *igazi magyar népnevelő* nemes lelkének.

(Az *Uj Lapból*.)

Tizennégy éves fiú katonának jelentkezett.

Kassán *Bartus Sándor*, a polgári iskola másodéves növendéke, aki most töltötte be tizennegyedik életévét, katona akart lenni, hogy gyenge erejével ő is szolgálhassa a hazát. Jelentkezett is a katonai hatóságnál, de ezidőszerint még alkalmatlannak találták és dicséretéül a következő bizonyítványt állították ki:

Bizonyítvány. Bartus Sándor úr r. kath. vallású, tizennégyéves, második polgári iskolai tanuló, 1915. január hó 9-én katonai szolgálatra jelentkezvén, a szabályszerű megvizsgálás után a katonai szolgálatra alkalmasnak találtatott. Tekintve azonban, hogy kora nem üti meg az 1878. évi XV. t.-c.-ben előírt korhatárt, katonai szolgálatra való felvétele iránt való kérelme nem teljesíthető. Mindazonáltal *örömmel fejezzük ki afelett, hogy hazánknak ily lelkes fiai vannak.* S reméljük, hogyha eléri 18 éves korukat, akkor is hasonló lelkesedéssel fognak a haza védelmére kelni. Addig is elvárom, hogy szorgalmasan folytatja tanulmányait, hogy majdan a tisztii tanfolyamra vehessük fel fent nevezett urat. Üdv néked, ifjú hős! Kassa, 1915. január 10. *Katonai parancsnokság*

Ez a levél gyönyörű emléke marad annak, hogy ezekben a nagy időkben az iskolák padjain is milyen szent komolyság töltötte be az ifjúság szívét. *Van még virág a fán, lesz még a fának gyümölcse!*

Se fogság, se seb nem riasztja vissza a bakát.

József főherceg Ő fensége mesélte el a következő megható, jellemző esetet Landauer Bélának:

- Látta azt a debreceni fiút, akivel ma délután a front előtt beszélgettem, épen amikor maguk jöttek? *Fazekas Bálintnak* hívják, 39-es baka és szeptember elsején orosz fogságba került. Ott nagy titokban mindent leírt, lerajzolgatott, amit látott. Hihetetlen ügyességgel és halálos veszedelemmel sikerült megszöknie, október 16-án jelentkezett a hadosztálynál, történetesen épen nálam és keresi a 39-eseket. Mondom neki, hogy azok nincsenek itt és beosztom egy más ezredhez. Erre előveszi jegyzeteit, rajzait s álmélkodva látom, hogy ezek az elképzelhető legkiválóbb hírszerzőanyagot tartalmazzák. Most 22 napig harcolt derekasán egyhuzamban s ma vonult be ide ezredéhez végleg.

Van egy bakám, somogyi fiú, aki megsebesült, karját roncsolta szét a golyó, épen láttam, amikor ment a kötözőhelyre. Nehány nap múlva jön velem szemközt.

- Hát te, mit csinálsz itt ezzel a sebes karoddal?

- Semmi az, fenséges uram, megyünk előre!

- Nem mégy, biz te! Ezzel nem lehet.

- Már pedig engedelmet kérek, királyi fenséges uram, *a magyar baka vagy harcol, vagy meghal!*

Ha nem a magam fülével hallottam volna ezeket - mondá a főherceg - el sem hinném, különösen el nem mondanám. De higgye el, nincs az a csodálatos, bámulatos dolog, amit katonáink valóra ne váltanának.

(Dr. Landauer Bélának: A nagy esztendő c. könyvéből.)

A nagyszebeni tüérek.

A nagyszebeni tüérezred egyik sebesült hadnagya egy *hatnapos tüérpárbajról* a következő érdekes részleteket beszélte el:

- Egy kora hajnalban 80 orosz ágyú dördült meg több tüérezredünk osztagai ellen. Előzőleg az éjszaka folyamán fedezékekbe állítottuk ágyúinkat és ezekből a köd védelme alatt kezdtük meg a szalvák viszonzását. Az oroszok nagyon rosszul löttek. Habár nehéz tüérségük is volt, amely ekrazittal dolgozott, a teljes hat napig tartó tüérpárbaj folyamán csak igen csekély veszteségünk volt. Hallatlanul idegfeszítő volt a szakadatlan ágyúdörgés, a föld rémítően dübörgött s a srapnelek és gránátok borzalmas fütyüléssel repültek itt és ott. *Minden nyolc percben sortüzet kaptunk.* Sohasem hallottam olyan robajt, amikor *nyolcvan ágyú egyszerre dördült meg ellenünk.* Az orosz lövegek egyrésze mindazonáltal nem explodált s mi, akik bizonyos taktikával, különböző csoportosítással gyakran változtattuk az ütegek helyét, aránylag nagyon könnyen állottuk az oroszok tüét. A köd miatt eleinte nagyon nehezen dolgoztunk. A belövés csak az első félórán túl sikerültek, mert az ellenséges ütegek helyét csak a lövés ív sajátágaiból és a robbanás körülményeiből sejtettük hozzávetőlegesen. Az első négy napon, amidőn hajnaltól napestig folytonosan tüeltünk, nem igen adtunk sortüzet, a harc utolsó részében azonban már mi is küldtük a sortüzet. Ezt azért tettük, mert a folytonos harcolás, az ágyúk kísérteties zenéje a legnagyobb mértékben megviselte a tiszteket és legénységet. Csodálatos, de így van, hogy a *hatnapos tüérharcban csak harminc sebesültünk volt és egy-két ágyú ment tönkre.* Az oroszok ellenben rengeteg halottat és harmincnégy szétlőtt ágyút hagytak hátra. Sebesültjeiket magukkal vitték. Ennek a tüérségi győzelemnek igen nagy jelentősége volt, mert előkészítette egy nagy támadásunkat, mely igen nagy sikerrel járt.

A székely katona utolsó levele.

Szomorú, szép levél köszöntött be az erdélyországi *Csomakőrös* község egy kicsiny házába, ahol egy gyermekasszony, *Magyari Istvánné* várta vissza az urát epedő szívvel a háborúból. Az ura is mindössze 22 éves volt, mikor elment a haza védelmére és most helyette ez a levél érkezett egy tiszántúli kórházból:

«*Istvánodtól!* Az utolsó útra megtértem. Isten így akarta. Nyugodj meg, tarts meg emlékedben és ha majd akkor virágot láatsz, jussak eszedbe! Hisz 22 évvel mint virág törtem le. De egy tudat mindig boldogíthat: *hazámért haltam meg és így sok könnyet ne hullass, mert hős katonát illik emlékedben megtartani, de nem siratni!* Hisz emlék lesz a megmentett haza, ahol virág terem és gazdagon a búza. A katonát mostan senki ne sirassa! Emlékfám lesz. Jöjj el majd, ha csendes lesz az élet és hazánkban újra virul minden. Egy koszorút elfogadok tőled, hisz te felőled álmodtam és úgy haltam meg. Virág lesz belőlem».

Virág lesz belőle! - írta *Magyari István*.

Az volt, gyönyörű virágszála a magyar fajtának és az marad: ékes virágszál emlékezésünk koszorújában.

(*Nagy Endre: Tábori Levelek.*)

A fia sírján...

Megindító történetet beszéltek el a déli harctérről hazatérő sebesültek. Visegrád mellett ütközetük volt a visszavonuló szerbekkel a mi 48-asainknak. Az ütközetben egyetlen magyar fiú esett el. Bajtársai sírt ástak neki, elföldelték, azután továbbvonultak. Hetek múltán, amikor újból keresztülhaladtak ott, a jeltelen síron egy zokogó öregasszonyt találtak, aki hatalmas elemózsiás kosarat szorongatott a kezében.

- Kit sirat, jó asszony? - kérdezték.

- Hogyne sírnék, fiaim, mikor látom, hogy egy szegény magyar fiú nyugszik itten. Nekem is van egy derék fiam, épen őt keresem. Már nagyon régen nem jött hír felőle. Ezt a kis batyut is neki hoztam.

- Hogy hívják a fiát, néni?

Az öregasszony megmondta a fia nevét s a derék hősök elszorult szívvel néztek össze. A szeme egyiknek is, másinak is megnedvesült s a viharedzett, kemény arcokon könny csordult végig. Az öregasszony fia ott feküdt némán, a visegrádi ütközet egyetlen halottja.

- Jó asszony - szólt a kis csapat parancsnoka - menjen csak nyugodtan haza. A fiának semmi baja sincsen.

Itt indulást vezényelt. A fiúk sokszor visszanéztek az öregasszonyra s lehajtott fővel, némán bandukoltak az uton. Másnap már halkán, bánatosan fölcsendült a nóta *a zalai gyerekek ajkán*:

Visegrádi temetőben legszélen ott alul,
Imádkozó öregasszony egy sírra ráborul,
Csöndes imádsága száll a mennyországba...
14-ben Visegrádnál várt, várt, de hiába.

Az új sírnak néma hantján nincsen még fölirat,
De azért a tisztos öreg mégis zokog, sirat.
Nem tudja a szegény, kit temettek oda...
14-ben Visegrádnál sírt egy édesanya.

Egyszerű, bánatos szavak, senki se tudja, hogyan születtek meg, de többet mondanak minden költeménynél. A derék fiúk egy sírt látnak valahol, amelyre egy öregasszony megtört, fájdalmas alakja borul s lelkükben fölcsendül a dal, amelyet a kiáradó érzés ereje csakhamar szavakba formál. Nincs benne semmi különös, csak egy jeltelen sírhalom, de szerte a négy világtáj felé, hány ilyen sír domborodik, mint a visegrádi?

(A *Katholikus Népszövetség* füzetéből.)

Kitüntetett káplárkisasszony.

Bognár Mária kisasszony, önkéntes káplár, aki most töltötte be 18-ik életévét és a 69-ik gyalogezrednél jelentkezett önkéntes szolgálatra, a királytól arany melltűt kapott a király arcképevel és gyémántokkal kirakva. *Bognár* Mária a szerbek elleni hadjáratban a rajvonásban tüntette ki magát. A királyi ajándék átadásakor a hős leány a király katonai irodájától a következő levelet kapta:

Ő cs. és királyi apostoli felsége legkegyelmesebben elfogadta *Bognár Mária* önkéntes káplár arcképét, amely tábori egyenruhájában ábrázolja és ezért, mint legfelsőbb hálájának jelét, legkegyelmesebben *gyémántokkal kirakott arany melltűt ajándékoz neki.*

A melltűt báró Margutti ezredes nyújtotta át Bognár Máriának.

Bognár Mariska káplárkisasszony husz ütközetben vett részt és mindenütt kitüntette magát hősiességével.

(Az *Esti Ujságból.*)

Huszárvirtus.

Liihe Nándor 12. huszárezredbeli hadnagy nehéz és veszedelmes őrzésközpontjáról alkalmával néhány gyönyörű hőstettet vitt végbe. Többször, de mindig győzelmesen verekedett ellenséges lovassággal és attól sem riadt vissza, hogy sokkal erősebb ellenséges gyalogsági csapatokkal tüzi harcot kezdjen. Mindig tudott fontos és kimerítő jelentéseket hazahozni. Ellenséges országban való egyik merész lovaglása alkalmával *Kulaszne* mellett 18 lovasával 35 ellenséges lovasra bukkant, akiket rögtön megtámadott és elkergetett. Nemsokára más, kisebb járőröktől erősítést kapott, hogy végre 40 lovas parancsnoka lett. Ezekkel, mint hogy jó alkalom kínálkozott, egy ellenséges lovasszázadot támadott, miközben 12 lovas egy erdő szélén tüzi harcra vezényelt, míg a többiekkel, mint a fergeteg, nekiment az oroszoknak, akiket túlerejüknek dacára, minden irányban szétugrasztott. Tizennégy orosz ejtett foglyul, köztük az ellenséges század parancsnokát is. Néhány nappal később a fáradhatatlan hadnagy egy egész orosz vonatoszlopot meglepett, *két hadbiztost foglyul ejtett és 25 eleséggel megakasztott szekeret, valamint 10 vezetéklövet zsákmányolt.* A király a vitéz huszártisztnak a bronz katonai érdemrendet a katonai érdemrend szalagján adományozta.

Száz zentai honleány katonának jelentkezett.

Miks Emilia száz zentai leány nevében a következő kérvénnyel fordult a cs. és kir. közös hadügyminiszterhez:

«Ugy a magam, mint az ide mellékelte aláírt leánytársaim nevében a következő kéréssel járulok Excellenciád kegyes színe elé: Az ellenségeink ellen viselt háborúban minden férfi kiveszi részét a küzdelemből. Mindenki ott van a helyén, hogy hazánkat és bennünket védelmezzen s ki szóval, ki tettel szolgálja a hazát. Ebben a bizonyára férfiakkal teremtett hazafias kötelesség teljesítésében csak mi állunk tétlenül, csak mi vagyunk távol szeretteinktől. Mi csak itthon olvassuk a távol dülő csaták és ütközetek leírását.

Végtelenül fáj nekünk, hogy mi ott nem lehetünk! *Mi nemcsak szóval, de tettel is szolgálni akarjuk a hazát.*

Miután ezt a harctéren nem tehetjük, mert gyenge vállunk nem bírja el a fegyvert, miután eddig lányokat nem soroznak:

mély tisztelettel kérjük Excellenciádat arra, *kegyeskedjék bennünket az ezred tápszázádához beosztani és a katonák élelmezésével elfoglalt férfiakat velünk helyettesíteni.*

Mi, én és társaim ezzel száz harcost adnánk a hazának, kik az élelmezés mellől fölszabadulva, fegyverrel küzdhetnének ellenségeink ellen. Oly hazafias kötelességet vélünk teljesíteni, amely méltó egy magyar város magyar leányaihoz.»

A zentai leányok ajánlkozásáról a hadügyminiszterium nagy elismeréssel emlékszik meg. Míg ilyen honleányai lesznek a hazának, hiába tör ellenünk ezer ellenség is, a pokol kapui sem vesznek erőt rajtunk!

(A *Népujságból.*)

Zsoltár a harctérről.

A *pásztói plébános* bocsátja rendelkezésünkre az alábbi levelet, melyet egyszerű napszámos-hive intézett hozzá a harctérről, hol acélos búza helyett most halálmagot szór az ágyú csövéből Orosz-Lengyelország földére. A levél, mely ékes és megható bizonyossága annak, mily lendületet vesznek a lelkek a harc ezer veszélye közt föl a magasságok felé, eredeti hűségében ekképen szól:

Kelt levelem a harctérről 1915. Febr. 7-én. *Igen tisztelt Fő Ur*, fogadja tőlem ezen pár sor irásom midőn így köszönök Dicsértessék a Jézus Krisztus mindörökké mert bátran mondhatom hogy már sokat felfohászkodtam hozzá midőn oly nehéz állapotban velem volt és oly sok golyózápor közt megmentete az életemet. Mondhatom hogy mióta elhagytam kedves kis falumat, benne kedves családomat még mindig igen jó egészségem volt és legyen hála a Jézus Krisztusnak most is igen jó egészségem van. Szeretném ha a Jézus Krisztus minél előbb haza vezérelne, mert mily becses lett most előtem az a templomi Isteni tisztelet. Oh fájdalom sokszor könnyen vetem az éneklést, imádkozást és prédikációkat és most pedig szivemben erős és szent a vágy hogy othol a mi kedves templomunkban énekelhesek és a hivek seregében dicsérhesem az Urat.

De miért is csügedezel óh én lelkem!

Hiszen az én Istenem hatalmas és Jézusom által szabadítóm lesz nékem. Ő parancsol a fegyvereknek is és megmentheti az életemet, ha még anyi baj vesz is körül. Óh bizonyára nem hiába adta nékem az édes reménységet hogy haza kerülök hálát adok neki a mi templomunkban.

De má most is hálát adok neki hogy szent lélek által táplálja reménységeimet. Hálát adok néked irgalom és kegyelem Istene bizom benned hogy haza segítesz. Megadod nékem, hogy odahaza dicsérhesek a te szent templomodban adig is add nékem Szent lelkedet hogy rólad el ne felejtkezem, kötelességeim elmulasztásával szégyent ne hozak rád. Halgass meg engemet a Jézus Krisztusért Amen!

Mély tisztelettel *Ökrös János* 16. tüzér rezerve batri.

(Az *Alkotmányból.*)

A huszárattak.

Huszárok, huszárok, nyalka szép legények! A lelkem is örül, ha reátok nézek! Kinek ne jutna eszébe ez a szép vers, amelyet mindannyiszor elmondottunk, valahányszor huszárok vonultak el előttünk. A huszár az igazi magyar katona. Ebben a háborúban is olyan ördögösen harcoltak, hogy a megszeppent muszkák a lobogó mentéről négykezű vörös ördögöknek

nevezték őket. A felderítő szolgálatban, a rajtaütésnél a legkiválóbb erő a huszárság. Volt ugyan egy idő a kárpáti télcsata, mikor a lovasság nem tudott érvényesülni, de a tavaszi támadó hadjáratban ugyan megint kivirult a huszárdicsőség. Az oroszok vagy megfutnak, vagy megadják magukat, ha huszárattak fenyegeti őket. Nem színezem a dolgot, hanem ide írom egy törzsőrmesternek leírását arról, hogy *milyen a huszárattak*:

«A huszárattak földrengés, égiháború vagy még annál is több: a világ vége. Volt egy attakunk *Bucsecsnél*. Hajnalban már fölszállt a köd s az égre kapaszkodó vérvörös naptól olyan volt a levegő, mintha vérgőz párologt volna benne. Riadót fújtak. Három ezred volt összecsapva. Egy ezred 960-980 lovas. Némán készülődünk a nagy tornára. Érezte mindenki, hogy ez egy végleges leszámolás lesz vagy az oroszoknak, vagy nekünk. Talán mindenki hazagondolt és búcsuzott övétől, senki sem zavarta a másikat. Mintha paripáink is megérezték volna, hogy mi vár rájuk, idegesen táncoltak alattunk. Mikor aztán elindultunk szorosán egymás mellett és kirepültek a nehéz kardok hüvelyükből, el volt felejtve minden.

Én nem tudtam persze megfigyelni bajtársaimat, hiszen egész magamon kívül voltam. De egy-egy pillanatra feleszméltem s olyankor azt hittem, hogy a tenger vagy a pokol támadott fel összes szörnyetegeivel. A fejem olyan forró volt, mint egy katlan. Úgy éreztem, hogy nem a lovam vágat, hanem a föld rohan alattam visszafelé. Úsztunk a levegőben. A torkomból úgy törtek ki a hangok, mintha forró vérhullámok szakadnának ki, de nem hallottam a saját hangomat attól a fülsiketítő zúgástól, amely körülvelt. *Tizenötezer kozákkal csaptunk össze iszonyú erővel*. Attila idejében lehetek csak ily rettentés tusák. Az összecsapás után vadállati, öldöklő verekedés kezdődött. A vér látásától megrészegettünk. *Az egész attak 15 percig tartott csak*. Az arcomon a veríték összefojt a ráfreccsent forró vérrel. A győzelem döntő volt. Az ötszörös fölényben levő kozákok vad meneküléssel kerestek egéruat. A csata után sírtam örömben, úgy éreztem magam, mintha ujjászülettem volna s a lovam nyakát csókolgattam. Ez a huszárattak!»

A magyar huszárság világhire új fényt kapott a világháború tüzeiben.

Öt honvéd negyven szerb ellen.

Esteledett. A kiterjedt rajvonalra lassanként ráborult a sötétség. A csata folyt tovább, a középen fáradhatatlanul ropogtak a kézfegyverek, jobbról a gépfegyver egyforma lármás kattogása zúgott. A magyar honvédfiúk nyugodtan álltak lövészárkaikban és tréfálva tüzeltek az ellenséges állásokra. Egy kis erdőből hirtelen heves tűz zúdult a csapat oldalába; vagy negyven szerb átkúszott a sötétes homályban a mi állásaink vonaláig és erősen tüzelni kezdett a fedetlenül előttük álló honvédlegénységre. A katonák egy darabig idegesen, de hősiesen állták a tüzet, várták, hogy talán elkergetik a kellemetlen vendégeket a túloldali csapatok. A remélt segítség azonban nem jött. Hirtelen a vezénylőtiszt elé állt *Zerényi József* honvédtizedes és engedélyt kért arra, hogy megtámadhassa az ellenséges csapatot. A tiszt először elutasította a tizedest, de végre megadta az engedelmet a támadásra. Öt társával óvatosan, földön kúszva, észrevétel nélkül eljutottak az erdőbe, lassan előrelöpődzkodtak és hirtelen rohammal rajtaütöttek a szerbeken. A hirtelen támadástól úgy megrémültek a szerbek, hogy a negyven ember vad futással menekült a *Zerényi József* és öt merész társa elől. A hős honvédek kitüntetésre terjesztették föl.

Ime egy embernek vakmerő vállalkozási akarata milyen döntő befolyással van a csatában.

(*A Pesti Naplóból.*)

Aki bajtársait el nem hagyta.

Dr. *Tóth* Kálmán, a soproni híres és kitűnő 18-ik honvédgyalogezred hadnagya, szombathelyi ügyvéd, századparancsnokként, végül az első zászlóalj segédtisztjeként *kitűnő vezetőnek* bizonyult abban a számos csatában, amelyeket ezen vitéz honvédezednek végig kellett harcolnia. Személyes bátorságának különös jelét adta az Adelona fölötti major körül hősiesen vívott küzdelemben, amikor humánus érzületét is alkalma volt beigazolni. Rettenetes orosz túlerő nehezedett ott a derekasan helytálló magyar ezredre. Ám csak véres küzdelem után, lépésről-lépésre engedték át parancsuk értelmében a vitéz honvédek a harc terét, míg egy nekik oltalmat adó fedezékhez nem értek. Dicsőséges véget ért az ütközet ily hatalmas erő kifejtés után, a tiszteknek és legénységnek pihenniök módjuk lett volna, hiszen tízszeresen nagyobb számú ellenséget tartottak vissza órákon át. Ám *Tóth* a véráztatta csatamezőn még sebesült bajtársakat lát, akik teljes erejükből saját táboruk felé vonszolják gyötört testüket, hogy csak orosz sebesültvivők föl ne szedjék őket. Sebtiben összeszed néhány önként jelentkező embert s azonnal a sebesültek elé siet velük. Az oroszok azonban hevesen kezdenek tüzelni rájuk, azonban a nemeslelkű mentő, nem törődve a veszéllyel, a sebesült bajtársakat támogatva, zúgó éljenriadal közepette vezeti saját sorainkba vissza. *Tóth* Kálmán hadnagyot a király dicsérettel tüntette ki. Ez a meleg bajtársi érzés, amely az életveszedelemben lévőket még a saját élete kockáztatása árán is megmenti, oly nemes jellemre vall, amelyre nem lehet elég szép dicsérő szavakat találni.

Egyedül százhusz foglyot ejtett.

Lakos Györgynek hívják azt a vitézt, aki mint póttartalékos a 37-ik gyalogezreddel vonult a háborúba. Már az első ütközetben feltűnt különös bátorságával. Szeptemberben *Komarownál* megsebesült, de nem sokáig maradt a kórházban. Nem volt egészen gyógyult, amikor egyedül útnak indult, hogy csapatát megkeresse. Minthogy zászlóalját nem találta meg azonnal, a 4-ik honvédgyalogezredhez csatlakozott s ennek vitéz soraiban harcolt. Októberben újra megsebesült, de már januárban újra ezredénél a harc vonalban volt *Lakos*, akit közben őrmesterré léptettek elő. Egy este a behozott foglyok elmondták, hogy az oroszok közül sokan belefáradtak a harcba s csak alkalomra várnak, hogy megadhassák magukat. Az oroszok háromszáz lépésnyire voltak tőlünk. *Lakos* őrmester önként jelentkezett, hogy megkísérli az oroszokkal letétetni a fegyvert. Cigarettaival és élelmiszerrel megrakodva, egész egyedül bement az ellenséges állásba, elosztotta az ajándékokat s megpróbálta az embereket rábeszélni, hogy jöjjenek át hozzánk. Az orosz altisztek pressziójára a katonák nagyrésze nem nagy hajlandóságot mutatott a megadásra, sőt felszólították *Lakost*, hogy adja meg magát. Az őrmester határozott fellépése azonban annyira hatott rájuk, hogy *Lakos* tíz fogollyal tért vissza. A mieink vártak egy darabig s mikor újabb oroszok nem jöttek, *Lakos* őrmester újra átment s megint egy kis csoport fogollyal jött vissza. Ezt az utat a nap folyamán még néhányszor megismételte, úgy hogy este százhusz foglyot ejtett *Lakos* őrmester egyedül. Január 25-én este az oroszok a 37-esek állásait *Felsőhimesnél* megtámadták. Egy osztaguk már elérte állásainkat, amikor *Lakos* hat emberrel csapott rá az oroszokra. Puskatussal és szuronnyal pusztítottak a magyarok az ellenség megriadt katonái között. Az ellenség még egy rohamot intézett egy veszélyes pont ellen, de *Lakos* akkor sem engedett, amikor az oroszok két gépfegyvert állítottak fel ellene. Puskával és szuronnyal védte az állást s így oltalmazta ezredének oldalát és hátát. A vitéz őrmester megkapta az *arany vitézségi érmet*. Akkor született ott a harctéren ez a baka-nóta:

«Egy magyarra, sej haj, számítottak hat muszkát,
De négy ebből eldobta már a puskát.
Egy millió Ferenc Jóska vendége,
Mind úgy örül, sej haj, mint az anyja ölébe.»

Tábori levél a szülőkhöz.

Kezdődy Gyula nagyváradi asztalosmester egyik fiáról, aki mint tartalékos hadnagy küzd az északi harctéren, november 13. óta nem érkezett hír. A fiatal hadnagy nem adott hírt magáról és a harctérről jött katonák azt a szomorú hírt hozták Kezdődynek, hogy hadnagy fia az egyik ütközetben elesett. Bár ezt hivatalosan nem erősítették meg, Kezdődy Gyula tudatta fia halál hírért Pécssett tartózkodó másik fiával, Gyulával, aki a levélre így válaszolt:

Szeretett kedves Szüleim! Kedves szüleim értesítése öcsém haláláról lesújtott, de büszke vagyok rá, hogy mi is áldoztunk egy drága életet a hazának, mert nincs szebb és dicsőbb, mint a csatatéren áldozni fel életünket drága hazánkért, amelynek minden röge vérrel van itatva. Nem hazafi az, aki mikor a haza veszélyben van és az idő alkalmas a fegyverforgatásra, nem szívesen ragad fegyvert, hogy megmutassa az ellenségnek: *Ne bántsd a magyart!* Én is szívesen ragadom meg a fegyvert, mert a hazámnak szüksége van rám s örülök, hogy a december 23-án tartott sorozáson alkalmasnak találtattam. Legyenek büszkék, édes szüleim, hogy egyik fiukat már feláldozták és áldó szülői csókkal engedjék útnak a másikat ezekkel a szavakkal: *Mint hős térj vissza vagy mint hős halj meg és ne hozz szégyent a dicső magyar névre!*

Ilyen hősi lelkület töltötte be a nagy napokban a magyar ifjúság szívét.

A hős nyiregyházi huszárhadnagy.

A Cirokkasfalu melletti november 21-iki ütközetben csiktapolcai *Lázár Károly* 14-es huszárhadnagynak meghagyták, hogy a rajvonalaknak vigye meg a parancsot, amelynek értelmében messzebb hátul kell egyesülniök azon célból, hogy az ellenségnek, amelyről jelentették, hogy túlnyomó erővel közeledik, hatásosabban állhassunk ellen. Lázár hadnagy a legerőteljesebb ellenséges tüzelés közepette is félelem nélkül tett eleget a parancsnak s már gyalog haladt vissza dandárparancsnokságához, amikor az erdőségekből meglepően kitörő orosz századokat vett észre, amelyek nyilvánvalóan bekerítőmozdulatra készültek. Rögtön átlátta, hogy mily nagy veszedelem fenyegeti az erről az előnyomulásról mit sem sejtő csapatrészeinket, különösen a 101. gyalogezred egyik századát, azért egyesegyedül és a golyózáporban a halálveszedelemmel bátran szembe nézve még egyszer felkereste gyalogságunkat s figyelmeztette az ellenség közeledésére. Szerencsésen elérte az elől elhelyezkedett csapatot, amely erre a hírre az ütközetet azonnal félbeszakította, a hátrálást megkezdte s ekként majdnem veszteség nélkül szabadult meg a bekerítéstől. Ezután még néhány elszéledt emberünket gyűjtötte össze s a gépfegyverosztálynak segített a fegyvereit gyülekezőhelyre sértetlenül elszállítani. Ezt a sokoldalú tevékenységet a vakmerő hadnagy egészen önszántából 100-300 méternyi távolságból kiinduló, tehát közeli erős ellenséges tűzben fejtette ki. Határozottan az ő beavatkozása mentette meg csapatainkat a bekerítéstől és a megsemmisüléstől. A legénységre óriási hatással volt a bátor hadnagy halálmegvető hősi magatartása.

A vöröskeresztes ápolónők.

Miután elrobogtak az idegen földre, idegen országok bizonytalan ösvényeire a magyar férfiak, a kisírt szemű anyák, hitvesek, menyasszonyok és hajadonok közül sok ezren felöltötték az önkéntes betegápolónők köntösét, feltűzték a megváltó szeretet jelvényét, a vöröskeresztet és bevonultak a hadikórházakba. Néhány hét alatt kitanították őket az orvosok a legszükségesebb

tudnivalókra. Ugyanezen idő alatt berendezték az iskolákat, konviktusokat, kaszárnyákat ispotályoknak. Nem telt bele sok idő és *a virágos katonavonatok helyébe visszajöttek a vörös-keresztes vonatok*. Ó azok az első sebesültszállítmányok megdöbbentő látványt mutattak. Sokan sajtó szívvel nézték a javakorbéli férfiakat, amint bekötözve, piszkosan, tehetetlenül, haldokolva hazaérkeztek a becsület mezejéről. Ekkor kezdődött a derék *önkéntes ápolónők* nemes munkája. A női szívnek minden nemes érzésével és odaadó szeretetével és a honleányi lelkesedésnek minden áldozatkészségével láttak hozzá a betegek és sebesültek tisztításához, gondozásához és ápolásához. Amit e téren a magyar nők tanúsítottak, minden dicséretet meghalad. Grófnők, polgárnők, uriaszonyok, munkásnők és cselédleányok versenyeztek abban, hogy ki tud többet tenni a sebesültekért. Nem volt olyan kényes dáma, amelyik a legpiszkosabb munkát is el ne vállalta volna a legnagyobb örömmel. Ha valahol kiütöttek a járványok, akkor az ápolónők önként és szívesen a helyükön maradtak, dacára annak, hogy közülök igen sokan megkapták a ragályos betegségeket. A kolera, a vérhas, a hastifusz, a pecsétes tifusz sem riasztották vissza ezeket a lelkes honleányokat hazafias és emberbaráti kötelességük teljesítésében. Pedig nem egy közülök *hősi halált halt a kórházakban*.

Igy csak hármat említek, az egyik *Hunyadi József grófnét*, az ország egyik legelső mágnásasszonyát. Míg férje a harcmezőn küzdött, ő olyan hűséges odaadással ápolta a kórházban a sebesülteket, hogy a fiatal és gyenge szervezete áldozata lett a nehéz munkának. Az ő érdeme annál nagyobb, mert a grófné születésére nézve *belga* nő volt.

Székesfehérváron a szociális Missiótársulatnak az egyik tagja, *Klein Augusztá* nővérjelölt lett a járvány áldozata.

Sopronban Wildzeisz Teréz ápolónő kapta meg a tifuszt. És még ezeken kívül is igen sokan pusztultak el a katonákkal együtt itthon a kórházakban.

Sok betegápolónő a harctérre is elkísérte a csapatokat és a tábori kórházakban és a segélyhelyeken teljesítettek igen fontos szolgálatot. Különösen kitüntette magát *Kovács Margit* borosjenői urilány, aki sebesültek szállítása közben szerb komitácsikkal ütközetbe keveredett és le is győzte őket a puskaropogás hangjára odasiető huszárpátrul segítségével.

Augusztá főhercegnő, *József főherceg neje* kezdte annak idején Budapesten személyes példaadással azt a mozgalmat, amellyel az előkelő társaság hölgyeit a betegápolás szolgálatába állította. A főhercegnő rendszeres, komoly tanulmánnyal és a kórházakban folytatott gyakorlattal készült az önkéntes ápolónő magasztos hivatására, ezzel is példát mutatva. A háború kitörése óta pedig ő szervezte az önkéntes ápolónők gárdáját és vonta be a magyar előkelő társaság hölgyeit ebbe a nemes célzatú mozgalomba.

Különös dicséretet érdemelnek a szerzetesnők, *a betegápoló apácák*, akik angyali jóságukkal a kórtermekben, az operációs szobákban és járványkórházakban olyan nagy szolgálatot tettek a hazának. A sebesült katonák valóságos himnuszokat mesélnek *a keresztényszeretet leányainak* önfeláldozó működéséről. A világ, amely a zárdákról és szerzetesnői életről sokszor oly téves és rosszindulatú véleménnyel volt, most látja, hogy milyen *kiváló egyéniségek* ezek a szerény és alázatos *kedves nővérek*, akik lemondanak az élet minden örömeiről, hogy teljes odaadással az Istent és a szegényeket szolgálják. Saját magam láttam a következő esetet: Százhatvan járványos beteget, koleragyanyusát internáltunk egy távolabb fekvő helyre. A kiválasztott orvos, az altisztek, ápolók zúgolódás és panasz nélkül mentek a kolerások közé. Két szent Vince-apáca felment a fejedelemasszonyhoz és *azt a kegyet kérték, hogy ők ápolhassák a kolerásokat*. Megkapták az engedélyt. Egy röpke ima a zárda kápolnájában és egy félóra múlva már ott voltak a koleragyanyu alatt állók közt. E percben érezte minden katona, hogy *ez a két apáca a legnagyobb hős közöttük*. Az egyik egy polgári leányiskolának az igazgatónője, a másik egy tanítónő. Neveiket nem írom ki, mert sértené alázatosságukat és jámborságukat. Szent Vince leányai nem reklámért, hanem az Isten dicsőségéért fáradoznak.

A magyar betegápolónők, a vöröskereszthez igazán méltón viselkednek. Mikor a férfiak fegyvert ragadtak egymás ellen, a nők mozgósították az *emberszeretet népfelkelését* és eredményes segélynyújtásukkal sok millió ember fájdalmát enyhítették és sebeit hegesztették be. A jó Isten bizonyára meg fogja áldani mindazokat a nőket, akik e nehéz időkben ily hiven szolgálták hazájukat.

A lugosi tüérek.

A 21. tábori tüérezred történetében örökké fényes betükkel lesz felírva a *Loszki Murovane* melletti ütközet, amelyben a 2. és 4. ütegek tüntették ki magukat különösen, amelyek a templom melletti előretolt állásban voltak, amelyet rendszeresen lött az orosz gyalogság. Később naponkint 300 gránátot zuditottak feléjük a muszka ágyúk, amelyekből 20-30 naponkint teli találat volt, vagyis rettenetes pusztítást vitt véghez sorainkban. Két hétig voltak itt a honvédtüérek. Tizenhat halottjuk, tizenhat súlyos sebesültjük, 27 hasznavehetetlen lovuk és két tönkrement ágyújuk és 2 összetört municióskocsi volt a veszteség. Az egész környéket felszántották az ellenséges gránátok, a fák már csupaszon állottak. Azért nem hagyták el a helyüket a honvédtüérek, mert ennél jobb kilövési helyet nem találhattak volna sehhol sem. Az ellenségnek rettenetes károkat okoztak a lugosi hős tüérek, akik még vérző sebeikkel is tovább küzdöttek. Dr. *Dengi Jánost*, a megfigyelőnél lévő zászlóst magasan a levegőbe dobta egy gránát. Csaknem egy napig eszméletlenül feküdt. Másnap azonban már újból a helyén volt és tréfákkal biztatta bajtársait kitartásra. *Dubail* Konstantin alezredes már mankókon járt, mikor még mindig vezényelt a második ütegnél. *Herrmann* Hugó kapitány és *Gönczy* Gusztáv főhadnagy hasonló vitézül állották meg a helyüket. A király öfelsége nemcsak a kitünö tiszteknek, hanem mind a két üteg összes közlegényeinek és altisztjeinek megadta a *vitézségi érmet*. Századok múlva is élni fog a *lugosi tüérek dicsősége*.

(*Alois Veltzé: Unsere Offiziere.*)

A csendörség hősei.

A tözsgyökeres magyar intézmények közül az egyik legkiválóbb a csendörség. A magyar csendör katonai képességei minden dicséreten felül állanak. Bátor a vakmerőségig, halálra szánt és minden helyzetben fölatalálja magát. *Eleven csendört még nem tudtak elfogni sem szerbek, sem muszkák*, mert a magyar csendör a végső leheletig küzd, de meg nem adja magát. Egy felvidéki falunál az oroszok nagy túlerővel bekerítettek körülbelül 300 bakát. Katonáinknak menekülni nem lehetett, csak úgy kerültek fogságba. Az oroszok lefegyverezték, azután becsukták őket pincébe, istállóba, majd az összeharácsolt enni- és innivalókhöz láttak. Mikor jól kilaktak és leitták magukat, lepihentek ők is. Előbb azonban 14 embert örségre állítottak. A honvédek bajbajutásáról tudomást szerzett egy M. J. nevű csendör, aki maga is bujdosóban volt. A falu közelében nyolc népfelkelőre akadt, akik az erdőben bujdokoltak. A csendör késszen volt nyomban a tervvel. Egyedül indult kémszemlére és miután kipuhította a helyzetet, visszatért a fegyverben várakozó népfelkelőkhöz és odavezette őket a faluhoz. Hasoncsúszva harminc lépésnyire közelítették meg az oroszokat. Az örök a hidegben ott ültek a falu szélén és mit sem sejtve beszélgettek. A csendör intett a nyolc szál embernek, mire mindnyájan pontosan célba vették a muszkákat. Egyszerre dördült el kilenc lövés és a következő pillanatban hangos hurrázással rohantak a meglepett muszkákra, akik *nem is védekeztek*. Aki életben maradt égnék tartotta kezét. A csendör tudott ruténul és ráparancsolt az életben maradt

halálra rémült oroszokra, hogy azonnal vezessék őket a fogoly magyarokhoz. *Pár perc múlva már szabad volt 300 honvéd.* Óriási lármájukkal fölverték a falut. Az oroszok fölriadtak és ki merre látott, menekülni igyekeztek. A csendőr ekkor ráparancsolt a lefegyverezett oroszokra, hogy hirdessék ki társaik előtt, mindenki dobja el a fegyvert, mert a magyarok óriási túlerővel körülvették a falut s aki menekül az a halál fia. Az oroszok rémülten rakták le a fegyvert és mire hajnalodott, a csendőr az oroszok puskáival fölfegyverzett honvédekkel indította útnak az *500 főnyi orosz fogolyszállítmányt.* A csendőr pedig, mint ki jól végezte dolgát, visszafordult egyedül az erdőbe.

- Nekem még itt dolgom van - mondta.

És nemsokára eltűnt a kárpáti havasok közt az ámuló honvédek szemei elől. Azóta sem adott hírt magáról.

(Az Uj Lap nyomán.)

Mikor a kapitány municiót szállít.

A híres 67. gyalogezred kitűnő kapitánya oltrai *Deskovich* Oszkár lovag bár súlyos sebesült volt, a harc vonalban maradt. Rettenetes számbeli fölény elől hátráltak a mieink. *Deskovich* összegyűjtötte az őt rajongásig szerető legénységet és az első vonalba vitte őket újra. Fül-siketítő puskaropogás tört ki. Olyan sűrűn jártak a golyók, hogy egyik fél sem mert a fedezék-ből kibújni. Egyszer csak észreveszik a mieink, hogy fogytán van a munició. A pusztító vasesőben kibujik a lövészárokból a kapitány és az ellenség legnagyobb tüzelése közben elszedi a halottaktól és a sebesültektől a töltényeket és átadja katonáinak a lövészárkokban. Az ily keservesen megszerzett golyók kilövésénél százszoros gondossággal és óvatossággal jártak el a katonák. Csak így sikerült a veszített csata után lelket önteni az emberekbe. Az önfeláldozó kapitány arany érdemkeresztet kapott.

Honvédroham az ágyúk ellen.

Krupanj mellett egy osztrák Landwehr-divízió nagy károkat okozott a szerb tüzérség. A mi tüzérségünk a járhatatlan utak miatt nem tudta megközelíteni az ellenséges tüzérállásokat. A hadosztály parancsnok *Biljčević* 27. honvédezredbeli főhadnagyrá bízta, hogy egy századdal intézzen rohamot a szerbek ágyúi ellen. Gyilkos kartácstűzben törtek előre a honvédek és vakmerőségük láttára megfutottak a szerbek. Véres áldozatok árán *öt szerb ágyút zsákmányoltak a hős honvédek.* A magyar bajtársak hősiessége így mentette meg a gyilkos ágyútűztől az egész divíziót.

A hős dragonyos-kapitány.

Az északi harctéren a legkiválóbb felderítő-szolgálatot teljesítő tisztek egyike volt buzinkai *Buzinkay* Béla 2. dragonyosezredbeli kapitány. Egy káplárból és néhány dragonyosból álló csapatjával november 9-én 300 lépésnyire megközelítette az orosz fedezékeket és onnan leste mozdulataikat. Hirtelenül tüzet kaptak balról. A kapitány megsebesült. Lóra kaptak mind és elvágattak... Hátra néz a kapitány és látja, hogy hű káplárja, aki szintén golyót kapott, nem

tud a nyeregbe szállni. Nosza a legnagyobb tűzben odavágtat *Buzinkay* kapitány az ő kedves altisztjéhez és felsegíti a lóra. Sikerül is mindkettőjüknek elmenekülni. Bár a kozákok is üldözték őket. Kis idő múlva újra egy nagyobb ellenséges járőrrel találkoztak. A sebesült kapitány és a sebesült káplár egyedül ketten széjjel verték az oroszokat és szerencsésen átadták a kívánt jelentéseket parancsnokságuknak. A magyar tisztért, aki a legnagyobb veszély pillanatában sem hagyja el bajtársait, él-hal a magyar katona.

A vasból való tüzerfőhadnagy.

Az oroszok első támadását Przemysl ellen visszaverték a mieink. Sajnos, később az éhség legyőzte e hősokeket. A nagy vár hősi védőinek történelmi dicsőségéből azonban ez nem von le semmit sem. A hadvezetőség maga is nyilvánosságra hozta, hogy az érdem oroszlánrészre a magyar honvédségé és a magyar népfelkelőké. Ahogy ezek a csapatok viselkedtek az orosz nehéz tüzeresség pokoli tüzeiben, az egyenesen mesébe illő. Emberfölötti munkát végeztek a tiszték is. Így például *Csapó Béla* 8-as honvédezeredbeli főhadnagy *öt napot és öt éjszakát egyfolytában töltött a megfigyelőállásban ott, ahol az oroszok ágyútüzelése és rohama a leghevesebb volt.* Zuhogó gránátok között százhusz órát tölteni a legidegölőbb munkában és ott kitartásra lelkesíteni másokat, oly hősi cselekedet, amelyet nem lehet szavakkal eléggé dicsérni. Ilyen a mi honvédtüzerességünk!

(Alois Veltzé alezredes: Unsere Offiziere című művéből.)

Két hétig az ellenséges front háta mögött.

Kalandos esete volt *Bayer Lajos* 2. gyalogezredbeli brassói kapitánynak, aki csapatával együtt a wicyni ütközet után, 1915. szeptember 26-án, elszakadt ezredétől. Négy napig a csatamezőn lévő borokban bujkáltak a derék hősoke étlén és szomjan. Állandóan ellenséges járőrök cirkáltak körülöttük, de szerencsére nem vették észre őket. Egy alkalmas pillanatban harmincnyolc emberével együtt keresztül vágta magát a kapitány az oroszokon. Később egy orosz muzsik elárulta őket. Az orosz parancsnok 300 katonát küldött ki *a bujdosók* üldözésére, akik között székelyek, szászok és oláhok voltak. *Bayer* kapitány hősoce elhatározta, hogy élve nem adják meg magukat. A bekerítő csapat ellen puskatussal és bajonettel védekeztek a mieink. Több katonánk elesett, de tízszer annyi orosz harapott a fübe. A megmaradt vitézekkel hét orosz tábori telefont semmisített meg a hősoce csapat és így ütközet közben megszakította az orosz parancsnokság és a sereg között az összeköttetést. Elfogtak két orosz automobilt is. Tizenhat kisebb ütközetben vettek még részt a derék vitézek, míg október 14-én *tizenöt megmaradt hősocevel együtt elérte Bayer kapitány ezredét.* Az a sereg, amelynek tisztjeiben és legénységében ilyen szellem uralkodik, az csak győzhet.

Aki hétmillió koronát mentett meg.

A jawarowi veszített csata után nagy zűrzavar állott elő ottani csapatainkban. A pánik magával ragadta nemcsak az embereket, hanem még az állatokat is. Irtózatos zivatar dühöngött. Gránátok és srappellek zuhogtak a táborra, mint a kopogó jégeső. Vér és sár, félelem és halál volt mindenütt. A nagy felfordulásban különösen akkor veszítette el a fejét mindenki, mikor a

fürge kozákok óriási túlerővel rátörtek a legnagyobb rendetlenségben lévő tréncsapatra. Csak egy férfi, *Arje Jenő*, a 34. gyalogezred tartalékos hadnagya őrizte meg a lelkingugalmát. Vasakarattal rendet teremtett a saját emberei között. Magához vette a legfontosabb dolgokat és *harminchárom órai* vágatás után a hadtestparancsnokságnál átadta a *hét millió koronát és igen fontos iratokat* tartalmazó ládákat. Ezért a nagy lelki erővel végrehajtott kitünő szolgálatért külön kitüntetést kapott a derék hadnagy.

A tábori lelkészek.

A háború megtanít imádkozni. A harctéren, ahol oly sűrű rendet vág a halál kaszája, a leghitlenebb ember is magába száll és elkezd imádkozni. Imádkozik a saját életéért, a családjáért, a hazájáért. Ott künn a csatamezőn tudatára ébred a hitetlen ember az ő világnézete ürességének és sötétségének. A harcosok lelke nem tud belenyugodni abba, hogy ők a tömegsirokban elrohadva végkép elvesznek. A hősök érzik ösztönszerűleg, hogy lényükben van egy nemesebb rész is a porlandó anyagon kívül, amely az örökkévalóság után sóvárog és ez a lélek. Az a katona, aki minden nap szembe néz a halállal, ki akar békülni az ő Istenével. A nyugodt halált és a hősi halálmegvetést csak a lelki nyugalom adja meg a küzdő vitézeknek. Csak a vallás vigasztaló ígéretei teszik milliók számára elviselhetőkké a háború fáradalmait és rémségeit.

Ott künn a harcmezőn a változhatatlan *örök igazság* prófétái a papok. A bűnbánó katonák, a haldoklók erősítője, buzdítója, vigasztalója a tábori pap. Mikor a sebesült hanyattvágódik a csatamezőn, odasiet mellé a pap és átsegíti a haláltusa verejtékes perceiben az örök életre. Azok a tábori misék, amelyekbe beledörög az ellenség ágyuzása, azok a lövészárkokban való áldozások, azok a szabadég alatt elmondott harctéri prédikációk óriási erkölcsi erőt adnak a seregnek. A sebesültek és betegek között is megbecsülhetetlen tevékenységet fejtenek ki a tábori lelkészek.

Hogy minő hatással van a katonaságra a harctéri istentisztelet, annak bizonyosságára álljon itt egy *őrmester* következő leírása:

«Vasárnap van. Nem a csend és nyugalom vasárnapja. Távolról ágyúdörgés hallatszik, amibe belebödül az irtózatos hóvihár, amely már tegnap este óta dühöng. És most hajnali öt órakor ájtatos lelkek gyülekeznek egy szalmacsűrben. Hatalmas szalmacsűr, az imént még menhelyül szolgált fáradt magyar bakáknak, most átalakult az áhitat lakásává. A csűr közepén áll egy nagyobb láda letakarva. Ez az oltár. És ott áll az Isten szolgája, a tábori pap. *Szentmisét mond.* A csűrben magukba szállott bakák felekezeti különbség nélkül imádkoznak. Ki-ki a maga módja szerint. Látok keresztet vetni, látok térdrehullva imádkozni és látok két bácskai zsidót homlokán imaszíjjal. Mindenki imádkozik, aki itt van. Hiszen oly jól esik egy-egy fohászt küldeni a felettünk uralkodó mindenható Urhoz. A pap magyar és német nyelven szól a sokat nélkülöző, küzdő, harcoló katonákhoz. Buzdít bennünket kitartásra és arra, hogy Jézus Krisztusról vegyünk példát a küzdés, a szenvedés, a nélkülözés türelmes elviselésében. Csend van. Csak az üvöltő orkánt hallják kívülről és idebent a keblekből elötörő mély sóhajokat. Haza gondolunk mindannyian. Lelki szemeinkkel látjuk szeretteinket, otthonmaradt véreinket. A misének vége. Ki-ki megy a dolgára».

A papok azonban nemcsak prédikálnak, miséznek, gyóntatnak, áldoztatnak és úrvacsoráztatnak, hanem a *sebesültek összeszedésében és ápolásában* is segítségére vannak a vöröskeresztes katonáknak.

Bjelik tábori püspök ugyanilyen tapasztalatokat gyűjtött és ugyanilyen információkat kapott a tábori kórházak parancsnokaitól. A kolerabarakokban épúgy, mint a harcvonal mögött levő kötözőhelyeken éjjel-nappal ott fáradnak az egyház szolgálói. Vigasztalnak, bátorítanak, sebet mosnak, kötöznek, dolgoznak versenyt fáradva az orvosokkal, kikről a tábori püspök szintén csodálattal beszél. Hasonló tapasztalatokat szerzett *Balthazár* Dezső református püspök is, aki a saját hiveit kereste fel a lövészárkokban.

Legszomorúbb része a táborilelkészek munkájának *a temetés*. A csata után megássák a nagy tömegsirokat és rövid ima után behantolják a hősöket. Ó, azok a katonasirok, azok a katonatemetők...! A fakeresztre ráaggatva a gránátnak repeszdarabjai s a srapel időzítőgyűjtője jelzi, hogy ágyútűzben pusztultak el. Sírjuk gondozva, gyönyörűen diszítve. A sírhant gyeptéglával borítva, a sír közepén kis fenyőfa, bakanyelven karácsonyfa. Maga a sír fakorlással kerítve. Másutt egy magános sír áll gyeptéglával borítva, sárga boglárkák virítanak rajta. Mellette hatalmas közös sír sok halottal. Ez a sír is lépcsőzetesen emelkedő gyeptáblával van diszítve, a sír hátán gyeptáblából kirakott hatalmas kereszt. A sírt rácsozatos fakorlát szegélyezi. A fakereszt alján fenyőgalyból és örökzöldből font koszorú, mellette tört srapelhüvely.

Az országutak, a dülők, az árkok, a partok, a tarlok, a kukoricások, a szőlők, a völgyek és a hegytetők mind-mind temető. Szerbiában a sírok srapelhüvelyekkel vannak kirakva és hüvelyekben vérpiros virágok. A sírásó katonák munkáját és a temető papok imáját sokszor megzavarja az ellenséges tüzéség.

A magyar tábori papok nagyon sok olyan esetben, mikor egy-egy századunk tisztjei elesnek és a legénység vezető nélkül marad, a csapatok élére állnak. Nem egy rohamot az döntött el, *hogy legelől ment a pap a kereszttel*.

Igy tett például a többi hős pap között *Sztankó Albert* hatvani káplán, akiről egy tiszt a következőket írja:

Egyik ütközet alkalmával veszélybe került az ezred szép selyemlobogója, amelyet egy zászlós tartott. Az ütközet hevében a zászlótartó egy kis csapattal messzire vetődött a törzstől, küzdött a kis csapat oroszláni bátorsággal. De elhullottak, megsebesültek a tiszték, akik a zászló körül voltak. Elesett egy kapitány, egy főhadnagy és egyszer golyó találta a zászlóst is. Mikor látta *Sztankó* pap, aki mindig a tűzvonalban tartózkodott, hogy a zászlós lehanyatlak és vele a lobogó is, odarohant, kikapta a kezéből és megmentette. És lelkesen kipirult arccal buzdította a katonákat:

- *Előre, fiúk, megvan a lobogó!*

Ezután rohamra vezette a századot és miután az ellenséget sikerült visszaverniök, újra hozzálátott papi hivatásának teljesítéséhez. Legendákat beszélnek *Láng Pál* nagymartoni káplánról is.

A Kapisztránok még nem haltak ki. A hatvani káplánéhoz hasonló vitézi tettet vitt véghez *K. I.* lelkész is.

Az egyik heves ütközetben két század támadást kezdett egy magaslat ellen. Nyolcvan embere már odavolt a két századnak s alig ötven lépést mentek előre. Még vagy háromszorannyi volt az első valamirevaló fedezékig. A tiszték is elestek jórészt. Elesett velük a két század fele embere. A lövések gyérülnek, a rajvonal inog. Egy-egy fő lassan fordul a földön s tekint hátrafelé: fegyverét addig is elsüti ugyan, de már a levegőbe. Mi lesz? Mindenkinek a lelkében egy gondolat ég: *vissza kell futni*. Már nincs is aki vezesse a csapatot. A fegyverropogásba néha belevág egy szivettépő haldokló kiáltás... Előre menni úgy se lehet, hozzá már oly vizes a föld, hogy állni se tudnak a lábukon. Menekülésre gondolnak. Csak már kezdené valaki. És ekkor! Akkor a pap kezébe ragad egy szál meztelen kardot, végignéz a rajvonal felett a hegyoldalon, szemében valami fényes, ragyogó tűz ég s ajakán felhördül, feldörög egy szó:

- *Roham! Előre!*

Az elvannyadt halálraszánt kis sereget valahogy megbabonázza ez a szó. Bajonettjük már a fegyveren volt s most egyszerre felszökik az egész vonal, megörülnek s határtalan kiáltozással egy futamra teszik meg a még hátralévő ötven lépést a hegyoldalon. Elöl a pap. *Sebet nem vág, golyót nem lő, de alakja lebeg, vezet a század előtt.* Háromperces szuronyharc, ember-ember ellen, egy három ellen, de a magaslat a mienk lett s a pap... a pap egy lövést kap a bal combjába.

Most ápolják a kórházban s ha kérdik sebe felől, így felel:

- *Miután összes tisztjeink elestek, a két századot én vezettem rohamra. Isten megsegített, különben egy szálig ott vesztünk volna.*

Korányi Elemér futaki káplán, ki a szerbiai s most a kárpáti hadszíntéren teljesít katonalelkészi szolgálatokat, vitéz és önfeláldozó magatartása miatt megkapta a 2. oszt. lelkészi érdemkeresztet a vitézségi érem szalagján.

Érdekes az is, hogy február közepén hóból készült oltáron mondott táborig misét a katonáknak. Azzal is kitűnt, hogy ismételten önként fontos hírek továbbítására vállalkozott, mikor ez életveszedelemmel volt összekötve.

Egy *Lukáts* Dezső táborig lelkész a San jégtábláin is utánuk ment a halálosan megsebesült katonáknak és ott egész éjjel a legnagyobb golyózápokban imádságával biztatta és bátorította őket.

Hazai szerzetesrendeink történelmi multjukhoz és mindenkor tanusított hazafiságukhoz hiven most is kiveszik részüket a nemzet háborús küzdelmeiből. A szentferencrendiek szűz Máriáról nevezett rendtartományának 30 zárdájából 3 katonalelkész és 80 laikus testvér vesz részt a háborúban. A bevonultak közül többen haltak hősi halált a hazáért, ugyancsak többen kerültek hadifogságba, vagy mindmáig ismeretlen sorsnak lettek osztályosai.

Az irgalmasrendi barátoknak 8 hősi halottjuk és 16 súlyos sebesültjük van eddig a harctéren.

A háború eleje óta van a csapatokkal együtt a harctéren *Kun Lajos*, a székesfehérvári 17. honvédgyalozezred táborig lelkésze. A vitéz pap, kit ezrede rajongással szeret, együtt fekszik a lövészárokból a katonákkal, lelkesíti a csapatokat és a sebesülteket kötözi és ápolja. Legutóbb egy századot ő vezetett rohamra, mely fényes sikerrel járt. Ezért a hős haditettéért a *signum laudis*-szal tüntették ki.

A magyar lelkészek, lett légyenek bár katolikusok, protestánsok, zsidók, szerbek, görögkeletiek együtt szenvedtek a magyar katonákkal. Szóval a magyar papság méltó régi jó híréhez. A mohácsi csatateret is számos egyházi ember vére festette pirosra és Galicia homokjában is együtt szikkad nem egy elesett magyar pap vére vitéz katonáink kiömlő vérével.

Papp Dávid őrnagy derék népfelkelői.

Békeidőben senki se hitte volna, hogy olyan fontos szerepe lesz a világháborúban a népfelkelésnek. A hadsereg rendes csapatai úgy működtek, mint a legpontosabb óramű. A menetszázadok eredeti célja azonban az lett volna, hogy a sorkatonaságban beálló hiányokat pótolják. A világháború óriási arányai azonban a menetszázadokat (*Marschbataillon*okat) már a legelső hetekben a tűzvonalba sodorták. Emberek, akik sohasem látták egymást, akik nem voltak együttes fellépésre kiképezve, akiknek tisztikara a szélrózsa minden irányából verődött össze, úgy verekedtek mint a legjobb csapatok. A népfelkelő menetszázadok parancsnokainak és tisztjeinek szinte emberfeletti munkájuk volt. Csak is olyan kitűnő emberanyaggal, mint a mienk tudták megoldani nehéz feladatukat. A hadsereg legkiválóbb egyéniségeit állították az ilyen rögtönzött menetszázadok és ezredek élére. Különösen kivált ezek közül a vezérek közül

Papp Dániel őrnagy, aki 70 kimustrált öreg ágyúval és népfelkelőkkel hat napon át tartotta a Szan folyó három hídját az oroszok III. kaukázusi hadserege ellen, amely a leglelke volt az orosz haderőnek Később *Papp* Dániel derék népfelkelői Bukovinába kerültek. Vitézi tetteikről valóságos hős regéket beszélnek a hazatért sebesültek. *Papp* őrnagy leleményességéről, vakmerőségéről és cselvetéseiről később még sokat fognak írni és beszélni, de ezeket ma még a hadviselés érdekében titokban kell tartani.

A magyar népfelkelők, «*az öreg csontok*», ahogy a fiatalabb évjáratú katonák hívják őket, büszkék lehetnek dicső haditetteikre.

Az érszöllősi árva fiú, aki mellől ellőtték az apját.

Ott fenn, messze a gácsországi gránicon túl, az általunk elfoglalt orosz földön a magyar huszárok között van a harcvonalon egy tízéves zsenge gyermek: *Lazurka* Jóska a becsületes neve. *Molnár* Ferenc, a kitűnő harctéri tudósító így írja le a vele való találkozást.

Lazurka Jóska így adta elő történetét.

- Úgy gyöttem ide, hogy édesapám, honvéd *Lazurka* Ferenc elhozott magával *Érszöllősről*, mivel édesanyám meghalt és édesapám nem akart otthonhagyni egyedül, mert nincs ott nekünk senkink és elhozott magával, a magyar királyi huszonegyedik honvéd gyalogezredben szolgált édesapám *Lazurka* Ferenc szakaszvezető és akkor volt egyszer egy holdvilágos éjszaka és *rohamra mentünk, én mindig édesapám mellett voltam* és volt nekem akkor már honvédsapkám is és «*bagnétom*» is és egyszerre csak meglövik a muszkák az oldalamon a bagnétot, letörött a fogója, aztán oda akarok szaladni édesapámhoz, akartam neki mutatni, hogy édesapám, meglőtték a muszkák a bagnétomat *és ahogy szaladtam, hát akkor elesett az édesapám és meghalt ott mindjárt*, aztán én úgy ottmaradtam, most meg idevettek a huszárok, most meg itt vagyok. Ennyi az egész!

A dolog *Skole* körül történt, mondják a huszárok. Egy tiszt azt mondja, árva *Lazurka* Jóskát már hátraküldték biztosabb helyre, de *visszaszökött az állásba*. Árva *Lazurka* Jóska egyszer kikémlelt egy orosz árkot. Egyszer pedig a német tüzéreket figyelmessé tette egy gyanus parasztra, akiről kisült, hogy orosz kém. Ha arról van szó, hogy innen el kell mennie, reszketni kezd. A járőrök kénytelenek néha magukkal vinni, mert ha nem viszik, utánuk szökik és ez az életébe kerülhet, így legalább vigyáznak rá, amennyire lehet. *Négyezer apja van most Lazurka Jóskának!*

(*Az Est után.*)

A 16-os honvédek hősei.

A *wierscicei* nehéz ütközetekben különösen kitűntették magukat a 16. honvédezred vitézei.

Sáfrány Géza őrnagy ezredével akkor sem tágított, mikor tőle jobbra-balra visszavonulóban voltak a mi csapataink. Ezzel az időnyeréssel lehetővé vált, hogy egy pótlólag a csatatérre érkezett brigád bekeríthette az oroszokat. Ezen a véres napon különösen kitűntette magát *Zachár* Pál kapitány, aki a legnagyobb halálmegvetéssel vezette a szuronyrohamot. *Schaffer* József tartalékos hadnagy, aki egyike a legkitűnőbb céllövőknek. A lövészárokban elszedte a halottaktól a municiót és 600 lövést adott le egymaga. Addig tüzelt, míg el nem ájult. A pompás lövészek nagy érdeme volt abban, hogy az ezred megtarthatta kedvező hadállását. *Csépy*

Zsigmond ezredsegédtiszt is kitüntette magát Zagorzénél egy éjjeli támadás alkalmával. A zászlótartó elesett. A zászló az ellenség kezébe került. A borzasztó sötétségben vészhírként terjedt el a honvédek között:

- *Odaveszett a zászlónk!*

Csépy főhadnagy belevetette magát a küzdelembe azzal az eltökélt szándékkal, hogy ha kell, élete árán is hazahozza az ezred zászlaját. Szerencsésen sikerült is vállalkozása. Nagy királyi kitüntetést kapott hőstettéért.

(*Alois Veltzé: Unsere Offiziere.*)

Táborilevél az édesanyának.

Édesanyám, Lelkem!

Még ma is érzem a búcsukönyvek égését orcámon jó anyám. Még most is látom fájó tekintetedet, amellyel a zászlókkal és virággal díszített katonavonatonkat nézted, mikor a banda rázendített az indulóra: *Fel, fel vitézek a csatára!* Nótás ajakkal és sapkalobogtatással búcsuztam, mikor a gőzparipa kirobogott a pályaudvarról, pedig a szívemet úgy facsarta valami. Hirtelenül eszembe jutott minden jószágod. Életet adtál. Dédelgettél. Virasztottál betegágyam fölött. Imádkozni tanítottál. Becsületre neveltél. Szorgalomra, munkára szoktattál. Kimondhatatlanul szerettél. Keservesen, de mégis felneveltél, hogy késő vénségedre gyámolítód legyek. És most ott hagytalak egyedül csöndes kis hajlékodban. És Te nem tudsz aludni éjjel és járod a Kálváriát minden nap... Reszketsz, remegsz és aggódsz értem, hogy szétroncsolt tagokkal, vagy halálos nyavalyával térek vissza hozzád, avagy itt maradok a hősök temetőjében... a haza boldog jövődjének veteményes kertjében.

Anyám, drága jó édesanyám ne sirass! Köszönöm a nevelést! Áldja meg a mennyei Atya minden sóhajtásodat és minden lepergő könnyedet. Ha elfog a bánat és a keserűség, gondolj a megostorozott, a tövissel koronázott és a keresztre feszített Úr Jézusra. Mi mindent kellett Neki elszenvedni e földön, pedig ő az Isten egyszülött Fia volt. És mit szenvedett a boldog-ságos Szűz? Soha panaszra nem nyílt az ajka. Csak a béketűrőssel és megnyugvással elviselt szenvedések vétetnek erényszámba az örök Biró előtt. Tisztelem anyai keservedet, szeretném eloszlatni gondjaidat és enyhíteni fájdalmadat. Arra kérlek még is, hogy Te is úgy, mint a többi magyar asszonyok, hősi módon viseljed el bánatos szived fájdalmát. Hiszen Te neveltél a hazaszeretetre. A keresztény anyának erős a szive. Hitünk balzsamot ad sebeinkre, megszenteli fájdalmunkat és kegyelmet és erőt ad a szenvedések elviselésére. Nyugodj bele anyám, az Isten rendelésébe, mert a Gondviselés a megpróbáltatásokat is azért küldi reánk, mert azzal magasabb céljai vannak. Mi magyar katonák most az isteni igazságszolgáltatás eszközei vagyunk. Légy boldog, kedves szülőm, hogy megadatott neked és fiadnak az a szerencse és dicsőség, hogy hősként küzdhet a hazáért. Imádkozzál az anyai szív hitével, reményével és szeretetével a boldog viszontlátásért. Ó, mily öröm lesz az, ha mozsárdurrogás és harangzugás között újra megláthatlak szülőföldem szép határa!... Ó, anyám, csak mégegyszer a szivedhez szoríthatnál! És ha nem térek vissza, akkor se csüggedj. Sok ezer édesanyával együtt siratsz majd. A háborúban nyitva vannak a mennyország ajtai. Fiad akkor a nemes kötelességteljesítés közben halt meg. Ily szép halál csak a szent vértanuknak adatott. Lelkiismeretem nyugodt. Életgyónást végeztem. A legvéresebb tusában sem feledkeztem meg soha arról, hogy ember és keresztény vagyok. Fegyvert csak fegyver ellen alkalmaztam. Védtelenekkel szemben könyörületet tanusítottam. A harctéren rekedt öregekkel, nőekkel és gyermekekkel

szemben mindnyájan úgy bántunk, mintha azok a mi véreink lettek volna. Menetelés, harcolás és pihenés közben mindig haza száll a gondolatom.

Sokat fáradunk, nélkülözünk és éhezünk. Bizony sokszor jól esnék egy kis hazai, de tudjuk, hogy most a postának és vasútnak sokkal fontosabb feladatai vannak. Ha nekünk nem is küldhetnek a harctérre szeretetadományokat, ne feledkezzetek meg a szegényekről odahaza. Minden rokkant, sebesült és beteg katona, minden kenyérkereső nélkül maradt család, minden özvegy és árva rászorul a szerető szívek támogatására. Amit egynek cselekedtek ezek közül, azt olybá vegyétek, mintha nekünk cselekedtétek volna, akik idegenben hasonló szívességre szorulunk.

Ha megsegít az Isten és hazakerülök, hű fiad leszek. A háború megpróbáltatásai sok mindenre megtanítottak. Ha pedig betelt az időm és hősi halált kell hálnom a honért, akkor is nyugodtan halok meg neveddel az ajkamon. A becsület mezején estem el. És a földi élet elvesztése árán elnyertem *az örök életet*, ahol majd békében pihenek Istennél. A csatamezőn a halálhörgés és a jajkiáltás között helyettesít majd téged, édesanyám, mindnyájunk anyja Mária,... kihez szólottunk minden nap: *És imádkozzál érettünk most és halálunk óráján. Ámen!* Pergesd szorgalmasan a szentolvasót, a fájdalmas Rózsafüzért. Keress vigasztalást az imádkozásban. Sebes szárnyakon jár az idő... És azután *odafönn*, anyám, úgyis biztosan találkozunk!...

(Ez a levél eredetileg a «Népszövetség» füzetében jelent meg és úgy került ki a harctérre a katonák közé, akik azután lemásolták és ezer és ezer változatban küldték haza édesanyáiknak vigasztalásul és biztatásul.)

Majd a háború után...

Hát ilyen volt a magyar a világháborúban! Minden hazafi bizonyára a legnagyobb örömmel fogja olvasni a magyar dicsőség ezen dióhéjba szorított krónikáját. A mi kiváló szolgálataink feljegyzésével nem akartuk a velünk küzdő osztrák, német, török és bolgár népek érdemeit kisebbiteni. Az ő tetteiket majd megírják az ő íróik. Tagadhatatlan, hogy a németeknek a Kárpátokba való megérkezése döntötte el a háborút javunkra, *Mackensen* és *Linsingen* német vezérek dicső neve belekerült a magyar nemzet történetébe. A német szövetséges hűségéről is nóta fakadt a katonák ajkán, amely így szól nemes egyszerűséggel:

«Vilmos császár a legelső katona,
Az ő kardja az Úristen ostora.
Magyarmódra vasmarokkal forgatja
Ferenc Jóska, ősz királyunk örömeiben tapsolja.»

Szándékosan elkerültünk a könyvben minden olyan részletet amely ellenfeleinket gúnyolja és gyalázza. A velünk szemben álló seregek katonái is hősök voltak. A küzdelem, amelyet folytatni kellett velük szemben, nem volt könnyű. A művecske szűk terjedelme határt szabott az íróknak. Talán épen az az egy név és az az egy *vitézi história* hiányzik ebből az aranykönyvből, amely az olvasó szívéhez legközelebb állott. Talán az az idegen katonasírban nyugvó halott, talán az az elnyomorodott, csonka vitéz, az a szerencsésen hazakerült bajnok, aki a te családod sarja, kenyérkeresője, fenntartója, vagy reménysége vala, még nagyobb hős volt, mint az itt felsoroltak valamennyien. Üresen hagytam a hősök krónikájában nyolc oldalt. Erre a nyolc oldalra írja fel minden család azoknak a nevét és hősi cselekedeteit, akik az ő családjukból részt vettek a világháborúban. Aki visszatér a véres csatákból, jegyezze fel ide diadalmas ütközeteinek helyét és idejét. Apa a fiáról, hitves a férjéről, menyasszony a vőlegényéről, az ifjú a bátyjáról írja be a dicsőség könyvébe az igaz történetet. *És ez a kis krónika így kiegé-*

szítve a család háborús történetével, legyen egy féltett ereklyéje minden magyar családnak. Irvuk be ebbe a kis könyvbe községünk valamennyi hősi halottjának névsorát, hogy szent emlékük és dicső nevük feledésbe ne menjen soha a szülőföldjükön. Ebből a nemzeti bibliából tanuljon férfias gondolkozást, akaraterőt, jellemzilárdságot, istenfélelmet és honszerelmet a magyar ifjúság. Ha ezek a nemes példák követésre találnak és ha ez a futó szempillantás a magyar história csillagos egére csak egyetlen honfi szívében is öregbíti a hazaszeretetet, úgy boldog lesz az író, hogy az elismerésnek és a nemzeti hálának ezt a szerény koszorúját a magyar nép minden kötelességtudó fiának homloka köré fonhatta.

A hősök emlékét mélyen szívünkbe kell zárunk, nemcsak a tankönyvek lapjaira kell feljegyeznünk, hanem élő szóhagyományként kell átadnunk az utókornak! *Minden város és minden kis falu csináltasson valami igazi emlékeztetőt a nagy idők nagy embereire.* Talán építsetek egy kis új kápolnát a kálvárián és annak belső falain írjátok fel az elesettek és megsebesült hősök névsorát. Avagy készítsetek igazi művészemberrel szép töviskoszorús Krisztus-szobrot, vagy csináltassátok meg a Fájdalmas Anyának a szobrát a háború áldozatainak emlékére. Falatok díszé legyen ez az emlék! Igen helyesen írja Márkus László: «Nem okvetlenül relief, vagy oszlop, vagy bronzfigura az igazi emlék. Ahol a nép remek cserepeket tud csinálni, ott ékes *keresztelőmedencére* írhatják a holt hősök nevét és ahol *fából szép kopjákat* farag a nép, ott ilyenre lehet róni a dicsőségesen egyszerű neveket. Máshol ősi kapuk formáiból nemes *diadalivek* lehetnek s szegény helyen, ahol azonban jelesen szövöget a nép, a községháza ünnepi helységében örökkévaló *faliszőnyeg* is lehet az emlék. A romlandóbb anyagot nem kell okvetlenül kivinni az utcára, lehet *faemlék templomban*, vagy kis ácsolt tető alatt; lehet díszes *harangláb*, vagy a községházában *vasalt írásos láda*, vagy akár *egy templomajtó a hősök ólommal belöntött nevével*, vagy kis régi módon épült *fakápolna*, vagy ujonnan ültetett kis körisfaligetben feszület, szobor, kút vagy egyszerű kő. Lehet *himzés az oltáron* és lehet *zászló*; lehet *kőlap* négy szomorú füz alatt és lehet műves, faragott, vasalt ládába zárt pergamént; lehet szép naiv *szobor* a piacon, vagy zömök faragott tölgytuskó egy eresz alatt, vagy *harang*, vagy *sétahely*, vagy sétahelyen ékes *pad*, vagy kovácsolt *vastábla* egy régi kurián, vagy sziklaoldalba vésett jel az út mellett, vagy az alföldi homokos messziségben *akácliget*; lehet *iskolaház*, lehet földből rakott *halom* az ősi kurgán formájára; lehet ember vagy virágalkázat, végtelen mindenféle lehet a nép sokfélesége és hajlandósága szerint, *csak olyan hideg szobor ne legyen*, hogy a nép idegenül bámulja».

Ehez az emlékhöz zárandokoljon el minden esztendőben az egész község népe. Papok és tanítók ünnepi beszédekben méltassák a hősök érdemeit. Az ifjak szavaljanak szép verseket. Hálás kegyelettel, igaz szeretettel és örökdő gondossággal élesszük az emlékezés tüzeit. Virágerdő, zengő ének, dicsérő szózat és áldó imádság övezze ezeket a nemzeti emlékeket. Ha a felserdülő ifjúságot a nemzeti erőnek ezen kútforrásából tápláljuk, akkor a csüggedő nemzet hervadó reménye ujjá fog sarjadni.

Lehetetlen, hogy a nagyok példájára a magyar nagygyá lenni újra ne tudna!...

Az egész törvényhozás tapsai között mondotta a hadi-országgyűlésen *Andrássy Gyula* gróf: «Büszke vagyok reá most megint, hogy magyar vagyok. Egész életemen át büszke voltam erre, de mondhatom, inkább a nemzet multjáért, mint azért, amit a politikai életben tapasztaltam. Most azonban büszke vagyok arra, amit cselekszik a magyar a vérmezőkön». *Ezt érzi ma minden magyar!*

Mikor a magyar vármegyék hódoló küldöttsége az 1915. év őszén megjelent Bécsben a 85 éves öreg király előtt, akkor a bölcs fejedelmi aggastyán a következő üzenetet küldötte a magyar nemzetnek:

«Büszke örömmel látom tündökölni ez óriási harcban a magyar és horvát nemzetnek ősoktól öröklött hadi erényeit és felujlulni hős tetteikben e két testvérnemzet régi hadi dicsőségét.

Mély hálával tölt el, hogy az otthonmaradottak polgári kötelességeik fokozottabb teljesítésével, a háború okozta csapások bátor elviselésével és odaadó, áldozatkész gondoskodással a háború által szerencsétlenekké váltakéért hathatósan mozdítják elő ügyünket.

Biztos a reményem, hogy hősi seregeim, hős szövetségeseinkkel együtt ki fogják küzdeni a becsületes, tartós, biztosított békét és hogy a magyar állam és a benne egyesült két nemzet a mostani közös küzdelmek és közös áldozatok által újból megszentelt történeti kapcsolatában többi népeimmel erőben és tekintélyben gyarapodva élvezheti majd a béke áldásait.

Bizom a Mindenhatóban, hogy Szent István koronája, amelyet az elődök bölcsesége és ereje a századok viharain át meg tudott őrizni, a mai megpróbáltatások után új dicsőségtől övezve, megnövekedett fényben fog ragyogni a jövő boldogabb nemzedékeknek.

Megjelenésükért és hódolatukért fogadják szíves köszönetemet és vigyék haza a nemzetnek hű és hősiességéért szívem mélyéből jövő hálám kifejezését.»

A királyi elismerésnek ezek a gyönyörű szavai örök kincsei maradnak a magyar históriának.

Az uralkodó hálája az egész nemzet dicsőségéről szól.

Sokan talán kutatják és mérlegelik, hogy a világháborúban a magyar vitézek közül ki volt a hősök hőse. Ne firtassuk, ne keressük!...

«Nem tudom, hogy ki volt nagyobb!

Csak áldom az Istenemet, hogy én is magyar vagyok.»

A magyar nemzet sohasem tudja eléggé meghálálni a világháborúban részt vett hőseinek áldozatait.

Ha van igazság a földön, akkor az otthonmaradottaknak a legnagyobb készséggel kell támogatniuk a hadjárat idején és azontúl is a honmentő katonák családjait, a hadiárvékat és hadiözvegyeket. Az államnak a hadisegély útján, a társadalomnak munkaalkalom nyújtása által és a keresztény felebaráti szeretetnek a jótékonyág gyakorlása által kell segíteni a hadbavonultak családjain és a háború áldozatainak hozzátartozóin.

Isten, aki meghallja a fiók fecske kiáltását és a galamb bűgását, ki gondját viseli az égi madaraknak és a mező liliomainak, nem hagyja el a hadiárvékat sem és a hadiözvegyeket sem.

Ahol vak, béna, sánta, sebhelyes, idegbeteg, süket, vagy bármiképpen megnyomorodott katonát meglátunk, üdvözljük az őt megillető tisztelettel és vegyük körül a legnagyobb szeretettel. Elvesztett szemevilága, ép tagjai, hiányzó egészsége helyett némi csekély kárpótlásul érezze a honfitársaival való érintkezés során, hogy milyen nagyra becsüljük őt. Segítsünk rajta minden tehetségünk szerint..

Magának az államnak is kell gondoskodnia arról, hogy a világháború rokkantjai nyomort és inséget ne lássanak, hanem lehetőség szerint régi családi környezetükbe visszakerülve, folytathassák becsületes életmódjukat. A polgárság ajánlja fel a legnagyobb készséggel mindazokat az adókat, amelyekből a rokkantügyet rendezik. Itt nem szabad garaszkodni. Azért, aki az életét kockáztatta és a munkaképességét veszítette el a harctéren, soha sem tehetünk eleget. A magyar nemzetnek azon derék polgárait, akik a harcmezőkön fényesen bebizonyították hűségüket és ragaszkodásukat a hazához és akik ezer halállal is bátran szembenéztek hazánk becsületéért és az ország biztonságáért, tüntesse ki a törvényhozás azzal, hogy adja

meg nekik a szavazati jogot, vagyis tegye őket teljesen egyenlő jogú állampolgárokká. Nem lehetnek kötelességek jogok nélkül. Akinek jó volt a vére, legyen jó a voksa is. Ha valami képesíthet arra egy polgárt, hogy beleszóljon az ország dolgaiba, akkor egy becsületesen végigküzdött világháború szenvedése bizonyára elegendő erre. Azok, akik a hazát életükkel és vérükkel védelmezték meg a külső ellenségek ellen, bizonyára nem fogják árúba bocsátani politikai meggyőződésüket, hanem legjobb lelkiismeretük szerint fognak szavazni és így a többi polgártársaiknak is követendő például fognak szolgálni. Azoktól, akik a kárpáti, a galíciai, az alpesi és balkáni csatamezőkön vérükkel és életükkel védték a hazát, azoktól senki se féltse a hazát. Ez a népkövetelés már szóhoz jutott a magyar törvényhozásban is. 1915. április 29-én Rakovszky István indítványozta, hogy az országgyűlés ruházza fel a választói joggal mindazokat, akik a mostani háborúban részt vettek. Sajnos, a nagy eszme nem vált valóra, de a jövő majd megérleli ezt is. Polgári jogaink gyakorlásánál is olyan szent komolysággal viselkedjünk, mint a mozgósításkor, amikor felszereltük lelkünket az Isten fegyverzetével, a hitnek pajzsával, az üdvösségnek sisakjával, a jámborságnak mellvasásával s a léleknek kardjával.

Ha az állam, a társadalom, az ifjúság megbecsüli és méltányolja a hősök áldozatait, akkor azok mindenkor boldogan fognak gondolni a legrettenetesebb áldozatokra is, mert érezniök kell, hogy egy olyan nemzetért küzdöttek, amely megérdemli, hogy fiai minden áldozatot meghozzanak érte. A sírokat pedig, a honvédők sírjait tekintésétek *nemzeti zarándokhelyeknek*. Váljon valóra Petőfi álma a hősookról:

«Hol sírjaink domborulnak,
Unokáink leborulnak
És áldó imádság mellett
Mondják el szent neveinket».

A háború alatt a nemzetnek két táborból kell állania. Az egyik megy az ellenség elé, a másik a jó Isten elé. A harctérre menők fegyvert és municiót visznek magukkal. A jó Isten elé menők fegyvere ez imádság és a jó cselekedetek gyakorlásából származó érdemek - írja *Siposs Ágoston*.

Az imádság! Ki hitte volna, hogy ez a romlott erkölcsű, hithideg világ a háború csapásai alatt olyan hamar megtanulja, hogy hit és erkölcs nélkül nem lehet boldogulni soha, de főképen egy olyan időben, amelyben olcsó a halál és drága az élet.

A háború sok embernek visszaadta a hitét. A mi apostoli királyunk és a német császár is a templomokba küldötték a fegyverbe szólított nemzeteket. Soha még annyi ember nem járult a szentségekhez, soha még olyan ájtatosan nem imádkoztak az emberek, mint a mozgósításkor és azóta... Nem láttatok a férfiakat, mint tűzték fel boldogan mellükre és sapkájukra a magyarok Nagyasszonyának érmecskéit? A háborús imakönyvekért megostromolták a zárdák és plébániák kapuit. A kaszárnyákban, az udvaron, a folyóson, a legénységi szobákban és künn a harctéren a szabad ég alatt nem csúfoltak többé senkit sem, ha imádkozott. Ki ne emlékeznék azokra a felséges percekre, mikor a hadrakelt ezredeket megeskették a zászlókra. A vallásos érzésnek valóságos tavaszi légáramlata özönlette el a nép szívét. Magában Budapesten kétszázezer ember vett részt azon a nagy könyörgő körmeneten, amelyet szép cimlapunk is ábrázol s amelyben körülhordozták szent Istvánnak, az első magyar királynak mindmáig épségben maradt ereklyéjét. Maga a biboros-hercegprímás *Csernoch* János vezette a zarándokokat. Húszezernél több katona vett részt a körmenetben. *A szent Jobbot* a harctéren kitüntetett és megsebesült vitézek vitték. Még a király öfelsége is képviseltette magát *József Ferenc főherceg* által. Úgy még sohasem imádkozott a pesti nép, mint ezen a háborús zarándoklaton. És hasonló volt a vidéki magyar nép lelki felbuzdulása is. El nem felejtem

soha azt a felséges táborimisét az országház előtt, amelyen több mint százhatvanezer ember vett részt. Mikor felhangzott az ének:

Boldogasszony, Anyánk,
Régi nagy Pátrónánk!
Nagy inségben lévén,
Igy szólít meg hazánk:
Magyarországról, édes hazánkról
Ne feledkezzél meg, szegény magyarokról.

minden szem könnyben uszott. Az a Miatyánk az elhunytakért és az a forró ima a dicsőséges békéért, bizonyára felszállott az Egek Urához. Úgy történt, ahogy a németek diadalmas, nagy hadvezére, *Hindenburg* mondotta: «*Mindjárt megérezem itt a fronton, ha odahaza imádkoznak.*» Néhány hétre a könyörgő zarándoklat után egyre-másra aratták a fényes győzelmeket Galiciában a mi seregeink és szövetségeseink, a németek. És ott künn a harctéren mennyit imádkoztak! A kórházakban milyen felséges lelkiélet volt! *A szenvedő emberiség tapasztalta és belátta, hogy Isten nélkül, Isten ellen hová jut. A lövészárók imazsámollyá lett. A háborúban sok férfiú megtanulta, hogy milyen nagy érték reá nézve a család, az egyház, a hit. Megtanulták azt is, hogy sokat ér az állhatatos könyörgés. Tudjuk, hogy «az Úr irgalmassága, hogy meg nem emésztettünk.»*

Az Isten ostora a háború. A háború rátette véres ujját az emberiség két tátongó sebére: a hitetlenségre és az erkölcstelenségre. A mindenható Úristen azért engedi meg az ilyen nagy csapásokat és azért bocsátja az emberiségre az ilyen nehéz megpróbáltatásokat, hogy az emberek magukba szálljanak és megigazuljanak. A földi dolgok hiúságát és értéktelenségét ilyenkor sokan belátják és tekintetüket az Égre emelik. A háború, ez a véreskező tanítómester, újra megtanított bennünket hinni.

Pompás megfigyeléssel írja *Prohászka* püspök:

«Fejünk fölött suhogott a harci zászló, melynek redői között ott villogott a halál kaszája is: akkor alázasak lettünk s megtörődöttek, mert éreztük, hogy az élet tele van halállal s hogy amerre a harcok járnak, arra voltaképpen *a világítélet jár, mely a világbiró elé idéz ezreket...* Az itéletnap i időben sokan tanultak meg imádkozni. *Isten lelke járt köztük*, ki a sziveket érinti s az ajkakat nyitogatja s kinek illetésére nincs az a köszív, mely ki nem nyilnék s nincs az a száraz, néma ajak sem, mely ne suddogná: «*Istenem, Uram, irgalmaz nekem!*» Hányan kiáltottak fel a harctéren a szentírás szavaival: «*Elviselem az Úr haragját, mert vétkeztem ellene.*» A háború azonban nemcsak a büntetés, hanem a kegyelmek ideje is.

Bármily nagy legyen a háború áldozata emberekbén és anyagiakban, vesztes a nemzet nem marad, ha mostantól kezdve újra visszatér az ősi erények útjára.

A polgári munka, a művelődés, a községi és megyei élet, a politikai tevékenység terén egy egészségesebb, egy komolyabb, egy tisztultabb felfogásra van szükségünk és akkor *a pokol kapui sem vesznek erőt Magyarországon.*»

Minden magyar honpolgárnak a béke napjaiban is ereje javát kell a nemzeti nagy célok, eszmények szolgálatába állítania. «**Erkölcsi alapon kell fokozni a nemzeti öntudatot!**» - *mondotta Mailáth erdélyi püspök.* Takarékoság, egyszerű életmód, tiszta családi élet, szorgalom és tanulmányvágy legyen a jelszavunk. Legyünk rátartók, büszkék faji sajátosságainkra, de legyünk szeretetteljes megértéssel a más anyanyelvűekkel szemben, akiknek vére a mienkkel együtt folyt a csatamezőkön. Ne hagyjuk magunkat félrevezetni izgatók által, akik a magyar társadalmat részekre, egymással gyűlölködő harcban álló rétegekre akarják szétbontani. Éljük saját hitünk törvényei szerint és tartsuk tiszteletben másoknak lelkiismereti meggyő-

zódését. Segítsük irtani a bűnt, a gonoszat és támogassunk minden jót. *Vegyünk részt szorgalmasan az új Magyarország felépítésében, egy új, egészségesebb magyar közszellem megteremtésében.* Tanúsítsunk nagyobb érdeklődést a közügyek iránt. A jövő nagy kérdéseivel foglalkozzunk szent komolysággal. Utasítsuk el magunktól a léha idegen szellemet, akármilyen formában jelentkezik. A Szent István által lerakott fundamentumon építsük tovább az államot. Az új Magyarország nem zuzhatja össze az első ezerév nagy értékeit. A történelmi törzs új hajtásai lehetnek csak az új intézmények és alkotások.

Erkölcsei megújítás, a társadalmi fejlődés bátor szolgálata és a nemzeti gyarapodás szorgos munkálása legyen a nemzeti programmunk a háború után.

Minden magyar családnak igyekezni kell a magyarság nagy vérvessztését pótolni, hogy a jövőben se maradjunk le a népek nagy versenyében, hiszen láttuk annak a szerencsétlen Franciaországnak a vergődését, amelyben minden évben több koporsót csináltak, mint bölcsőt.

A kormánynak a háború után okos belpolitikai reformokkal *haza kell édesgetnie az Amerikába kivándorolt magyarokat.*

Gyönyörűen írja Haller István országgyűlési képviselő a *Katholikus Népszövetség* füzetében:

«Dacára annak, hogy a győzelemért történik minden, mégis nagy tévedés volna azt hinni, hogy magáért a győzelemért áldozunk milliárdokat és százezrek testi épségét és egészségét. Nem a győzelem az, ami megéri ezt a rettenetes árt, hanem *azok a remény-ségek, amelyeket a győzelemhez fűzünk*, a gazdasági, társadalmi és állami viszonyoknak az a javulása, amelyet a győzelemtől elvárunk, szóval az az újjá- és jobbászületés, amelynek a győzelem nyomában kell járnia.

A rettenetes árért nagy javakat, értékeket kell kapnunk. Nem csak területet, mert abból sem nekem, sem neked nincs hasznunk. Nem hadikárpótlást, mert az sem folyik a mi zsebünkbe. *A nyereség, a haszon, aminek a háborúból származnia kell, az állampolgári szabadságjogok megszilárdulása, a köz- és magánerkölcsök megjavulása, a megélhetési viszonyok megkönnyebbedése, mert az nem lehet, hogy annyi szív hiába onta vért!*»

Az istenfélő, a hazaszerető, a királytisztelő magyar nép előtt a háború után egy jobb, szebb és boldogabb jövőnek a hajnala dereng, amelyben nemcsak idehaza fogjuk újra élvezni a béke áldásait, hanem a háború keserves leckéje által kijózanított népek majd mind tudatára ébrednek annak, hogy egy Istennek a gyermekei vagyunk és hogy minden embertársunkat úgy kell szeretnünk, mint önmagunkat. Csaták hősei, ha visszatértek szülőföldetek szép határába, olyan bátran hirdessétek ezt a krisztusi gondolatot, mint amilyen vitézül forgattátok a fegyvereket. Hisz ti nem az öldöklés, rombolás és megsemmisítés kedvéért harcoltatok, hanem a hazáért. A magyar haza veszélyben forgott, ezért ragadta meg szent István kardját a király, ezért adott szuronyt, puskát, kardot a ti kezetekbe is. Minden golyó, amely a fegyver és ágyú csövét elhagyta, a hazát szolgálta. Minden szenvedést azért viseltetek el zugolódás nélkül, hogy a haza földjét, a családjaitokat, kenyértermelő földjeiteket és műhelyeiteket, anyanyelveket, nemzeti szabadságotokat és a magyarság jövő hatalmát biztosítsátok. Ezt a nagy munkát emberül elvégeztétek. Most adjatok hálát a Seregek Urának, Istenének, hogy megrontotta ellenségeink hadát és imádkozzatok és dolgozzatok azért, hogy békesség legyen a földön a jóakarató embereknek és hogy ehhez a rettenetes háborúhoz hasonló világcsapás sohase zúduljon többé az emberiségre. Fogadjuk meg a dicsőségesen uralkodó Szentséges Atyának, XV. Benedek pápának, Krisztus földi helytartójának a fejedelmekhez és népekhez intézett apostoli intelmét: «Térjenek vissza a népek testvérisülve a szeretetben, tudományban, művészetben és iparban való békességes versenyhez. Viszálykodásaik elintézését a jövőben ne bizzák a kard pengéjére, hanem a méltányosság és igazság serény tanulmányozására. Ez

lesz a legszebb és legdicőbb hódítás!» Ezt kéri majd száz és száz milliók ajka az egész világon az Ég és Föld, a Háború és Béke, az Igazság és a Szeretet, a Büntetés és a Jóság hatalmas Istenétől. Ezért imádkozik a római pápa a világ valamennyi népével együtt. Mi magyarok pedig fohászodjunk *Kölcsey* Ferenc öröksépségű himnuszával:

Szánd meg, Isten, a magyart,
Kit vészek hányának:
Nyujts feléje védő kart
Tengerén kínjának.
Balsors, akit régen tép,
Hozz rá vig esztendőt,
Mebühödte már e nép
A multat s jövőndőt.

Ha majd visszatérnek...

A mi katonáink,
Ha majd visszatérnek,
Az lesz majd csak a nagy ünnep:
Lesz hozsánna, ének!
Örömtüzek gyúlnak a Kárpátok ormán,
Magyar zászló leng a királyi lak tornyán.
Ujjongva fog szólni Rákóczi nótája,
Szent István-templomban a hála imája.
Királyunk szemlét tart vitéz katonáin
És az öröm könnye csillog szempilláin.
Ahány szép lány, asszony: sorfalat fog állni,
Vitéz hőseinkre virágot dobálni.
Nem lesz vége-hossza a sok ünnepségnek,
Hogyha diadallal végre hazatérnek
A mi katonáink.
Drága katonáink.

Hevesi József.